

**Council of Europe Treaty Series – No.197
+ Explanatory Report
Non official translation in Serbian**

Konvencija Saveta Evrope
o borbi protiv trgovine ljudima

Varšava 16.V 2005.

Preambula

Države članice Saveta Evrope i druge države potpisnice ove Konvencije,

smatrajući da je cilj Saveta Evrope postizanje većeg jedinstva među njegovim članicama;

smatrajući da trgovina ljudima predstavlja kršenje ljudskih prava i povredu dostojanstva i integriteta čoveka;

smatrajući da trgovina ljudima može imati za posledicu stavljanje žrtava u ropски odnos;

smatrajući da poštovanje prava žrtava, zaštita žrtava i suzbijanje trgovine ljudima moraju biti prioritetni ciljevi;

smatrajući da svako delovanje i inicijative usmerene protiv trgovine ljudima mora biti nediskriminatorno i da se mora voditi računa o ravnopravnosti polova, kao i pristupu zasnovanom na pravima deteta;

podsećajući na izjave ministara spoljnih poslova država članica na 112. (14-15. maj 2003) i 114. (12-13. maj 2004) zasedanju Komiteta ministara, kojima se poziva na veće angažovanje Saveta Evrope u suzbijanju trgovine ljudima;

imajući u vidu Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (iz 1950) i njene protokole;

imajući u vidu sledeće preporuke Komiteta ministara državama članicama Saveta Evrope: Preporuku br. R (91) 11 o seksualnoj eksploataciji, pornografiji i prostituciji, i trgovini decom i adolescentima; Preporuku br. R (97) 13 koja se odnosi na zastrašivanje svedoka i prava odbrane; Preporuku br. R (2000) 11 o suzbijanju trgovine ljudima radi seksualne eksploatacije i Preporuku Rec (2001) 16 o zaštiti dece od seksualne eksploatacije; Preporuku Rec (2002) 5 o zaštiti žena od nasilja;

imajući u vidu sledeće preporuke Parlamentarne skupštine Saveta Evrope: Preporuku 1325 (1997) o trgovini ženama i prisilnoj prostituciji u državama članicama Saveta Evrope; Preporuku 1450 (2000) o nasilju nad ženama u Evropi; Preporuku 1545 (2002) o kampanji protiv trgovine ženama; Preporuku 1610 (2003) o migraciji povezanoj s trgovinom ženama i prostitucijom; Preporuku 1611 (2003) o trgovini ljudskim organima u Evropi; Preporuku 1663 (2004) Kućno ropstvo: služenje, devojke za pomoć u kući (au pairs) i neveste naručene poštom;

imajući u vidu Okvirnu odluku Saveta Evropske unije od 19. jula 2002. o suzbijanju trgovine ljudima, Okvirnu odluku Saveta Evropske unije od 15. marta 2001. o položaju žrtava u krivičnom postupku i Direktivu Saveta Evropske unije od 29. aprila 2004. o boravišnim dozvolama koje se izdaju državljanima trećih zemalja koji su žrtve trgovine ljudima ili su bili žrtve ilegalne imigracije, a koji saraduju s nadležnim organima;

uzimajući u obzir Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i njen Protokol za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno ženama i decom, a u cilju pružanja bolje zaštite predviđene ovim aktima i unapređivanju njima uspostavljenih standarda;

uzimajući u obzir druge međunarodne pravne instrumente koji se odnose na oblast suzbijanja trgovine ljudima;

uzimajući u obzir potrebu da se izradi sveobuhvatni međunarodni pravni instrument koji bi se usredsredio na ljudska prava žrtava trgovine ljudima i koji bi uspostavio poseban mehanizam nadzora,

sporazumele su se o sledećem:

Glava I – Ciljevi, predmet, princip nediskriminacije i definicije

Član 1 – Ciljevi Konvencije

1. Ciljevi ove Konvencije su:

- a) sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudima, uz garantovanje ravnopravnosti polova;
- b) zaštita ljudskih prava žrtava trgovine ljudima, osmišljavanje sveobuhvatnog okvira za pružanje zaštite i pomoći žrtvama i svedocima, uz garantovanje ravnopravnosti polova, kao i obezbeđivanje efikasne istrage i krivičnog gonjenja;
- c) unapređenje međunarodne saradnje u suzbijanju trgovine ljudima.

2. Da bi se osiguralo da članice Konvencije efikasno primenjuju njene odredbe, ova Konvencija uspostavlja poseban mehanizam praćenja nadzora.

Član 2 – Predmet

Ova Konvencija će se primenjivati na sve oblike trgovine ljudima, na nacionalnom kao i nadnacionalnom planu, bez obzira da li je ili nije povezana sa organizovanim kriminalom.

Član 3 – Princip nediskriminacije

Primena odredbi ove Konvencije od strane njenih članica, a posebno korišćenje mera za zaštitu i unapređenje prava žrtava, obezbediće se bez diskriminacije na osnovu pola, rase, boje kože, jezika, veroispovesti, političkog ili nekog drugog uverenja, nacionalnog ili socijalnog porekla, pripadnosti nekoj nacionalnoj manjini, imovine, rođenja ili nekog drugog statusa.

Član 4 – Definicije

U smislu ove Konvencije:

(a) "trgovina ljudima" znači vrbovanje, prevoz, premeštanje, skrivanje ili prihvatanje lica, uz primenu pretnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili ugroženosti, ili davanjem ili primanjem novčanih sredstava ili druge koristi radi dobijanja pristanka lica koje ima kontrolu nad drugim licem u cilju eksploatacije. Eksploatacija, u najmanju ruku, uključuje iskorišćavanje prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualnog iskorišćavanja, prisilan rad ili pružanje usluga, ropstvo ili praksu sličnu ropstvu, služenje ili vađenje ljudskih organa;

(b) pristanak žrtve "trgovine ljudima" na planiranu eksploataciju, kako se navodi u tački (a) ovog člana, nema značaja ni u jednom slučaju kada se koriste sredstava pomenuta u tački (a);

(c) vrbovanje, prevoz, premeštanje, skrivanje ili prihvatanje deteta radi eksploatacije smatra se "trgovinom ljudima" čak i ako ne uključuje sredstva navedena u tački (a) ovog člana;

-
- (d) "dete" znači svako lice mlađe od 18 godina;
- (e) "žrtva" je svako fizičko lice koje je postalo predmet trgovine ljudima u smislu definicije iz ovog člana.

Glava II – Sprečavanje, saradnja i druge mere

Član 5 – Sprečavanje trgovane ljudima

1. Svaka članica će preduzeti mere kako bi uspostavila ili učvrstila nacionalnu koordinaciju različitih tela nadležnih za sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudima.
2. Svaka članica će uspostaviti i/ili učvrstiti efikasne mere i programe za sprečavanje trgovine ljudima, i to putem: istraživanja, informisanja, kampanja namenjenih podizanju svesti i edukaciji, socijalnih i ekonomskih inicijativa i programa obuke, posebno za lica koja su izložena trgovini ljudima i za stručnjake koji se bave problematikom trgovine ljudima.
3. Svaka članica će podsticati pristup koji se zasniva na ljudskim pravima i koristiti rodno uključivanje u glavne tokove, kao i pristup primeren interesima deteta prilikom izrade, primene i ocenjivanja svih mera i programa koji se navode u stavu 2.
4. Svaka članica će, po potrebi, preduzeti odgovarajuće mere kako bi omogućila zakonite migracije, a posebno putem širenja tačnih informacija od strane nadležnih službi o uslovima zakonitog ulaska i boravka na njenoj teritoriji.
5. Svaka članica će preduzeti posebne mere u cilju smanjenja izloženosti dece trgovini ljudima, pre svega stvaranjem klime koja pogoduje zaštiti dece.
6. Mere utvrđene u skladu s ovim članom obuhvatiće, po potrebi, nevladine organizacije, druge nadležne organizacije i druge delove civilnog društva posvećene sprečavanju trgovine ljudima i zaštiti odnosno pomoći žrtvama.

Član 6 – Mere kojima se obeshrabruje tražnja

Da bi se obeshrabrila tražnja koja podstiče sve oblike eksploatacije ljudi, a posebno žena i dece, koji dovode do trgovine ljudima, svaka članica će usvojiti nove ili unaprediti postojeće zakonodavne, upravne, obrazovne, socijalne, kulturne ili druge mere, uključujući i:

- a) istraživanja najbolje prakse, metoda i strategija;
- b) podizanje svesti o odgovornosti i značaju uloge medija i civilnog društva u prepoznavanju tražnje kao jednog od osnovnih uzroka trgovine ljudima;
- c) ciljane informativne kampanje koje će, po potrebi, uključivati, između ostalog, i državne organe i kreatore politike;
- d) preventivne mere, uključujući obrazovne programe za dečake i devojčice tokom njihovog školovanja, koji naglašavaju neprihvatljivost diskriminacije polova i njene katastrofalne posledice, važnost ravnopravnosti polova i dostojanstva i integriteta svakoga čoveka.

Član 7 – Mere na granici

1. Bez obzira na međunarodne obaveze koje se odnose na slobodu kretanja ljudi, članice će, u meri u kojoj je to moguće, jačati kontrolu na granicama koja je neophodna za sprečavanje i otkrivanje trgovine ljudima.
2. Svaka članica će usvojiti zakonske ili druge odgovarajuće mere za sprečavanje, u najvećoj mogućoj meri, korišćenja komercijalnih putničkih sredstava za izvršenje krivičnih dela shodno odredbama ove Konvencije.
3. Zavisno od potrebe i bez štete po primenu važećih međunarodnih konvencija, takve mere će uključivati uvođenje obaveze komercijalnih prevoznika, uključujući sva preduzeća koja se bave prevozom putnika, odnosno vlasnike ili operatere bilo kojeg prevoznog sredstva, da utvrde da li svi putnici poseduju putne isprave neophodne za ulazak u državu prijema.
4. Svaka članica će, u skladu sa svojim unutrašnjim pravom, preduzeti potrebne mere za sankcionisanje u slučaju kršenja obaveze iz stava 3. ovoga člana.
5. Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere koje će joj omogućiti da, u skladu sa svojim unutrašnjim pravom, uskrati ulazak odnosno ukine vize licima koje su umešane u izvršenje krivičnih dela utvrđenih ovom Konvencijom.
6. Članice će ojačati saradnju između graničnih službi, između ostalog, uspostavljanjem i održavanjem direktnih kanala za komunikaciju.

Član 8 – Zaštita i provera isprava

Svaka članica će doneti mere neophodne da bi se:

- (a) obezbedilo da putne ili lične isprave koje izdaje budu takve da se ne mogu lako zloupotrebiti i falsifikovati ili na nezakonit način izmeniti, kopirati ili izdati, i
- (b) obezbedila celovitost i bezbednost putnih ili ličnih isprava koje članica izdaje ili koje se u njeno ime izdaju, kao i da bi se sprečila njihova nezakonita izrada i izdavanje.

Član 9 – Ispravnost i valjanost isprava

Na zahtev druge članice, članica će, u skladu sa svojim unutrašnjim pravom, u razumnom roku proveriti ispravnost i valjanost putnih ili ličnih isprava izdatih ili navodno izdatih u njeno ime, a za koje postoji sumnja da su upotrijebljeni za trgovinu ljudima.

Glava III – Mere za zaštitu i unapređenje prava žrtava, kojima se garantuje ravnopravnost polova

Član 10 – Identifikovanje žrtava

1. Svaka članica će obezbediti svojim nadležnim organima kadrove koji su obučeni i kvalifikovani za sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudima, za identifikovanje i pružanje pomoći žrtvama, uključujući decu, i obezbediće da različiti organi međusobno sarađuju, kao i sa nadležnim organizacijama za podršku, kako bi žrtve bile identifikovane u postupku koji na odgovarajući način uzima u obzir poseban položaj žena i dece žrtava i kako bi im se, po potrebi, izdale boravišne dozvole pod uslovima predviđenim u Članu 14. ove Konvencije.

---

2. Svaka članica će prihvatiti zakonodavne ili druge mere koje su potrebne kako bi se eventualno identifikovale žrtve u saradnji s drugim članicama i relevantnim organizacijama za podršku. Svaka članica će osigurati da, u slučaju da nadležni organi imaju opravdane razloge za sumnju da je neko lice bilo žrtva trgovine ljudima, to lice ne bude udaljeno sa njene teritorije sve dok nadležni organi ne okončaju postupak identifikacije žrtava krivičnog dela opisanog u članu 18. ove Konvencije i na sličan način će osigurati da to lice dobije pomoć koja je predviđena u članu 12. stav 1. i 2.

3. Kada starosna dob žrtve nije izvesna, a postoji opravdana sumnja da je žrtva dete, to lice će se smatrati detetom i pružiće mu se posebne zaštitne mere sve do potvrđivanja njegove starosne dobi.

4. Čim se utvrdi da je dete bez pratnje žrtva, svaka članica će:

- (a) obezbediti predstavljanje tog deteta od strane zakonitog staratelja, organizacije ili organa koji postupaju u najboljem interesu deteta;
- (b) preduzeti potrebne mere za utvrđivanje identiteta i državljanstva deteta;
- (c) preduzeti sve što je neophodno kako bi se pronašla porodica deteta, ako je to u najboljem interesu deteta.

Član 11 – Zaštita privatnosti

1. Svaka članica će zaštititi privatan život i identitet žrtava. Lični podaci o njima biće pohranjeni i koristiće se u skladu s uslovima iz Konvencije o zaštiti pojedinaca u pogledu automatske obrade ličnih podataka (ETS br. 108).

2. Svaka članica će usvojiti mere kojima će posebno osigurati da identitet ili podaci koji omogućavaju identifikaciju deteta koje je žrtva trgovine ljudima, ne budu javno objavljeni putem medija, ili na bilo koji drugi način, osim u izuzetnim slučajevima, u cilju lakšeg pronalaženja članova porodice ili da se na drugi način obezbedi dobrobit i zaštita deteta.

3. Svaka članica će razmotriti donošenje mera, u skladu sa članom 10. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda prema tumačenju Evropskog suda za ljudska prava, čiji je cilj podsticanje medija da štite privatnost i identitet žrtava putem autoregulative ili nekih drugih regulatornih ili koregulatornih mera.

Član 12. – Pomoć žrtvama

1. Svaka članica će prihvatiti zakonodavne i druge mere koje su potrebne za pružanje pomoći žrtvama u njihovom fizičkom, psihološkom i socijalnom oporavku. Takva pomoć bi obuhvatala barem sledeće:

- (a) životni standard koji im može obezbediti egzistenciju putem takvih mera kao što su: prikladan i siguran smeštaj, psihološka i materijalna pomoć;
- (b) pristup hitnoj medicinskoj zaštiti;
- (c) usluge prevođenja i tumačenja, u slučaju potrebe;
- (d) savetovanje i informisanje, posebno o njihovim zakonskim pravima i uslugama koje su im dostupne, na jeziku koji razumeju;

-
- (e) pomoć koja će im omogućiti da se njihova prava i interesi iznesu i razmotre u odgovarajućim fazama krivičnog postupka koji se vodi protiv izvršilaca;
  - (f) pristup obrazovanju za decu.

2. Svaka članica će pokloniti odgovarajuću pažnju potrebi da se obezbedi sigurnost i zaštita žrtve.

3. Uz to, svaka članica će obezbediti potrebnu medicinsku i drugu pomoć žrtvama koje zakonito borave na njenoj teritoriji, a koje nemaju odgovarajuća sredstva i kojima je takva pomoć potrebna.

4. Svaka članica će doneti pravila prema kojima će žrtve koje zakonito borave na njenoj teritoriji imati pravo na pristup tržištu rada, stručnom usavršavanju i obrazovanju.

5. Svaka članica će preduzeti mere, gde je to potrebno i pod uslovima koje propisuje njeno domaće zakonodavstvo, u cilju saradnje s nevladinim organizacijama, drugim nadležnim organizacijama ili drugim delovima civilnog društva koji se bave pružanjem pomoći žrtvama.

6. Svaka članica će doneti zakonodavne i druge mere koje su potrebne da se osigura da se pružanje pomoći žrtvi ne uslovljava njenim pristankom na svedočenje.

7. U cilju sprovođenja odredbi iz ovoga člana, svaka članica će obezbediti da se usluge pružaju na osnovu dogovora i dobijenih informacija, vodeći računa o posebnim potrebama ugroženih lica i pravima dece na smeštaj, obrazovanje i adekvatnu zdravstvenu zaštitu.

Član 13 – Vreme za oporavak i razmišljanje

1. Svaka članica će u svom domaćem zakonodavstvu predvideti period za oporavak i razmišljanje u trajanju od najmanje 30 dana, kad postoje opravdani razlozi za verovanje da se radi o žrtvi. Taj period će biti dovoljan da se lice oporavi i oslobodi uticaja trgovaca ljudima i/ili da donese merodavnu odluku da saraduje sa nadležnim organima. Tokom ovog perioda nije moguće izvršenje nijednog naloga za proterivanje tog lica. Ova odredba ne dovodi u pitanje radnje koje sprovode nadležni organi u svim fazama odgovarajućeg nacionalnog postupka, a posebno kod istrage i krivičnog gonjenja izvršilaca odnosnih krivičnih dela. U tom periodu, članice će dozvoliti licima na koja se ova odredba odnosi da borave na njihovoj teritoriji.

2. U tom periodu, lica iz stava 1. ovoga člana imaju pravo na mere navedene u članu 12, stav 1. i 2.

3. Članice nisu u obavezi da poštuju taj period ako razlozi javnog poretka to onemogućavaju ili ako se utvrdi da je zahtev za status žrtve neadekvatan.

Član 14 – Dozvola boravka

1. Svaka članica će žrtvama izdati boravišnu dozvolu čija se važnost može produžiti u jednom ili drugom opisanom slučaju, ili u oba:

- (a) ako nadležne vlasti smatraju da je njihov boravak nužan zbog njihove lične situacije;
- (b) ako nadležne vlasti smatraju da je njihov boravak nužan zbog njihove saradnje s nadležnim organima u istrazi ili krivičnom postupku.

2. Boravišna dozvola za decu koja su žrtve trgovine ljudima, ako to zakon predviđa, izdaje se u skladu s najboljim interesima deteta i, kad je to potrebno, produžava se pod istim uslovima.
3. Neprodužavanje ili uskraćivanje boravišne dozvole regulisano je odredbama nacionalnog zakonodavstva članice.
4. Ako žrtva podnese molbu za izdavanje neke druge vrste boravišne dozvole, članica će uzeti u obzir da žrtva ima, ili je imala, boravišnu dozvolu izdatu u skladu sa stavom 1.
5. Uzimajući u obzir obaveze članica na koje se odnosi član 40. ove Konvencije, svaka članica će obezbediti da se izdavanjem dozvole, u skladu sa ovom odredbom, ne ugrožava pravo na traženje i dobijanje azila.

Član 15 – Nadoknada štete i pravna zaštita

1. Svaka članica će osigurati da žrtve, i to od trenutka prvog stupanja u kontakt s nadležnim organima, imaju pristup informacijama o relevantnom sudskom i upravnom postupku na jeziku koji razumeju.
2. Svaka članica će svojim nacionalnim zakonodavstvom obezbediti pravo na pravni savet i besplatnu pravnu pomoć žrtvama pod uslovima koje propisuje njeno nacionalno zakonodavstvo.
3. Svaka članica će svojim nacionalnim zakonodavstvom obezbediti pravo žrtava na odštetu od izvršilaca.
4. Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere kako bi se žrtvama garantovala odšteta u skladu sa uslovima koje propisuje njeno nacionalno zakonodavstvo, na primer, osnivanjem fonda za obeštećenje žrtava te merama ili programima za socijalnu pomoć i socijalnu integraciju žrtava, koji bi se mogli finansirati iz sredstava prikupljenih primenom mera iz člana 23.

Član 16 – Repatrijacija i povratak

1. Članica čije državljanstvo ima žrtva ili u kojoj je žrtva imala pravo stalnog boravka u vreme ulaska na teritoriju članice koja je država prijema, vodeći računa o pravima, bezbednosti i dostojanstvu žrtve, omogućiće i prihvatiti njen povratak bez nepotrebnog ili neopravdanog odlaganja.
2. Kad članica vraća žrtvu u drugu državu, takav povratak bi trebalo da se realizuje uz dužno poštovanje prava, bezbednosti i dostojanstva tog lica, kao i statusa eventualnog pravnog postupka koji se odnosi na činjenicu da se radi o žrtvi, i po mogućnosti, taj povratak bi trebalo da bude dobrovoljan.
3. Na zahtev članice koja prihvata žrtvu, članica od koje se to traži proveriće da li je to lice njen državljanin ili da li je imalo pravo stalnog boravka na njenoj teritoriji u vreme ulaska na teritoriju članice koja je država prijema.
4. Da bi se olakšao povratak žrtve koja nema potrebne isprave, članica čije je to lice državljanin ili u kojoj je imalo pravo stalnog boravka u vreme ulaska na teritoriju članice koja je država prijema, prihvatiće da, na zahtev članice koja žrtvu prima, izda putnu ispravu ili neku drugu potvrdu koja je tom licu potrebna za putovanje i ponovni ulazak na njenu teritoriju.

5. Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere potrebne za izradu programa repatrijacije, koje će uključivati nadležne državne i međunarodne institucije i nevladine organizacije. Cilj ovih programa je izbegavanje ponovne viktimizacije. Svaka članica treba da se maksimalno založi za reintegraciju žrtava u društvo države povratka, uključujući reintegraciju u obrazovni sistem i tržište rada, posebno putem sticanja i unapređivanja njihovih stručnih kvalifikacija. Kada se radi o deci, ovi programi bi trebalo da obuhvate ostvarivanje prava na obrazovanje i mere kojima će se obezbediti odgovarajuća zaštita ili njihov prihvata od strane porodice ili odgovarajućih institucija za brigu o deci.

6. Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere potrebne da bi se žrtvama dali podaci, a po potrebi u saradnji sa bilo kojom drugom zainteresovanom članicom, potrebni za stupanje u kontakt s organizacijama koje im mogu pomoći u zemlji u koju su vraćene ili repatriirane, kao što su organi za sprovođenje zakona, nevladine organizacije, pravni stručnjaci koji im mogu dati savet i ustanove za socijalno staranje.

7. Deca koja su žrtve trgovine ljudima neće biti vraćena ni u jednu državu ako, nakon procene rizika i bezbednosti, postoji indicija da takav povratak ne bi bio u najboljem interesu deteta.

Član 17 – Ravnopravnost polova

Svaka članica će, primjenjujući mere iz ovog poglavlja, težiti da unapređuje ravnopravnost polova, kao i da koristi učešće polova u glavnim tokovima razvoja primene i ocenjivanja navedenih mera.

Glava IV – Materijalno krivično pravo

Član 18 – Kriminalizacija trgovine ljudima

Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere koje su potrebne da se postupanje, u skladu sa članom 4. ove Konvencije, ako je namerno, kvalifikuje kao krivično delo.

Član 19 – Kriminalizacija korišćenja usluga žrtve

Svaka članica će razmotriti mogućnost donošenja zakonodavnih ili drugih mera koje su potrebne da korišćenje usluga koje su predmet eksploatacije u smislu člana 4, tačke a) ove Konvencije, uz saznanje da je to lice žrtva trgovine ljudima, predstavlja krivično delo prema njenom unutrašnjem pravu.

Član 20 – Kriminalizacija dela koja se odnose na putne ili lične isprave

Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere koje su potrebne da sledeći postupci, ako su izvršeni namerno i u cilju omogućavanja trgovine ljudima, predstavljaju krivično delo:

- a. falsifikovanje putne ili lične isprave;
- b. pribavljanje ili izrada takve isprave;
- c. zadržavanje, oduzimanje, skrivanje, oštećivanje ili uništavanje putne ili lične isprave drugog lica.

Član 21 – Krivično delo u pokušaju, pružanje pomoći ili podsticanje na vršenje krivičnog dela

1. Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere koje su potrebne da pružanje pomoći ili podsticanje na vršenje bilo kojeg krivičnog dela utvrđenog u skladu sa članovima 18. i 20. ove Konvencije, predstavljaju krivična dela, ukoliko je postojala namera.

2. Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere koje su potrebne da se utvrdi da pokušaj izvršenja krivičnih dela utvrđenih u skladu sa članovima 18. i 20. tačka a) ove Konvencije predstavlja krivično delo, ukoliko je postojala namera.

Član 22 – Odgovornost pravnog lica

1. Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere koje su potrebne da se obezbedi da pravno lice može biti odgovorno za krivično delo predviđeno ovom Konvencijom, ako ga je izvršilo fizičko lice u korist tog pravnog lica, bilo da je postupalo samostalno ili kao deo nekog organa tog pravnog lica, ako se nalazi na rukovodećem položaju u okviru tog pravnog lica, na osnovu:

- a. ovlašćenja da zastupa to pravno lice;
- b. ovlašćenja da donosi odluke u ime tog pravnog lica;
- c. ovlašćenja da vrši nadzor u okviru tog pravnog lica.

2. Osim u slučajevima iz stava 1, svaka članica će preduzeti potrebne mere kako bi obezbedila da pravno lice može biti odgovorno kada je odsustvo nadzora ili kontrole od strane fizičkog lica iz stava 1. omogućilo izvršenje krivičnog dela u skladu s ovom Konvencijom od strane fizičkog lica koje postupa po ovlašćenju tog pravnog lica a u korist tog pravnog lica.

3. Zavisno od pravnih principa odnosno članice, odgovornost pravnog lica može biti krivična, građansko-pravna ili upravna.

4. Takva odgovornost ne prejudicira krivičnu odgovornost fizičkih lica koja su počinila krivično delo.

Član 23 – Sankcije i mere

1. Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere koje su potrebne da se obezbedi da se krivična dela iz članova 18. do 21. kažnjavaju sankcijama koje su efikasne, srazmerne i koje odvraćaju od vršenja krivičnog dela. Takve kazne za krivična dela iz člana 18, ako ih izvrši fizičko lice, uključuju i kazne koje podrazumevaju lišavanje slobode u cilju izručenja.

2. Svaka članica će obezbediti da pravna lica koja su odgovorna u skladu sa članom 22. budu podvrgnuta efikasnim, srazmernim i odvraćajućim krivičnim ili nekrivičnim sankcijama ili merama, uključujući i novčane kazne.

3. Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere kako bi mogla da zapleni ili na drugi način oduzme sredstva ili prihode od krivičnih dela iz članova 18. i 20. tačka a) ove Konvencije ili imovinu čija vrednost odgovara takvom prihodu.

4. Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere koje omogućavaju privremeno ili trajno zatvaranje svakog objekta koji je korišćen za trgovinu ljudima, ne dovodeći u pitanje prava trećih lica koja su delovala u dobroj veri ili trajno ili privremeno uskraćivanje izvršiocu krivičnog dela obavljanja delatnosti u okviru koje je izvršeno krivično delo.

Član 24 – Otežavajuće okolnosti

Svaka članica će obezbediti da se sledeće okolnosti smatraju otežavajućim okolnostima prilikom određivanja kazne za krivična dela iz člana 18. ove Konvencije:

- a. krivična dela kojima se namerno ili zbog teškog nemara ugrožava život žrtve;

- b. krivična delo protiv deteta;
- c. krivična dela koja je izvršio državni funkcioner u vršenju svojih dužnosti;
- d. krivična dela izvršena u okviru zločinačke organizacije.

Član 25 – Prethodne osude

Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere koje će omogućiti da se prilikom izricanja kazne u obzir uzmu konačne presude koje je izrekla neka druga članica, a odnose se na krivična dela predviđena ovom Konvencijom.

Član 26 – Odredba o nekažnjavanju

Svaka strana će, u skladu s osnovnim principima svog pravnog sistema, predvideti mogućnost da se kazne ne izriču žrtvama za njihovo učešće u nezakonitim aktivnostima, u onoj mjeri u kojoj su one bile prisiljene na to.

Glava V – Istraga, krivično gonjenje i proceduralno pravo

Član 27 – Podnesci stranaka i podnesci po službenoj dužnosti

1. Svaka članica će obezbediti da istrage ili krivično gonjenje za krivična dela iz ove Konvencije ne zavisi od prijave ili optužbi žrtve, barem u onim slučajevima u kojima je krivično delo u celini ili delimično izvršeno na njenoj teritoriji.

2. Svaka članica će obezbediti da žrtve krivičnog dela počinjenog na teritoriji članice koja nije država u kojoj borave mogu podneti tužbu nadležnim organima u državi u kojoj imaju boravak. Nadležni organ kome se podnese prijava, ukoliko sam nema nadležnost za takve slučajeve, dostaviće je, bez odlaganja, nadležnom organu članice na čijoj teritoriju je izvršeno krivično delo. Po prijavi će se rešavati u skladu s unutrašnjim pravom članice u kojoj je krivično delo izvršeno.

3. Svaka članica će obezbediti putem zakonodavnih ili drugih mera i u skladu sa uslovima koji su propisani njenim unutrašnjim zakonodavstvom, da svaka grupa, fondacija, udruženje ili nevladina organizacija, koje imaju za cilj suzbijanje trgovine ljudima ili zaštitu ljudskih prava, imaju mogućnost da pružaju pomoć ili podršku žrtvi uz njenu suglasnost tokom krivičnog postupka koji se vodi zbog krivičnog dela iz člana 18. ove Konvencije.

Član 28 – Zaštita žrtava, svedoka i lica koja saraduju sa sudskim organima

1. Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere da bi se obezbedila efikasna i odgovarajuća zaštita od moguće odmazde ili zastrašivanja, posebno u toku i posle istrage i krivičnog gonjenja izvršilaca, i to:

- (a) za žrtve;
- (b) po potrebi, za one koji prijave krivično delo iz člana 18. ove Konvencije ili koji na neki drugi način saraduju sa istražnim organima i tužilaštvom;
- (c) za svedoke koji svedoče o krivičnim delima iz člana 18. ove Konvencije;
- (d) po potrebi, za članove porodice lica iz tačke (a) i (c).

2. Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere da bi se omogućile i ponudile različite vrste zaštite. To bi moglo da obuhvati fizičku zaštitu, preseljenje, promenu identiteta i pomoć u pronalaženju posla.

3. Dete - žrtva trgovine ljudima dobiće posebne mere zaštite koje će voditi računa o njegovim najboljim interesima.

4. Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere kako bi se, po potrebi, pružila odgovarajuća zaštita od moguće odmazde ili zastrašivanja, posebno tokom i nakon istrage i krivičnog gonjenja izvršilaca, za članove grupa, fondacija, udruženja ili nevladine organizacije koje obavljaju aktivnosti iz člana 27. stav 3.

5. Svaka članica će razmotriti mogućnost zaključivanja ugovora ili sporazuma s drugim državama u cilju primene ovog člana.

Član 29 – Specijalizovani stručni organi i koordinaciona tela

1. Svaka članica će doneti mere koje su potrebne da bi se određena lica ili entiteti specijalizovali za borbu protiv trgovine ljudima i zaštitu žrtava. Takva lica ili entiteti će imati neophodnu samostalnost u skladu sa osnovnim principima pravnog sistema članice, da bi mogli efikasno vršiti svoje funkcije bez bilo kakvih neprimerenih pritisaka. Ta lica ili lica zaposlena u tim entitetima imaće odgovarajuću obuku i finansijska sredstva za obavljanje svojih zadataka.

2. Svaka članica će doneti potrebne mere za obezbeđivanje koordinacije politike i akcija svojih resornih ministarstava i drugih javnih ustanova u borbi protiv trgovine ljudima, a po potrebi i putem osnivanja koordinacionih tela.

3. Svaka članica će omogućiti ili ojačati obuku nadležnih funkcionera za sprečavanje i borbu protiv trgovine ljudima, uključujući i obuku iz oblasti ljudskih prava. Obuka se može organizovati samo za pojedine resore i, po potrebi se može usredsrediti na: metode koje se koriste za sprečavanje trgovine ljudima, krivično gonjenje i zaštitu prava žrtava, uključujući i zaštitu žrtava od trgovaca ljudima.

4. Svaka članica će razmotriti mogućnost imenovanja nacionalnih izvestilaca ili drugih mehanizama za praćenje aktivnosti državnih institucija u oblasti borbe protiv trgovine ljudima i primene zahteva koje postavlja nacionalno zakonodavstvo.

Član 30 – Sudski postupak

U skladu s Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, posebno članom 6, svaka članica će doneti zakonodavne i druge mere kako bi se tokom sudskog postupka obezbedilo sledeće:

- a. zaštita privatnosti žrtve i, po potrebi, njenog identiteta;
- b. bezbednost žrtve i zaštita od zastrašivanja,

u skladu sa uslovima koje propisuje domaće zakonodavstvo i, u slučaju da su žrtve deca, poklanjanjem posebne pažnje potrebama dece i obezbeđivanjem njihovog prava na posebne mere zaštite.

Član 31 – Nadležnost

1. Svaka članica će doneti zakonodavne ili druge mere da bi se utvrdila nadležnost za bilo koje krivično delo predviđeno ovom Konvencijom, ako je to krivično delo počinjeno:

- (a) na njenoj teritoriji; ili
- (b) na brodu koji plovi pod zastavom te članice; ili
- (c) u vazduhoplovu koji je registrovan po zakonima te članice; ili
- (d) od strane jednog njenog državljanina ili lica bez državljanstva koje ima uobičajeno boravište na njenoj teritoriji, ako je to krivično delo kažnjivo prema krivičnom pravu u

- državi u kojoj je počinjeno ili ako je krivično delo počinjeno izvan teritorijalne jurisdikcije bilo koje države;
- (e) protiv njenog državljanina.

2. Svaka članica može u vreme potpisivanja ili prilikom deponovanja svog ratifikacionog instrumenta ili instrumenta o prihvatanju, potvrđivanju ili pristupanju, u izjavi upućenoj generalnom sekretaru Saveta Evrope, da navede da zadržava pravo da ne primjenjuje, ili da primjenjuje samo u određenim slučajevima ili okolnostima, pravila o nadležnosti iz stava 1 (d) i (e) ovog člana ili bilo kog njihovog dela.

3. Svaka članica će doneti potrebne mere kako bi se utvrdila nadležnost za krivična dela iz ove Konvencije u slučajevima kada se navodni izvršilac nalazi na njenoj teritoriji a ona ga ne izruči drugoj članici isključivo na osnovu njegovog državljanstva, nakon prijema zahteva za izručenje.

4. Kada više članica tvrdi da imaju jurisdikciju za navodno krivično delo predviđeno ovom Konvencijom, članice će se po potrebi konsultovati radi određivanja najpogodnije jurisdikcije za krivično gonjenje.

5. Ne dovodeći u pitanje opšte norme međunarodnoga prava, ova Konvencija ne isključuje bilo kakvu krivičnu jurisdikciju koju članica ostvaruje u skladu sa svojim unutrašnjim pravom.

Glava VI – Međunarodna i saradnja sa civilnim društvom

Član 32 – Opšti principi i mere u cilju međunarodne saradnje

Članice će međusobno saradivati u skladu sa odredbama ove Konvencije i kroz primenu odgovarajućih međunarodnih i regionalnih instrumenata i dogovora postignutih na osnovu jedinstvenih ili recipročnih zakona i domaćeg zakonodavstva u što većoj meri, u cilju:

- sprečavanja i suzbijanja trgovine ljudima;
- pružanja zaštite i pomoći;
- vršenja istrage i sprovođenja postupaka koji se odnose na krivična dela iz ove Konvencije.

Član 33 – Mere koje se odnose na ugrožena ili nestala lica

1. Kada članica na osnovu informacija kojima raspolaže ima opravdani razlog da veruje da su život, sloboda ili fizički integritet lica iz člana 28, stav 1, izložena neposrednoj opasnosti na teritoriji druge članice, članica koja ima takvu informaciju će, u takvom hitnom slučaju, bez odlaganja proslediti tu informaciju drugoj strani kako bi ona mogla preduzeti odgovarajuće mere zaštite.

2. Članice ove Konvencije mogu razmotriti mogućnost jačanja saradnje u traganju za nestalim licima, posebno nestalom decom, ako se na osnovu dostupnih informacija može zaključiti da se radi o žrtvi trgovine ljudima. U tom cilju, strane mogu zaključivati međusobne bilateralne ili multilateralne sporazume.

Član 34 – Informisanje

1. Članica koja primi takav zahtev odmah će obavestiti stranu od koje je zahtev dobijen o konačnom rezultatu mera preduzetih shodno ovom poglavlju. Članica koja primi zahtev će takođe odmah obavestiti stranu od koje je zahtev dobijen o svim okolnostima koje onemogućavaju sprovođenje predviđenih mera odnosno njihovo značajno odlaganje.

2. Članica može, u granicama svog unutrašnjeg zakonodavstva, i bez prethodnog zahteva, proslediti drugoj strani informacije pribavljene u okviru sprovede istrage ako smatra da bi objavljivanje takvih informacija moglo pomoći strani koja prima informacije u pokretanju ili sprovođenju istrage ili postupka koji se odnosi na krivična dela predviđena ovom Konvencijom odnosno da dovede do podnošenja zahteva za saradnju te članice shodno ovom poglavlju.

3. Pre pružanja takvih informacija članica koja ih dostavlja može zatražiti da se informacije drže u tajnosti ili da se koriste pod određenim uslovima. Ako članica koja prima informacije ne može ispuniti takav zahtev, ona će o tome obavestiti stranu koja dostavlja informacije, koja će u tom slučaju utvrditi da li informacije treba i pored toga dostaviti. Ako članica koja prima informacije prihvati da one podležu uslovima, ti uslovi će za nju biti obavezujući.

4. Sve informacije koje se traže a odnose se na članove 13, 14. i 16. i neophodne su da bi se obezbedila prava koja se garantuju tim članovima, biće dostavljene bez odlaganja na zahtev odnosne članice uz dužno poštovanje člana 11. ove Konvencije.

Član 35 – Saradnja sa civilnim društvom

Svaka članica će podsticati državne organe i državne funkcionere da saraduju sa nevladinim organizacijama, drugim nadležnim organizacijama i pripadnicima civilnog društva na uspostavljanju strateškog partnerstva radi ostvarivanja ciljeva ove Konvencije.

Glava VII – Mehanizam za praćenje

Član 36 – Ekspertska grupa za suzbijanje trgovine ljudima

1. Ekspertska grupa za suzbijanje trgovine ljudima (u daljem tekstu "GRETA") će pratiti primenu ove Konvencije od strane članica.

2. GRETA će se sastojati od najmanje 10 a najviše 15 članova, vodeći računa o rodnoj i geografskoj ravnoteži, kao i o multidisciplinarnoj stručnosti. Članove će izabrati Komitet članica Konvencije na četiri godine, uz mogućnost da jednom budu ponovno izabrani. Članovi će se birati iz redova državljana država članica ove Konvencije.

3. Izbor članova GRETA zasniva se na sledećim principima:

- (a) biraju se iz redova lica visokog moralnog integriteta, koja su poznata po svojoj priznatoj stručnosti u oblasti ljudskih prava, pomoći i zaštiti žrtava u suzbijanju trgovine ljudima, koja imaju stručno iskustvo u oblastima obuhvaćenim ovom Konvencijom;
- (b) članovi GRETA-a predstavljaju sami sebe i biće nezavisni i nepristrasni u vršenju svojih funkcija i stajajuće na raspolaganju za efikasno izvršavanje postavljenih zadataka;
- (c) bilo koja dva člana GRETA-e ne mogu biti državljani iste države;
- (d) članovi bi trebalo da predstavljaju glavne pravne sisteme.

4. Postupak izbora članova GRETA-e određuje Komitet ministara nakon sprovođenja konsultacija i dobijanja jednoglasne saglasnosti članica ove Konvencije, u roku od godinu dana od stupanja na snagu ove Konvencije. GRETA usvaja poslovnik o svom radu.

Član 37 – Komitet članica

1. Komitet članica se sastoji od predstavnika u Komitetu ministara Saveta Evrope država članica ove Konvencije kao i predstavnika članica ove Konvencije koje nisu članice Saveta Evrope.
2. Komitet članica saziva generalni sekretar Saveta Evrope. Prvi sastanak Komiteta članica održaće se u roku od godinu dana od stupanja na snagu ove Konvencije radi izbora članova GRETA. Nakon toga će se sastajati kad god jedna trećina članica, predsednik GRETA ili generalni sekretar to zatraže.
3. Komitet članica usvaja poslovnik o svom radu.

Član 38 – Postupak

1. Postupak ocenjivanja odnosi se na članice ove Konvencije i biće podeljen na cikluse, čiju dužinu određuje GRETA. Na početku svakog ciklusa GRETA bira konkretne odredbe na kojima će se zasnivati postupak ocenjivanja.
2. GRETA određuje najpogodniji način za ocenjivanje. GRETA može da izradi poseban upitnik za svaki ciklus ocenjivanja, koji može poslužiti kao osnov za ocenjivanje primene ove Konvencije od strane članica. Takav upitnik se upućuje svim članicama. Članice odgovaraju na upitnik, kao i na sve druge zahteve za informacijama koje im uputi GRETA.
3. GRETA može zatražiti informacije od civilnog sektora.
4. GRETA može dopunski da organizuje posete zemljama, u saradnji sa nacionalnim organima i "kontakt osobom" koju oni odrede, i, po potrebi, uz pomoć nezavisnih nacionalnih stručnjaka. Za vreme tih poseta, GRETA-i mogu pomoći stručnjaci za pojedine oblasti.
5. GRETA priprema nacrt izveštaja koji će sadržavati analizu primene odredbi na kojima se zasniva ocenjivanje, kao i predloge načina na koji odnosna članica može da rešava utvrđene probleme. Nacrt izveštaja dostavlja se članici koja je predmet ocenjivanja radi stavljanja primedbi. GRETA uzima u obzir takve primedbe prilikom sačinjavanja svog izveštaja.
6. Na osnovu toga, GRETA usvaja svoj izveštaj i zaključke o merama koje je članica preduzela u cilju primene odredaba ove Konvencije. Taj izveštaj i zaključci dostavljaju se odnosnoj članici i Komitetu članica. Izveštaj i zaključci GRETA-e su javni od trenutka njihova usvajanja, kao i eventualne primedbe odnosne članice.
7. Bez obzira na postupak iz stava 1. do 6. ovoga člana, Komitet članica može, na osnovu izveštaja i zaključaka GRETA-e, da usvoji preporuke upućene toj članici (a) koje se odnose na mere koje treba preduzeti radi sprovođenja zaključaka GRETA-e, po potrebi uz određivanje roka za podnošenje informacija o njihovoj primeni i (b) u cilju unapređenja saradnje sa odnosnom članicom radi ispravne primene ove Konvencije.

Glava VIII – Odnos prema drugim međunarodnim instrumentima

Član 39 – Odnos prema Protokolu za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno ženama i decom, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.

Ova Konvencija ne utiče na prava i obaveze koji proizilaze iz odredaba Protokola za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno ženama i decom, koji dopunjuje Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i

---

ima za cilj jačanje zaštite predviđene Protokolom, kao i unapređenja standarda koji su u njemu sadržani.

Član 40 – Odnos prema drugim međunarodnim instrumentima

1. Ova Konvencija ne utiče na prava i obaveze koje proizilaze iz drugih međunarodnih instrumenata čije članice već jesu ili će postati članice ove Konvencije, a koji sadrže odredbe o pitanjima koja reguliše ova Konvencija i koji obezbeđuju veću zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima.

2. Članice ove Konvencije mogu međusobno zaključivati bilateralne ili multilateralne sporazume o pitanjima na koja se odnosi ova Konvencija, u cilju dopune ili jačanja njenih odredaba ili lakše primene principa koje ona sadrži.

3. Bez obzira na predmet i svrhu ove Konvencije, kao i njenu punu primenu u drugim članicama, članice Konvencije koje su članice Evropske unije primenjivaće u međusobnim odnosima pravila Zajednice i Evropske unije u onoj mjeri u kojoj postoje pravila Zajednice ili Evropske unije koja regulišu konkretna pitanja koja se mogu primeniti na konkretne slučajeve.

4. Ništa iz ove Konvencije neće uticati na prava, obaveze i odgovornosti država i pojedinaca prema međunarodnom pravu, uključujući međunarodno humanitarno pravo i međunarodno pravo koje se odnosi na ljudska prava, a posebno, tamo gde je to moguće, Konvencija iz 1951. i Protokol iz 1967. godine koji se odnose na položaj izbeglica i princip zabrane proterivanja ili vraćanja koji je u njima sadržan.

Glava IX – Izmene i dopune Konvencije

Član 41 – Izmene i dopune

1. Svaki predlog izmena i dopuna ove Konvencije koji podnese neka članica dostaviće se generalnom sekretaru Saveta Evrope, koji će ga proslediti državama članicama Saveta Evrope, svim potpisnicama, svim državama članicama, Evropskoj zajednici, svim državama koje su pozvane da potpišu ovu Konvenciju u skladu sa odredbama člana 42, kao i svim državama koje su pozvane da pristupe ovoj Konvenciji u skladu sa odredbama člana 43.

2. Svaka izmena i dopuna koju neka članica predloži dostavlja se GRETA-a, koja dostavlja Komitetu ministara svoje mišljenje o predloženoj izmeni i dopuni.

3. Komitet ministara razmatra predloženu izmenu i dopunu, kao i mišljenje GRETA-e, i, po obavljanju konsultacija sa članicama ove Konvencije i pribavljanju njihove jednoglasne saglasnosti, može prihvatiti izmenu i dopunu.

4. Tekst svih izmena i dopuna koje usvoji Komitet ministara u skladu sa stavom 3. ovoga člana dostavlja se članicama na prihvatanje.

5. Sve izmene i dopune usvojene u skladu sa stavom 3. ovoga člana stupaju na snagu prvog dana u mesecu nakon isteka perioda od mesec dana od dana kada su sve članice obavestile generalnog sekretara da su prihvatile izmene i dopune.

Glava X – Završne odredbe

Član 42 – Potpisivanje i stupanje na snagu

1. Ova Konvencija otvorena je za potpisivanje državama članicama Saveta Evrope, državama koje nisu članice a učestvovala su u njoj izradi, kao i Evropskoj zajednici.
2. Ova Konvencija podleže ratifikaciji, prihvatanju ili potvrđivanju. Ratifikacioni instrumenti, kao i instrumenti o prihvatanju ili potvrđivanju deponuju se kod generalnog sekretara Saveta Evrope.
3. Ova Konvencija stupa na snagu prvoga dana u mesecu po isteku perioda od tri meseca od dana kada je 10 potpisnica, od kojih je najmanje 8 država članica Saveta Evrope, izrazilo svoju saglasnost da ih Konvencija obavezuje, shodno odredbama prethodnog stava.
4. U odnosu na svaku državu navedenu u stavu 1. ili Evropsku zajednicu, koja naknadno izrazi saglasnost da se obavezuje ovom Konvencijom, Konvencija stupa na snagu prvog dana u mesecu po isteku perioda od tri meseca od dana deponovanja njenog ratifikacionog instrumenta ili instrumenta o prihvatanju ili potvrđivanju.

Član 43. – Pristupanje Konvenciji

1. Po stupanju na snagu ove Konvencije, Komitet ministara Saveta Evrope može, po obavljanju konsultacija sa članicama ove Konvencije i pribavljanja njihove jednodušne saglasnosti, da pozove bilo koju državu koja nije članica Saveta Evrope, koja nije učestvovala u izradi Konvencije, da pristupi Konvenciji na osnovu odluke koju donese većina kako je predviđeno članom 20 d. Statuta Saveta Evrope, i jednoglasnom odlukom predstavnika država strana ugovornica koje imaju pravo učešća u radu Komiteta ministara.
2. U odnosu na svaku državu koja pristupa Konvenciji, Konvencija stupa na snagu prvog dana u mesecu po isteku perioda od tri meseca od dana deponovanja instrumenta o pristupanju kod generalnog sekretara Saveta Evrope.

Član 44 – Teritorijalna primena

1. Svaka država ili Evropska zajednica može, u vreme potpisivanja ili prilikom deponovanja svog ratifikacionog instrumenta ili instrumenta o prihvatanju, potvrđivanju ili pristupanju, da precizira teritoriju ili teritorije na koje se ova Konvencija odnosi.
2. Svaka članica može bilo kada nakon toga, izjavom upućenom generalnom sekretaru Saveta Evrope, da proširiti primenu ove Konvencije na bilo koju drugu teritoriju navedenu u toj izjavi, za čije je međunarodne odnose ona odgovorna ili u čije ime je ovlašćena da preuzima obveze. U odnosu na tu teritoriju, Konvencija stupa na snagu prvog dana u mesecu po isteku perioda od tri meseca, od dana kada generalni sekretar primi tu izjavu.
3. Svaka izjava dostavljena u skladu sa dva prethodna stava, u odnosu na bilo koju teritoriju navedenu u toj izjavi, može se povući obaveštavanjem generalnog sekretara Saveta Evrope. Povlačenje stupa na snagu prvog dana u mesecu po isteku perioda od tri meseca od dana kada generalni sekretar primi takvo obaveštenje.

Član 45 – Rezerve

Na bilo koju odredbu ove Konvencije ne može se staviti rezerva, izuzev na član 31, stav 2.

Član 46 – Otkazivanje

1. Svaka članica može u bilo kojem trenutku da otkáže ovu Konvenciju obaveštavanjem generalnog sekretara Saveta Evrope.
2. Takvo otkazivanje stupa na snagu prvoga dana u mesecu po isteku perioda od tri meseca od dana kada generalni sekretar primi takvo obaveštenje.

Član 47 – Obaveštavanje

Generalni sekretar Saveta Evrope obaveštava države članice Saveta Evrope, sve države potpisnice, sve države članice, Evropsku zajednicu, sve države koje su pozvane da potpišu Konvenciju u skladu sa odredbama člana 42. i sve države koje su pozvane da pristupe ovoj Konvenciji u skladu sa odredbama člana 43. o:

- a) svakom potpisivanju;
- b) deponovanju svih ratifikacionih instrumenata i instrumenata o prihvatanju, potvrđivanju ili pristupanju;
- c) svakom datumu stupanja na snagu ove Konvencije u skladu sa članovima 42. i 43;
- d) svim izmenama i dopunama prihvaćenim u skladu sa članom 41. i o datumu stupanja na snagu tih izmena i dopuna;
- e) svakom otkazivanju izvršenom u skladu sa odredbama člana 46;
- f) svakom drugom aktu, obaveštenju ili komunikaciji koji se odnose na ovu Konvenciju;
- g) svakoj rezervi stavljenoj u skladu sa članom 45.

U potvrdu čega su dole potpisani, za to propisno ovlašćeni, potpisali ovu Konvenciju.

Sačinjeno u Varšavi, 16. maja 2005. godine, na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta jednako verodostojna, u samo jednom primerku koji će se deponovati u arhivi Saveta Evrope. Overene kopije generalni sekretar Saveta Evrope će dostaviti svim državama članicama Saveta Evrope, državama koje nisu članice a koje su učestvovalе u izradi ove Konvencije, Evropskoj zajednici i svakoj državi koja je pozvana da pristupi ovoj Konvenciji.

Izveštaj sa objašnjenjima o
Konvenciji Saveta Evrope o borbi
protiv trgovine ljudima

I. UVOD

a. Trgovina ljudima: fenomen i njegov kontekst

1. Trgovina ljudima je danas ozbiljan problem u Evropi. Godišnje hiljade ljudi, mahom žena i dece, završe kao žrtve trgovine ljudima za seksualne namene ili u druge svrhe, bilo u sopstvenim zemljama bilo u inostranstvu. Svi indikatori ukazuju na porast broja žrtava. Aktivnosti borbe protiv trgovine ljudskim bićima dobijaju pažnju širom sveta, s obzirom da trgovina ljudima pretili ljudskim pravima i osnovnim vrednostima demokratskih društava.

2. Aktivnosti borbe protiv ovog upornog napada na čovečanstvo jedan su od mnogih frontova na kojima se Savet Evrope bori u ime ljudskih prava i ljudskog dostojanstva.

3. Trgovina ljudskim bićima, sa zarobljavanjem žrtava, je savremeni oblik nekadašnje širom sveta prisutne trgovine robljem. Tretira ljudska bića kao robu koja se može kupiti ili prodati, primorati na prinudan rad, ugovnom u seksualnoj industriji, ali takođe, na primer, i u poljoprivrednom sektoru, registrovanim ili neregistrovanim radionicama, za minimalnu novčanu naknadu ili bez nje. Većina priznatih žrtava trgovine ljudima su žene, ali su i muškarci ponekad žrtve trgovine ljudskim bićima. Uz to, mnoge žrtve su mlade, nekada čak deca. Svi su očajni da se izbore za mršavu zaradu, da bi im na kraju život bio uništen eksploatacijom i gramzivošću.

4. Kako bi bila efektivna, strategija za borbu protiv trgovine ljudima mora da zauzme multi-disciplinarni pristup koji će obuhvatati prevenciju, zaštitu ljudskih prava žrtava i krivično gonjenje trafikanata, dok će u isto vreme nastojati da uskladi relevantne nacionalne zakone i postara se da se ovi zakoni primenjuju jednoobrazno i efektivno.

5. Kao fenomen prisutan širom sveta, trgovina ljudskim bićima može da bude nacionalna ili transnacionalna. Često povezan sa organizovanim kriminalom, za koji danas predstavlja jednu od najunosnijih delatnosti, fenomen trgovine ljudima u Evropi se mora suzbijati jednako predano kao droga ili pranje novca. Zaista, na osnovu nekih procena, trgovina ljudskim bićima je treći najveći nelegalni izvor zarade novca, nakon trgovine oružjem i drogama.

6. U ovom kontekstu je *Protokol za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i decom, koji dopunjuje Konvenciju Ujedinjenih Nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala* (u daljem tekstu: „Palermo protokol“) postavio osnove za međunarodnu borbu protiv trgovine ljudima. Konvencija Saveta Evrope, uzimajući Palermo protokol kao početnu tačku i uzimajući u obzir druge međunarodne pravne instrumente vezane za borbu protiv trgovine ljudima, bilo da su univerzalni ili regionalni, nastoji da ojača zaštitu koju ti instrumenti pružaju i podigne standarde koje su oni postavili

7. Palermo protokol sadrži prvu prihvaćenu, međunarodno obavezujuću definiciju (koju je preuzela Konvencija Saveta Evrope) termina „trgovina ljudima“ (videti, dole, kometare na Član 4 Konvencije). U ovom trenutku je važno naglasiti da se trgovina ljudima mora razlikovati od krijumčarenja migranata. Ovo potonje je predmet odvojenog protokola vezanog za *Konvenciju Ujedinjenih Nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (Protokol protiv krijumčarenja migranata putem kopna, mora ili vazduha, koji dopunjuje Konvenciju Ujedinjenih Nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala)*. Dok je suština krijumčarenja migranata nezakonit prelazak granice sa ciljem sticanja direktne ili indirektno finansijske ili druge materijane koristi, svrha trgovine ljudskim bićima je eksploatacija. Štaviše, trgovina ljudima ne mora nužno da obuhvata transnacionalne elemente, može postojati i na nacionalnom nivou.

8. Postoje drugi međunarodni instrumenti koji doprinose borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava. Od instrumenata Ujedinjenih Nacija možemo spomenuti sledeće:

- Konvencija o prinudnom radu (Br. 29) od 28. juna 1930.
- Konvencija o suzbijanju trgovine ljudima i eksploatacije prostitucije od 2. decembra 1949.
- Konvencija u vezi sa statusom izbeglih lica od 28. jula 1951 i sa njom povezan Protokol u vezi sa statusom izbeglih lica
- Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena od 18. decembra 1979.
- Konvencija o pravima deteta od 20. novembra 1989.
- Konvencija Međunarodne organizacije rada u vezi zabrane i hitne akcije zarad eliminacije najgorih oblika dečjeg rada od 17. juna 1999.
- Opcionalni protokol u vezi sa Konvencijom o pravima deteta, o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji od 25. maja 2000.

9. Iskustvo je pokazalo da uvođenje pravnih instrumenata na regionalnom nivou osnažuje aktivnosti na svetskom nivou. U evropskom kontekstu, *Okvirna odluka saveta od 19. jula 2002. o borbi protiv trgovine ljudskim bićima* i *Direktiva Saveta 2004/81/EC o izdavanju boravišne dozvole licima državljanima trećih zemalja koja su žrtve trgovine ljudima ili koja su bila podvrgnuta aktivnostima olakšavanja ilegalne imigracije, a koja sarađuju sa nadležnim organima* regulišu neka pitanja u vezi trgovine ljudskim bićima. *Okvirna odluka Saveta od 15. marta 2001 o položaju žrtava u krivičnim postupcima* takođe bi mogla biti relevantna za oblast trgovine ljudskim bićima.

b. Akcija Saveta Evrope

10. Imajući u vidu da je jedna od primarnih briga Saveta Evrope čuvanje i zaštita ljudskih prava i ljudskog dostojanstva, a da trgovina ljudskim bićima direktno podriva vrednosti na kojima je zasnovan Savet Evrope, logično je da je nalaženje rešenja za ovaj problem jedan od glavnih prioriteta Organizacije. To je još i više bitno s obzirom da Savet Evrope ima, među svojih 46 država članica, zemlje porekla, tranzita i odredišta žrtava trgovine ljudima.

11. Stoga je Savet Evrope, od kasnih 1980-tih, prirodno postao centar za rad na borbi protiv trgovine ljudskim bićima¹. Trgovina ljudima je povezana sa velikim brojem problema kojima se Savet Evrope bavi, kao što je seksualna eksploatacija žena i dece, zaštita žena od nasilja, organizovani kriminal i migracija. Savet Evrope je preduzeo različite inicijative u ovoj oblasti i sa njom povezanim oblastima: između ostalog, stvorio je pravne instrumente, razvio strategije, sprovodio istraživanja, angažovao se u pravnoj i tehničkoj saradnji i bavio se praćenjem.

Komiteet ministara Saveta Evrope

12. Godine 1991 Komitet ministara Saveta Evrope je usvojio *Preporuku br. R(91)11 o seksualnoj eksploataciji, pornografiji i prostituciji, kao i trgovini decom i adolescentima*, što je prvi međunarodni instrument koji se sveobuhvatno bavi ovim pitanjima. Godine 1999 postavljen je ekspertski komitet za zaštitu dece od seksualne eksploatacije, sa posebnim ciljem da izvrši reviziju Preporuke br. R(91)11.

13. Kroz Ekspertsku grupu za trgovinu ženama (1992-93), koja je podnosila izveštaje Nadzornom komitetu za ravnopravnost žena i muškaraca (CDEG), Savet je prepoznao najhitnije oblasti za akciju, za koju je jedan konsultant sačinio opšti akcioni plan u vezi sa

¹ 1991 Strasburški seminar organizovan od strane Nadzornog komiteta za ravnopravnost žena i muškaraca (CDEG) na temu *Akcija protiv trgovine ženama, smatrane za kršenje ljudskih prava i ljudskog dostojanstva*.

trgovinom ženama². Plan je predložio oblasti za razmišljanje i ispitivanje kako bi se napravile preporuke državama članicama povodom zakonodavnih, sudskih i kažnjivih aspekata trgovine ljudima, pomaganja, podržavanja i rehabilitacije žrtava i programa prevencije i obuka.

14. U oktobru 1997. na Samitu u Strasburu pitanje trgovine ljudima je izazvalo kolektivnu zabrinutost čelnika država i vlada Saveta Evrope: konačna deklaracija eksplicitno tretira sve oblike eksploatacije žena kao pretnju bezbednosti građana i demokratiji u Evropi.

15. Od završetka Samita odvijale su se različite aktivnosti. Prvi tip aktivnosti se bavio i podizanjem nivoa svesti i akcijom. Organizovali su se seminari sa ciljem podizanja svesti vlada i civilnog društva o ovom novom obliku ropstva³, kako bi različiti akteri (policajci, sudije, socijalni radnici, osoblje ambasada, profesori itd.) bili upozoreni na svoju ulogu u odnosu na žrtve trgovine ljudima i na opasnosti sa kojima će se određeni pojedinci susretati.

16. Uz ovo, države članice su bile ohrabrivane da sačine nacionalne akcione planove protiv trgovine ljudima. Za tu svrhu, Savet je pripremio gore pomenuti model akcionog plana protiv trgovine ženama 1996. godine i od onda je ohrabrivao pripremu i nacionalnih i regionalnih akcionih planova, posebno u Jugoistočnoj Evropi⁴ i Južnom Kavkazu⁵.

17. Takođe su bila obavljena istraživanja i studije sa ciljem analiziranja problema trgovine ljudima iz mnogo različitih uglova. Na primer, Nadzorni komitet za ravnopravnost žena i mukaraca (CDEG) pripremio je studiju o *uticaju upotrebe novih informacionih tehnologija na trgovinu ljudskim bićima zarad seksualne eksploatacije*.⁶

18. Zatim, održavali su se usmereni seminari i sastanci eksperata u nekoliko država članica, pružajući im neophodnu tehničku pomoć za pravljenje nacrti ili revizije zakonodavstva u ovoj oblasti, i pomažući im da preduzmu druge potrebne mere za borbu protiv ove pošasti.

19. Jedna od skorijih inicijativa je bio i LARA Projekat za podršku reforme krivičnog zakonodavstva u Jugoistočnoj Evropi kao načina sprečavanja i suzbijanja trgovine ljudskim bićima, započet jula 2002. i završen novembra 2003. godine. Ovaj projekat Saveta Evrope, sproveden u okviru Radne grupe protiv trgovine ljudskim bićima Pakta za stabilnost Jugoistočne Evrope je omogućio zemljama kojih se to ticalo da prilagode i izvrše reviziju svog domaćeg zakonodavstva po ovom pitanju. Kao rezultat ovog Projekta, skoro sve ove zemlje su usvojile nacionalne globalne akcione planove protiv trgovine ljudskim bićima, koji obuhvataju sprečavanje, krivično gonjenje trafikantata i zaštitu žrtava.

20. Aktivnosti podizanja nivoa svesti su dovele do uspostavljanja zakonskog okvira za borbu protiv trgovine ljudskim bićima. Napravljena su dva pravna instrumenta Saveta Evrope koja se posebno bave trgovinom ljudskim bićima zarad seksualne eksploatacije, čije su žrtve uglavnom žene i deca:

- *Preporuka br. R(2000)11 Komiteta ministara državama članicama o suzbijanju trgovine ljudskim bićima zarad seksualne eksploatacije;*

² Akcioni plan protiv trgovine ženama (dok. EG (96) 2) od G-đe Mišel IRŠ (Belgija).

³ Na primer, Međunarodni seminar o akcijama protiv trgovine ljudskim bićima zarad seksualne eksploatacije: uloga nevladinih organizacija (Strasbur, jun 1998.) i Radionica o dobroj i lošoj praksi prikazivanja žena u medijima, sa osvrtom na trgovinu ljudskim bićima zarad seksualne eksploatacije (Strasbur, septembar 1998.).

⁴ Unutar okvira Pakta za stabilnost Jugoistočne Evrope, Savet Evrope je organizovao međunarodni seminar na temu „Kordinirana akcija protiv trgovine ljudskim bićima u Jugoistočnoj Evropi: korak prema regionalnom akcionom planu“. Na poziv grčkih vlasti, seminar se odvijao u Atini od 29. juna do 1. jula 2000. godine. Organizovan je u partnerstvu Visokog komesara za ljudska prava Ujedinjenih nacija, OEBS/ODIHR i Međunarodne organizacije za Migraciju (MOM), i uz podršku Japana.

⁵ Seminar na temu „Kordinirana akcija protiv trgovine ljudskim bićima na Južnom Kavkazu: korak prema regionalnom akcionom planu“ je održan u Tbilisiju 6. i 7. novembra 2002.

⁶ EG-S-NT (2002) 9 Fin.

- *Preporuka Rec(2001)16 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti dece od seksualne eksploatacije.*

21. One su istakle pan-evropsku strategiju koja se ogleda u definicijama, opštim merama, metodološkom i akcionom okviru, prevenciji, zaštiti i pružanju pomoći žrtvama, krivičnim merama, sudskoj saradnji i dogovorima za međunarodnu saradnju i koordinaciju.

22. Konačno treba istaći da su se u toku Pete evropske ministarske konferencije o ravnopravnosti žena i muškaraca (Skoplje, 22.-23. januar 2003.), posvećene temi „Demokratizacija, sprečavanje sukoba i izgradnja mira: perspektiva i uloga žena“, evropski ministri za ravnopravnost saglasili da aktivnosti koje preduzima Savet Evrope da zaštiti i unapredi ljudska prava žena treba da se usmere, između ostalog, na cilj sprečavanja i suzbijanja nasilja nad ženama i trgovine ljudskim bićima.

23. Trgovinom ljudskim bićima mogu da se bave grupe organizovanog kriminala – koje često koriste korupciju da izigraju zakon i pranje novca da sakriju svoj profit – ali se ona može odvijati i u drugim kontekstima. Stoga su neki drugi pravni instrumenti Saveta Evrope takođe relevantni za trgovinu ljudima, naročito oni koji se tiču ljudskih prava, dečijih prava, socijalnih prava, prava žrtava i ličnih podataka, ona koja su okrenuta borbi protiv korupcije, pranja novca i kompjuterskog kriminala, kao i sporazumi o međunarodnoj saradnji u krivičnim pitanjima. Iz tog razloga neke druge konvencije Saveta Evrope mogu da odigraju ulogu u borbi protiv trgovine ljudskim bićima i zaštiti njenih žrtava:

- Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda od 4. novembra 1950. [ETS br 5];
- Evropska konvencija o izručenju od 13. decembra 1957. [ETS br 24] i protokoli vezani za nju;
- Evropska konvencija o zajedničkoj pomoći u krivičnim pitanjima od 20. aprila 1959. [ETS br 30] i protokoli vezani za nju;
- Evropski socijalni sporazum od 18. oktobra 1961. i Redigovani evropski socijalni sporazum od 3. maja 1996. [ETS br 163];
- Evropska konvencija o nadoknati štete žrtvama nasilnih zločina od 24. novembra 1983. [ETS br 116];
- Konvencija o pranju novca, potrazi, zapleni i oduzimanju prihoda od kriminala od 8. novembra 1990. [ETS br 141];
- Evropska konvencija o primeni dečijih prava od 25. januara 1996. [ETS br 160];
- Konvencija krivičnog prava o korupciji od 27. januara 1999. [ETS br 173] i Konvencija građanskog prava o korupciji od 4. novembra 1999. [ETS br 174];
- Konvencija o kompjuterskom kriminalu od 23. novembra 2001. [ETS br 185].

Parlamentarna skupština Saveta Evrope

24. U *Preporuci 1545 (2002) o kampanji protiv trgovine ženama* Parlamentarna skupština Saveta Evrope je predložila da Komitet ministara, između ostalog, napravi nacrt evropske konvencije o trgovini ženama koji bi bio otvoren i za države koje nisu članice i zasnovan na definiciji trgovine ljudima iz *Preporuke br. R(2000)11 o suzbijanju trgovine ljudskim bićima zarad seksualne eksploatacije* Komiteta ministara.

25. Parlament se vratio tom pitanju 2003. sa *Preporukom 1610 (2003) o migraciji povezanoj sa trgovinom ženama i prostitucijom*. Predloženo je da Komitet ministara:

“i. što je skorije moguće počne da pravi nacrt konvencije Saveta Evrope u vezi sa trgovinom ljudskim bićima, koja će dati dodatnu vrednost drugim međunarodnim

instrumentnima sa jasnim usmerenjem ka ljudskim pravima i zaštiti žrtava i ka obuhvatanju rodne perspektive;

ii. obezbedi da konvencija Saveta Evrope o trgovini ljudskim bićima obuhvati odredbe koje se tiču:

- a. uvođenja krivičnog dela trgovine ljudskim bićima u krivično pravo država članica Saveta Evrope;
- b. usaglašavanja kazni koje se određuju za trgovinu ljudima;
- c. uvođenja efektivnog nadzora nad trafikantima ili navodnim trafikantima, naročito tako što će se olakšati izručenje i primena *aut dedere aut judicare* načela u svim slučajevima povezanim sa trgovinom ljudima.”

26. U *Preporuci 1611 (2003) o trgovini organima u Evropi*, Parlamentarna skupština je predložila razvoj, u saradnji sa relevantnim organizacijama, evropske strategije za brobu protiv trgovine organima i takođe je predložila da pravljenje nacrtu buduće Konvencije Saveta Evrope o trgovini ljudskim bićima obuhvati i protokol koji ide uz nju a tiče se trgovine organima i tkivima ljudskog porekla.

27. *Preporuka Parlamentarne skupštine 1663 (2004) o kućnom ropstvu: služenje, devojke za pomoć u kući (au pairs) i neveste naručene poštom* preporučuje usvajanje neophodnih mera radi borbe protiv kućnog ropstva u svim njegovim oblicima. Štaviše, Parlamentarna skupština je smatrala da Savet Evrope ne sme imati nikakvu toleranciju prema ropstvu, i da Savet Evrope, kao međunarodna organizacija koja štiti ljudska prava, mora da se bori protiv svih oblika ropstva i trgovine ljudskim bićima. Parlament je podvukao da Savet Evrope i države članice moraju da promovišu i štite ljudska prava žrtava i da se postara da počinioci takvih zločina budu privedeni pravdi, kako bi se ropstvo konačno iskorenilo iz Evrope. Konačno, Parlamentarna skupština je izrazila podršku pravljenju nacrtu *Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudskim bićima*.

c. **Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudskim bićima**

28. U isto vreme sa ovim raznim aktivnostima, a da bi se ispratila Preporuka Komiteta ministara br. R (2000) 11, Nadzorni komitet za ravnopravnost žena i muškaraca (CDEG) je preduzeo inicijativu da dâ novi podstrek radu Saveta Evrope u ovoj oblasti i pripremio studiju o izvodljivosti izrade nacrtu za Konvenciju o borbi protiv trgovine ljudskim bićima.

29. Savet Evrope je smatrao da je neophodno napraviti nacrt zakonski obavezujućeg instrumenta koji prevazilazi preporuke ili specifične akcije. Način na koji evropska javnost doživljava fenomen trgovine ljudima i mere koje treba da se usvoje da bi se efikasno borilo protiv toga su evoluirali, učinivši neophodnom razradu zakonski obavezujućeg instrumenta usmerenog ka zaštiti prava žrtava i poštovanju ljudskih prava, i sa ciljem nalaženja odgovarajuće ravnoteže između pitanja koja se tiču ljudskih prava i krivičnog gonjenja.

30. Iako već postoje drugi međunarodni instrumenti u ovoj oblasti, Konvencija se oslanja na ograničeniji i jednoobrazniji kontekst saveta Evrope, sadrži preciznije odredbe i može da ide i dalje od minimalnih standarda koji su prihvaćeni u drugim međunarodnim instrumentima. Razvoj međunarodnog prava dokazuje da su regionalni instrumenti veoma često neophodni kao dopuna globalnim naporima. Pokazalo se da evropski instrumenti iz oblasti zaštite dečijih prava⁷, pranja novca ili trgovine drogom⁸ imaju jako pozitivan uticaj na

⁷ Evropska Konvencija o primeni dečijih prava od 25. januara 1996 [ETS br. 160] (u vezi sa Konvencijom UN iz 1989 o pravima deteta).

⁸ Konvencija o pranju novca, zapleni i oduzimanju prihoda od kriminala iz 1990 [ETS br.141] (u vezi sa Konvencijom UN protiv ilegalne trgovine opojnim drogama i psihoaktivnim supstancama iz 1988);

sprovedenje globalnih inicijativa. Izrada nacrtu Konvencije Saveta Evrope nema za cilj da se takmiči sa drugim instrumentima koji su usvojeni na globalnom ili regionalnom nivou, nego da poboljša zaštitu koju oni propisuju i razvije standarde koje oni sadrže, naročito u vezi sa zaštitom ljudskih prava žrtava trgovine ljudima.

31. Na tripartitnom sastanku u Ženevi održanom 14. februara 2003. visoki predstavnici Saveta Evrope, OEBS-a i Ujedinjenih nacija iskazali su svoju podršku Konvenciji Saveta Evrope o trgovini ljudskim bićima koja bi poboljšala zaštitu žrtava i razvila pan-evropsku borbu protiv ovog izuzetno ozbiljnog oblika kriminalne delatnosti, i takođe su podržali ideju unapređenja nacionalnog zakonodavstva koje bi se borilo protiv trgovine ljudima.

32. Potrebu Saveta Evrope da ojača svoje akcije su podvukli i ministri spoljnih poslova na 112-tom (14.-15. maj 2003.), 113-tom (5.-6. novembar 2003.) i 114-tom (12.-13. maj 2004.) sastanku Komiteta ministara. Stoga je Savet Evrope započeo izradu nacrtu Konvencije o borbi protiv trgovine ljudskim bićima. Konvencija će biti usmerena ka zaštiti prava žrtava i poštovanju ljudskih prava, sa ciljem nalaženja odgovarajuće ravnoteže između pitanja koja se tiču ljudskih prava i krivičnog gonjenja.

33. Komitet ministara je odobrio predlog da se pripremi Konvencija Saveta Evrope o akciji protiv trgovine ljudima, na 838-mom sastanku zamenika ministara održanom 30. aprila 2003. kada su usvojeni specifični projektni zadaci i postavljen Ad Hoc Komitet za suzbijanje trgovine ljudskim bićima (CAHTEH). Ovaj multidisciplinarni komitet je imao zadatak da pripremi konvenciju koja je fokusirana na zaštitu prava žrtava trgovine ljudima i, u ravnoteži sa ovim problemom, na krivično gonjenje trafikanta.

34. U septembru Savet Evrope je započeo pregovore o Konvenciji o borbi protiv trgovine ljudskim bićima. CAHTEH je održao osam sastanaka, u septembru i decembru 2003, februaru, maju, junu/julu, septembru/oktobru i decembru 2004. i februaru 2005. kako bi napravio konačnu verziju teksta.

35. CAHTEH je odobrio tekst nacrtu Konvencije na svom sastanku u decembru 2004, i preneo ga Komitetu ministara da ga podnese Parlamentarnoj skupštini na razmatranje. U januaru 2005. Parlamentarna skupština je dala svoje mišljenje o nacrtu konvencije (Mišljenje br. 253 (2005), 26. januar 2005.) i CAHTEH je razmotrio to mišljenje na svom osmom i konačnom sastanku u februaru 2005.

36. Dodatna vrednost koju donosi Konvencija Saveta Evrope leži najpre u potvrdi da je trgovina ljudskim bićima kršenje ljudskih prava i narušavanje ljudskog dostojanstva i integriteta, i da je stoga potrebna veća zaštita za sve njene žrtve. Kao drugo, predmet Konvencije obuhvata sve oblike trgovine ljudima (nacionalnu, transnacionalnu, povezanu ili nepovezanu sa organizovanim kriminalom, kao i zarad eksploatacije) naročito zbog mera zaštite žrtava i međunarodne saradnje. Treće, Konvencija postavlja mehanizme za praćenje kako bi bila sigurna da će članice efektivno primenjivati njene odredbe. I konačno, Konvencija u svojim odredbama u prvi plan ističe ravnopravnost polova.

37. Konvencija sadrži Preambulu i deset poglavlja. Poglavlje I se bavi ciljevima i predmetom, principom nediskriminacije i definicijama; Poglavlje II se bavi prevencijom, saradnjom i drugim merama; Poglavlje III se bavi merama zaštite i unapređenja prava žrtava, garantujući ravnopravnost polova; Poglavlje IV se bavi materijalnim krivičnim pravom; Poglavlje V se bavi istragom, krivičnim gonjenjem i proceduralnim pravom; Poglavlje VI se bavi međunarodnom saradnjom i saradnjom sa civilnim društvom; Poglavlje VII postavlja mehanizme za praćenje; i konačno Poglavlja VIII, IX i X se bave odnosom između

Konvencije i drugih međunarodnih instrumenata, izmenama i dopunama Konvencije i završnim odredbama.

II. KOMENTAR NA ODREDBE KONVENCIJE

Naslov

38. Naslov sadrži novo zvanično ime svih novih zvaničnih ugovora Saveta Evrope. Prema odluci Generalnog sekretara, zvanično ime bilo kakvog novog ugovora će biti „Konvencija (ili sporazum) Saveta Evrope o...“. Stoga je ovakav novi naslov usvojen za Konvenciju.

39. Štaviše, Konvencija u svom naslovu uključuje reč „borba“ kako bi se podvuklo da Konvencija ne pruža samo zakonodavne mere, već i druge inicijative koje treba preduzeti u borbi protiv trgovine ljudskim bićima. Borba protiv trgovine ljudskim bićima treba da bude shvaćena tako da obuhvata sprečavanje i pomoć žrtvama, kao i mere iz krivičnog prava koje se bore protiv trgovine ljudima.

Preambula

40. Preambula potvrđuje posvećenost potpisnika ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Uz to, Preambula podvlači i da je pristupanje Konvenciji otvoreno drugim potpisnicima koji nisu države članice Saveta Evrope.

41. Konvencija je zasnovana na priznavanju, kao što je već navedeno u Preambuli u stavu 5 *Preporuke br. R(2000)11 Komiteta ministara državama članicama o suzbijanju trgovine ljudskim bićima zarad seksualne eksploatacije*, da trgovina ljudskim bićima predstavlja kršenje ljudskih prava i uvredu za dostojanstvo i integritet ljudskog bića. Priznavanje trgovine ljudima za kršenje ljudskih prava bi imalo posledice za neke zakonske sisteme koji su uveli mere specijalne zaštite u slučajevima narušavanja osnovnih prava.

42. Priznavanje trgovine ljudima za kršenje ljudskih prava se posredno ili neposredno pojavljuje u važnom broju međunarodnih pravnih instrumenata i međunarodnih deklaracija. *Preporuka Rec(2002)5 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja*, koja definiše nasilje nad ženama tako da u to spada i trgovina ljudima, i navodi da nasilje nad ženama i krši i narušava ili poništava uživanje njihovih ljudskih prava i osnovnih sloboda. *Međamerička konvencija o sprečavanju, kažnjavanju i suzbijanju nasilja nad ženama* potvrđuje, u Preambuli, da nasilje nad ženama predstavlja kršenje njihovih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Definicija nasilja nad ženama u Članu 2 ove Konvencije obuhvata i trgovinu ljudima kao oblik nasilja nad ženama. U svojoj *Okvirnoj odluci Saveta o borbi protiv trgovine ljudskim bićima* od 19. jula 2002. Evropska unija navodi da „trgovina ljudskim bićima predstavlja ozbiljno kršenje osnovnih ljudskih prava i ljudskog dostojanstva“ (u stavu 3). Tela Ujedinjenih nacija za praćenje sporazuma, uključujući Komitet za ljudska prava i Komitet za eliminaciju diskriminacije žena, takođe su priznala trgovinu ljudima za kršenje ljudskih prava⁹.

43. Uz ovo, Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda u Članu 7 navodi da „za svrhu ovog statuta, „zločin protiv čovečnosti“ znači bilo koje od ovde navedenih dela kada su ona izvršena kao deo široko rasprostranjenog ili sistematskog napada na bilo kakvo civilno stanovništvo, sa punom svešću o napadu [...] (c) Porobljavanje; [...] koje „znači primenu nekog ili svih prava koja proizilaze iz prava vlasništva nad osobom i obuhvataju primenu takvih prava u toku trgovine osobama, naročito ženama i decom“.

⁹ Videti, *inter alia*, UN dokumente: CCPR/CO/79/LVA, od 06/11/2003 i A/53/38/rev.1, posebno. Videti takođe Odluku Br. 557 Stalnog saveta OEBS-aČ Akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudskim bićima, od 24. jula 2003. i *Budimpeštansku deklaraciju o javnom zdravlju i trgovini ljudskim bićima* od 19.'21. marta 2003. Videti takođe drugi stav Preambule SAARC-ove Konvencije o prevenciji i borbi protiv trgovine ženama i decom zarad prostitucije.

44. Horizontalna primena Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: ECHR) je u toku mnogo godina bila predmet debata. Ipak, sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava sadrži jasne indikacije u korist primenjivosti ECHR-a na odnose između privatnih lica u smislu da je Sud priznao odgovornost država potpisnica za dela koje su izvršili pojedinci ili grupe pojedinaca kada ove države nisu preduzele potrebne mere zaštite. Prva presuda u ovom smislu je bio slučaj X i Y protiv Holandije¹⁰, gde je Sud presudio da je postojala obaveza države da usvoji odredbe iz krivičnog prava da obezbedi istinsku zaštitu pojedinaca. Neprikladan postupak okrivljene države po ovom pitanju stoga može dovesti do kršenja ECHR-a. U slučaju *Jang, Džejms i Vebster protiv Velike Britanije*¹¹, Sud je naveo da „pod Članom 1 (čl. 1) Konvencije, 'svaka država pod ugovorom treba da obezbedi svakome u (njenoj) nadležnosti prava i slobode definisane u... Konvenciji', stoga, ako je kršenje nekog od tih prava i sloboda rezultat nepoštovanja te obaveze u postupcima domaćeg zakonodavstva, država će biti pozvana na odgovornost za to kršenje. Iako je neposredni uzrok događaja koji su doveli do ovog slučaja sporazum iz 1975. između Britanske železnice i sindikata železničara, lokalni zakon na snazi u tom trenutku je činio zakonitim tretman na koji su se podnosioci tužbe žalili. Odgovornost tužene države za bilo kakvo kršenje Konvencije do koga može da dođe stoga proizilazi iz ovih osnova. (...)“. Od tog doba¹² priznaje se odgovornost države pod ugovorom za dela koje su počinili pojedinci ili grupe pojedinaca, a u kojima se krši ECHR.

45. Trgovina ljudskim bićima je postala jedna od najvećih pošasti u Evropi. Ovaj fenomen koji utiče na muškarce, žene i decu je dostigao takav rekordni nivo da se možemo odnositi prema njemu kao prema novom obliku ropstva. ECHR zabranjuje ropstvo i prinudni rad u svom Članu 4: „1. Niko ne sme biti držan u ropstvu ili odnosu prinudnog služenja; 2. Ni od koga se sme tražiti da obavlja prisilan ili prinudan rad (...)“. Definicija „trgovine ljudskim bićima“ koja se nalazi u Članu 4 ove Konvencije se specifično poziva na „ropstvo“ (videti dole u tekstu komentare na Član 4).

46. Glavna dodatna vrednost ove Konvencije u odnosu na druge međunarodne instrumente je njeno viđenje ljudskih prava i usmerenost na zaštitu žrtava. Stoga, stav 5 Preambule navodi da poštovanje prava i zaštita žrtava i borba protiv trgovine ljudskim bićima moraju biti glavni ciljevi.

47. U vezi sa principom nediskriminacije, treba imati na umu Preporuku 1545 (2002) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope o *kampanji protiv trgovine ženama*, što zahteva uključivanje odredbe o nediskriminaciji u buduću Konvenciju, zasnovane na odredbi iz Mišljenja Parlamentarne skupštine 216 (2000) o Protokolu br. 12 u vezi sa ECHR-om (videti komentare na Član 3 dole u tekstu).

48. Preambula Konvencije se takođe poziva na deklaracije ministara spoljnih poslova država članica Saveta Evrope na 112-tom, 113-tom i 114-tom sastanku Komiteta ministara kao što je već gore navedeno.

49. Preambula sadrži nabranje najvažnijih međunarodnih pravnih instrumenata koji se direktno bave trgovinom ljudskim bićima u okviru Saveta Evrope, Evropske zajednice i Ujedinjenih nacija. Naročito treba podvući da je, kao što je već pomenuto, Savet Evrope kroz svoj Komitet ministara i Parlamentarnu skupštinu pripremio značajan broj instrumenata za

¹⁰ *Evropski sud za ljudska prava, X i Y protiv Holandije, presuda od 26. marta 1985, serija A, br.91, stav 23*

¹¹ *Evropski sud za ljudska prava, Jang, Džejms i Vebster protiv Velike Britanije, presuda os 13. avgusta 1981, serija a, br. 44, stav 49*

¹² Videti, između ostalog, sledeće presude: *Evropski sud za ljudska prava, A. protiv Velike Britanije, presuda pd 23. septembra 1998*, Izveštaji o presudama i rešenjima 1998-VI, stav 22; *Evropski sud za ljudska prava, Z i drugi protiv Velike Britanije, presuda od 10. maja 2001*, Izveštaji o presudama i rešenjima 2001-V, stav 73; *Evropski sud za ljudska prava, M.C. protiv Bugarske, presuda od 4. decembra 2003, prijava br. 39272/98*.

istraživanje i borbu protiv trgovine ljudima iz različitih perspektiva. Važno mesto koje ova Konvencija daje *Protokolu za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i decom, koji dopunjuje Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala* odražava se u usvajanju definicije „trgovine ljudskim bićima“ koja je dogovorena ovim Protokolom. Kao dopuna i razvoj ovog protokola Ujedinjenih nacija, koji ističe aspekt sprečavanja krivičnog dela trgovine ljudima, Konvencija Saveta Evrope jasno definiše trgovinu ljudima kao nešto što je najpre pitanje kršenja ljudskih prava i ističe aspekt zaštite prava žrtava trgovine ljudima. Cilj je da se poboljša zaštita koju one njime dobijaju i da se razviju standardi koji on sadrži.

50. U toku procesa pregovaranja o ovoj Konvenciji, drugi relevantni međunarodni pravni instrumenti su takođe bili razmotreni, kao što je gore u tekstu navedeno.

51. U zaključku se može reći da je dodatna vrednost ovog novog instrumenta Saveta Evrope u vezi sa drugih postojećim međunarodnim pravnim instrumentima sledeća:

- priznavanje trgovine ljudskim bićima za kršenje ljudskih prava;
- posebno fokusiranje na pružanje pomoći žrtvama i zaštitu njihovih ljudskih prava;
- sveobuhvatan opseg primene:
  - svi oblici trgovine ljudima: nacionalni/transnacionalni, povezani/nepovezani sa organizovanim kriminalom;
  - sve osobe kojima se trguje: Konvencija važi za sve osobe koje su žrtve trgovine ljudima, bilo da su žene, deca ili muškarci;
- postavljanje sveobuhvatnog zakonskog okvira za zaštitu žrtava i svedoka sa specifičnim i obavezujućim merama koje treba usvojiti;
- postavljanje efikasnog i nezavisnog mehanizma za praćenje: iskustvo je pokazalo da, u oblastima u kojima postoje takvi nezavisni sistemi za praćenje (npr. tortura ili manjine), oni imaju visok kredibilitet među državama, i kooperativna priroda takvih mehanizama je u potpunosti shvaćena i priznata;
- Konvencija Saveta Evrope počiva na ograničenijem i jednoobraznijem kontekstu Saveta Evrope, sadrži preciznije odredbe i prevazilazi minimalne standarde dogovorene u drugim međunarodnim instrumentima.

Poglavlje I – Ciljevi, predmet, princip nediskriminacije i definicije

Član 1 – Ciljevi Konvencije

52. Član 1 se bavi ciljevima Konvencije. Stav 1 navodi da su to:

- a. sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudskim bićima, uz garantovanu ravnopravnost polova;
- b. zaštita ljudskih prava žrtava trgovine ljudima, osmišljavanje sveobuhvatnog okvira za zaštitu i pružanje pomoći žrtvama i svedocima uz garantovanu ravnopravnost polova, i obezbeđivanje efektivne istrage i krivičnog gonjenja;
- c. unapređenje međunarodne saradnje u borbi protiv trgovine ljudskim bićima.

53. Stav 1(a) navodi potrebu za merama i za sprečavanje i za borbu protiv trgovine ljudskim bićima. U isto vreme važno je imati na umu specifične potrebe žrtava, bilo da su žene, deca ili muškarci. Dok se odnosi i na žene, decu i muškarce, Konvencija priznaje da specifične mere za sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudima takođe zahtevaju garantovanje ravnopravnosti polova i pristup poštovanja dečijih prava kada se radi o deci.

54. Ravnopravnost polova znači jednaku vidljivost, osnaživanje i učešće oba pola u svim sferama javnog i privatnog života. Ravnopravnost polova je suprotna neravnopravnosti polova, a ne razlici među polovima. Znači prihvatanje i jednako vrednovanje komplementarnosti žena i muškaraca i različitih uloga koje imaju u društvu. Ravnopravnost između žena i muškaraca ne znači samo nediskriminaciju na osnovu pola, nego i pozitivne mere kako bi se postigla ravnopravnost između žena i muškaraca. Ravnopravnost mora biti unapređena pružanjem podrške specifičnim politikama za žene, za koje je verovatnije da će biti izložene delima koja se kvalifikuju kao tortura ili degradirajuće postupanje (fizičko nasilje, silovanje, genitalno ili seksualno sakaćenje, trgovina ljudima zarad seksualne eksploatacije). Ova kršenja ljudskih prava žena su još uvek uobičajena i dramatično su učestala u nekim delovima Evrope. Treba zabeležiti da *Preporuka Rec(2002)5 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja* smatra trgovinu ljudskim bićima za oblik nasilja nad ženama. Merilo je bila Deklaracija komiteta ministara o ravnopravnosti žena i muškaraca (16. novembar 1988.). Ona potvrđuje princip ravnopravnosti polova kao neodvojivi deo ljudskih prava, kao i da je diskriminacija na osnovu pola prepreka za uživanje osnovnih sloboda.

55. Ovde treba napomenuti da se ravnopravnost polova ne može svesti na princip nediskriminacije (kao što je rečeno u Članu 3) i da su projektni zadaci CAHTEH-a iziskivali da se ravnopravnost polova uzme u obzir. Dalja postavka je da je ravnopravnost polova neodvojiva od ljudskih prava, i da je diskriminacija na osnovu pola smetnja u uživanju osnovnih sloboda.

56. Stav 1(b) odražava potrebnu multidisciplinarnost za efikasnu borbu protiv trgovine ljudskim bićima. Ne samo da je multidisciplinarnost od osnovnog značaja za Konvenciju, nego mora biti od osnovnog značaja za bilo kakvu nacionalnu akciju koja se tiče trgovine ljudima.

57. Od glavnih ciljeva Konvencije dva predstavljaju, kako je postavljeno u Članu 1, zaštitu prava žrtava trgovine ljudima i krivično gonjenje lica odgovornih za trgovinu ljudima. Autori nacrtu su utvrdili da su ove dve stvari povezane.

58. Stav 1(c) se bavi međunarodnom saradnjom: države će pobediti trgovinu ljudima samo udruživanjem snaga; same, imaju slabe mogućnosti za uspeh. Međunarodna saradnja, onako kako se na nju odnosi ova Konvencija, nije ograničena samo na kriminalna pitanja (oblast za koju je Savet Evrope već usvojio izvestan broj upravnih dokumenata - videti komentare na Poglavlje VI) već se takođe sastoji u sprečavanju trgovine ljudima i pružanju pomoći i zaštite žrtvama, i ima nameru da ovo postanu glavne brige zemalja iz kojih žrtve potiču, kroz koje prolaze i u kojima je njihovo odredište.

59. Član 1(2) navodi da, kako bi se obezbedilo da članice efektivno sprovode ove odredbe, Konvencija postavlja specijalan mehanizam za praćenje, „Ekspertsku grupu za suzbijanje trgovine ljudskim bićima“ (GRETA). Ovo je ključni element dodatne vrednosti konvencije, jer je GRETA sredstvo koje obezbeđuje da se članice pridržavaju Konvencije i garancija za dugoročni uspeh konvencije (Videti komentare na Poglavlje VII).

Član 2 – Predmet

60. Ovaj član postavlja predmet Konvencije. Najpre izlaže da se Konvencija primenjuje na sve oblike trgovine ljudima. To znači da se Konvencija primenjuje na bilo koga ko je žrtva trgovine ljudima, bio to muškarac, žena ili dete.

61. Kao drugo, autori nacrtu su želeli da bude jasno da se Konvencija primenjuje i na nacionalnu i na transnacionalnu trgovinu ljudima, bilo da je povezana sa organizovanim kriminalom ili ne. Ovo znači da je predmet Konvencije širi nego prema Palermo protokolu i, kao što je navedeno u Članu 39, ima nameru da pojača zaštitu koju Palermo protokol pruža. Član 1(2) Palermo protokola navodi da odredbe *Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala* primenjuju *mutatis mutandis* na protokol osim u slučaju da sam protokol ne odobrava drugačije, a Član 3(1) Konvencije Ujedinjenih nacija navodi da se primenjuje na određene prekršaje transnacionalne prirode¹³ i obuhvata grupe organizovanog kriminala¹⁴. Pod Članom 2 Konvencije, stoga se Poglavlja II, III i IV Konvencije primenjuju čak iako je trgovina ljudima na čisto nacionalnom nivou i ne uključuje nikakvu grupu organizovanog kriminala.

62. Konačno, u slučaju transnacionalne trgovine ljudima, Konvencija se primenjuje i na žrtve koje su legalnim putem ušle ili su legalno prisutne na teritoriji dotične članice, kao i na one koje su ušle ili su prisutne ilegalno. U nekim slučajevima su žrtve trgovine ljudima ilegalno uvedene u zemlju, a u nekim drugim slučajevima ušle su u zemlju legalno kao turisti, buduće supruge, umetnici, kućno osoblje, devojke za čuvanje dece ili podnosioci zahteva za azil, u zavisnosti od zakona te zemlje. Konvencija se primenjuje na obe vrste situacija. Ipak, određene specifične odredbe (Članovi 13 i 14) primenjuju se samo na ilegalno prisutne žrtve.

Član 3 – Princip nediskriminacije

63. Ovim se zabranjuje diskriminacija kada članice budu sprovodile Konvenciju, a naročito u pogledu uživanja mera zaštite i unapređenja prava žrtava, koja su propisana u Poglavlju III. Značenje diskriminacije u Članu 3 je identično onom navedenom pod Članom 14 *Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda* (u daljem tekstu ECHR).

64. Evropski sud za ljudska prava je mnogo puta tumačio koncept diskriminacije u Članu 14 ECHR-a koji se tiče sudske prakse. Njegova sudska praksa naročito je razjasnila da nije svaka posebnost ili razlika u tretmanu jednaka diskriminaciji. Kao što je Sud naveo, na primer u presudi za slučaj *Abdulaziz, Kabales i Balkandali protiv Velike Britanije* „razlika u tretmanu je diskriminativne prirode ako nema 'objektivno ili razumno opravdanje' što znači, ukoliko ne teži ka 'legitimnom cilju' ili ukoliko nema 'razumne proporcionalne veze između upotrebljenih sredstava i cilja koji je trebalo ostvariti' “ (presuda od 28. maja 1985, serija A, br. 94, stav 72).

65. S obzirom da svaka posebnost ili razlika u tretmanu nije jednaka diskriminaciji i zbog opšteg karaktera principa nediskriminacije, smatrano je da nije potrebno ili prikladno ubaciti restriktivnu odredbu u ovu Konvenciju. Na primer, zakon većine, ako ne i svih država članica

¹³ Član 3(2) Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala navodi da je „krivično delo transnacionalno:

- a) ako je izvršeno u više od jedne države;
- b) ako je izvršeno u jednoj državi, ali se značajan deo njegove pripreme, planiranja, upravljanja ili kontrole odigrao u drugoj državi;
- c) ako je izvršeno u jednoj državi ali je u njega umešana grupa organizovanog kriminala koja učestvuje u kriminalnim delatnostima u više od jedne države; ili
- d) ako je izvršeno u jednoj državi ali ima značajne posledice po drugu državu.”

¹⁴ Član 2(a) Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala navodi: „organizovana kriminalna grupa“ će značiti strukturiranu grupu od tri ili više osoba, koja postoji određeni period vremena i zajednički se ponaša sa ciljem izvršenja jednog ili više ozbiljnih zločina ili krivičnih dela utvrđenih u skladu sa ovom Konvencijom, kako bi stekla, posredno ili neposrednom finansijsku ili drugu materijalnu korist”.

Saveta Evrope predviđa određene razlike na osnovu državljanstva u vezi sa izvesnim pravima ili mogućnostima da se uživaju izvesne povlastice. Situacije u kojima su takve razlike u potpunosti prihvatljive su dovoljno zaštićene samim značenjem reči „diskriminacija“ kao što je navedeno u gornjem stavu, s obzirom da se pravljenje razlika za koje postoji objektivno i razumno objašnjenje ne smatra za diskriminaciju. Uz ovo, po sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava nacionalnim vlastima je dozvoljena određena diskrecija u rasuđivanju da li i do koje mere razlike u inače sličnim situacijama opravdavaju različit tretman prema zakonu. Stepem diskrecije će varirati u skladu sa okolnostima, predmetom slučaja i istorijom slučaja (videti, na primer, presudu od 28. novembra 1984. u slučaju *Rasmussen protiv Danske*, serija A, br. 87, stav 40).

66. Spisak osnova za nediskriminaciju u Članu 3 je identičan onome u Članu 14 ECHR-a i spisku koji se nalazi u Protokolu br. 12 u vezi sa ECHR-om. Smatralo je da je ovo rešenje poželjnije od drugih, kao što je namerno uključivanje nekih dodatnih osnova za nediskriminaciju (npr. zdravstveno stanje, fizički ili mentalni poremećaji, seksualno opredeljenje i uzrast). Razlog za ovo nije nedostatak svesti da takvi osnovi mogu biti od naročite važnosti za nevolje žrtava trgovine ljudima, nego činjenica da je njihovo uključivanje zakonski nepotrebno jer spisak osnova za nediskriminaciju nije konačan i uključivanje bilo kakvog dodatnog specifičnog osnova može da dovede do neželjenih *a contrario* tumačenja u slučajevima diskriminacije na osnovu razloga koji nije stavljen na spisak. Bilo bi vredno istaći da je Evropski sud za ljudska prava primenjivao Član 14 u slučajevima diskriminacije na osnovu razloga koji nije eksplicitno pomenut u toj odredbi (videti, na primer, što se tiče osnova seksualnog opredeljenja, presudu od 21. decembra 1999. u slučaju *Salgeiro da Silva Muta protiv Portugala*).

67. Član 3 se odnosi na „sprovođenje odredbi ove Konvencije od strane članica“. Ove reči treba da odrede stepen zabrane diskriminacije. Član 3 naročito zabranjuje da se žrtve diskriminišu u odnosu na uživanje mera zaštite i unapređenja njihovih prava - kao što propisuje Poglavlje III ove Konvencije.

68. Treba napomenuti da Konvencija uglavnom nameće pozitivne obaveze članicama. Na primer, Član 12 traži da članice pruže određenu pomoć žrtvama trgovine ljudima, kao što je životni standard koji može da im obezbedi opstanak, kroz mere poput prikladnog i bezbednog smeštaja, psihološke i materijalne pomoći i pristupa hitnoj medicinskoj nezi. Slično, Član 14 propisuje izdavanje žrtvama boravišne dozvole koja se može produžiti. Prema Članu 3 takve mere se moraju primeniti bez diskriminacije – odnosno, bez pravljenja neopravdanih razlika.

69. Stoga Član 3 Konvencije može biti prekršen, čak iako nema kršenja drugih odredbi Konvencije, ako su mere propisane tim članovima bile primenjene drugačije u odnosu na različite kategorije osoba (na primer, u zavisnosti od pola, uzrasta ili nacionalnosti) a da razlika u tretmanu ne može biti razumno opravdana.

Član 4 – Definicije

Uvod u vezi sa definicijama iz Člana 4

70. Autori nacrtu su shvatili da, pod Konvencijom, članice neće biti obavezne da kopiraju *verbatim* u svoje domaće zakone koncepte iz Člana 4, pod uslovom da domaći zakoni pokrivaju koncepte na način koji je u skladu sa principima Konvencije i pružaju jednak okvir za njihovo sprovođenje.

Definicija trgovine ljudskim bićima

71. Definicija trgovine ljudskim bićima iz Člana 4 nije prva međunarodna pravna definicija tog fenomena. Na primer, *Preporuka br. R(2000)11 Komiteta ministara državama članicama o suzbijanju trgovine ljudskim bićima zarad seksualne eksploatacije* daje definiciju trgovine ljudima, ali takvu da je njen predmet, za razliku od definicije u ovoj Konvenciji, ograničen na trgovinu ljudskim bićima zarad seksualne eksploatacije.

72. Da bi se efikasnije borilo protiv trgovine ljudima i pomoglo njenim žrtvama, od suštinske je važnosti koristiti definiciju trgovine ljudskim bićima za koju postoji međunarodni konsenzus. Definicija trgovine ljudskim bićima iz Člana 4(a) Konvencije je identična definiciji u Članu 3(a) Palermo protokola. Član 4(b) do 4(d) ove Konvencije je identičan Članu 3(b) do 3(d) Palermo protokola. Član 3 tog protokola čini celinu koja je morala biti ugrađena u tom obliku u ovu Konvenciju.

73. Definicija trgovine ljudskim bićima je suštinski važna utoliko što ključno utiče na sprovođenje odredbi iz Poglavlja II do VI.

74. U definiciji, trgovina ljudskim bićima se sastoji od kombinacije tri osnovne komponente, od kojih se svaka može naći na spisku koji je dat u definiciji:

- delo: „vrbovanja, prevoza, premeštanja, skrivanja ili prihvata osoba”;
- putem sredstava: „pretnje ili upotrebe sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe položaja moći ili ugroženosti žrtve, ili davanja ili primanja novca, ili druge koristi da bi se postigao pristanak osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom”;
- sa ciljem eksploatacije, što obuhvata „u najmanjoj meri, eksploataciju putem podvođenja osoba za prostituciju ili druge načine seksualnog iskorišćavanja, prinudni rad ili službu, ropstvo ili praksu nalik na ropstvo, služenje ili vađenje organa”.

75. Trgovina ljudskim bićima je kombinacija ovih elemenata, a ne elementi posmatrani izolovano. Na primer, „pružanje smeštaja” osobama (delo) koje obuhvata „pretnju ili upotrebu sile” (sredstva) za „prinudni rad” (cilj) je ponašanje koje će biti smatrano za trgovinu ljudskim bićima. Isto važi za vrbovanje osoba (delo) putem obmane (sredstvo) zarad eksploatacije putem prostitucije (cilj).

76. Kako bi se nešto smatralo za trgovinu ljudskim bićima, elementi iz svake od tri kategorije (delo, sredstva, cilj) moraju biti zajedno prisutni. Postoji, ipak, izuzetak kada se radi o deci: prema Članu 4(c) vrbovanje, prevoz, premeštanje, skrivanje ili prihvatanje deteta sa ciljem eksploatacije se smatra za trgovinu ljudskim bićima iako ne obuhvata nijedno od sredstava navedenih u Članu 4(a). Prema Članu 4(d) reč „dete” označava bilo koju osobu ispod 18 godina starosti.

77. Stoga trgovina ljudima znači mnogo više od organizovanog pokretanja osoba zarad profita. Kritični dodatni faktori koje razlikuju trgovinu ljudima od krijumčarenja migranata jeste upotreba nekog od navedenih sredstava (sila, obmana, zloupotreba položaja ugroženosti i tako dalje) u toku čitavog procesa ili u nekoj njegovoj fazi, i upotreba tog sredstva sa ciljem eksploatacije.

78. Dela kojima se Konvencija bavi su „vrbovanje, prevoz, premeštanje, skrivanje ili prihvatanje osoba”. Definicija teži da obuhvati čitav niz dela koja vode do eksploatacije žrtve.

79. Autori nacrtu su istražili upotrebu novih informacionih tehnologija u trgovini ljudskim bićima. Zaključili su da definicija trgovine ljudskim bićima iz Konvencije pokriva trgovinu ljudima uz upotrebu novih informacionih tehnologija. Na primer, spominjanje „vrbovanja” u definiciji podrazumeva vrbovanje bilo kojim putem (usmenim, putem štampe ili preko interneta). Stoga se smatralo da nije neophodno uključiti dodatnu odredbu kojom će odredbe

---

međunarodne saradnje iz *Konvencije o kompjuterskom kriminalu* [ETS br.185] postati primjenjive na trgovinu ljudskim bićima.

80. Što se tiče „prevoza“ treba primetiti da, prema Konvenciji, prevoz ne mora da bude preko granice da bi se smatrao za element trgovine ljudskim bićima. Slično, Član 2 o predmetu Konvencije navodi da se Konvencija primenjuje jednako na transnacionalnu i nacionalnu trgovinu ljudima. Isto tako, Konvencija ne insistira da je žrtva morala ući ilegalno ili biti prisutna ilegalno na nacionalnoj teritoriji. Trgovina ljudskim bićima može da postoji čak i u slučajevima kada je granica pređena legalno a prisustvo na nacionalnoj teritoriji je zakonito.

81. Sredstva su pretnja ili upotreba sile ili drugih oblika prinude, otmica, prevara, obmana, zloupotreba moći ili položaja ranjivosti žrtve, ili davanje ili primanje novca, ili druge koristi da bi se postigao pristanak osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom.

82. Trafikanti se često služe prevarom i obmanom, kao kada su žrtve navedene da poveruju da ih čeka atraktivan posao, a ne eksploatacija.

83. Pod zloupotrebom ugroženosti se smatra zloupotreba bilo koje situacije u kojoj dotična osoba nema nikakvu drugu stvarnu ili prihvatljivu mogućnost nego da se prepusti zlostavljanju. Ugroženost može biti bilo kakve vrste, bilo fizička, psihološka, emotivna, porodična, socijalna ili ekonomska. Situacija može, na primer, da se tiče neizvesnosti ili ilegalnosti administrativnog statusa žrtve, ekonomske zavisnosti ili slabog zdravlja. Ukratko, situacija može biti bilo kakvo stanje nevolje u kojoj je ljudsko biće prinuđeno da prihvati da bude eksploatisano. Osobe koje koriste takvu situaciju otvoreno krše ljudska prava i narušavaju ljudsko dostojanstvo i integritet, što niko ne može faktički da opovrgne.

84. Stoga mora da se razmotri širok spektar sredstava: otmica žena za seksualnu eksploataciju, namamljivanje dece za korišćenje u lancima pedofilije ili prostitucije, nasilje kojim pribegavaju makroi da bi kontrolisali prostitutke, iskorišćavanje ugroženosti adolescenata ili odraslih bilo da potiče od seksualnog napada ili ne, ili zloupotreba ekonomske nesigurnosti ili siromaštva odrasle osobe u nadi da će poboljšati sopstvenu zaradu i zaradu svoje porodice. Ipak, ovi različiti slučajevi pre odražavaju razlike u stepenu nego razlike u prirodi fenomena, koji u svakom slučaju može da se odredi kao trgovina ljudima i zasniva se na upotrebi ovakvih sredstava.

85. Cilj mora da bude eksploatacija pojedinca. Konvencija propisuje: „eksploatacija podrazumeva, u najmanjoj meri, eksploataciju putem podvođenja osoba za prostituciju ili druge načine seksualnog iskorišćavanja, prinudni rad ili službu, ropstvo ili praksu nalik na ropstvo, služenje ili vađenje organa“. Nacionalno zakonodavstvo može stoga da se usmeri na druge oblike eksploatacije, ali mora barem da obuhvati oblike eksploatacije koji su navedeni kao elementi trgovine ljudskim bićima.

86. Oblici eksploatacije precizirani u definiciji obuhvataju seksualnu eksploataciju, eksploataciju za rad i vađenje organa, jer kriminalne delatnosti se brzo šire kako bi obezbedili priliv ljudi za eksploataciju u bilo kom sektoru gde se pojavi potražnja.

87. Prema definiciji, nije neophodno da neko bude eksploatisan da bi se to smatralo za trgovinu ljudima. Dovoljno je da je bio podvrgnut nekom od dela pomenutih u definiciji i nekom od navedenih sredstava „sa ciljem“ eksploatacije. Trgovina ljudskim bićima je već prisutna i pre nego što dođe do stvarne eksploatacije žrtve.

88. Što se tiče „eksploatacije putem podvođenja osoba za prostituciju ili drugih načina seksualnog iskorišćavanja“ treba napomenuti da se Konvencija bavi ovime jedino u kontekstu trgovine ljudima. Izrazi „eksploatacija putem podvođenja osoba za prostituciju“ i

„drugi načini seksualnog iskorišćavanja“ nisu definisani u Konvenciji, koja stoga ne dovodi u pitanje to kako se države članice bave prostitucijom u svom domaćem zakonodavstvu.

89. Isto tako Konvencija ne definiše „prinudan rad“. Ipak, za ovo postoji nekoliko relevantnih međunarodnih instrumenata, kao što je *Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima* (Član 4), *Međunarodni ugovor o građanskim i političkim pravima* (Član 8), MOR-ova *Konvencija o prisilnom ili prinudnom radu* (Konvencija br. 29) i MOR-ova *Konvencija o ukidanju prinudnog rada* iz 1957 (Konvencija br. 105).

90. Član 4 ECHR-a zabranjuje prinudan rad, a pri tom ga ne definiše. Autori ECHR-a su za model uzeli MOR-ovu Konvenciju o prisilnom ili prinudnom radu (br. 29) od 29. juna 1930. koja opisuje kao prisilan ili prinudan „sav rad ili službu koje jedna osoba obavlja pod pretnjom bilo kakve kazne i za koje se rečena osoba nije prijavila dobrovoljno.“ U slučaju *Van der Misel protiv Belgije* (presuda od 23. novembra 1983. serija A, br.70, stav 37) Sud je odlučio da „relativna težina“ treba da se pridaje kriterijumu prethodnog pristanka, i sugerisao je pristup koji uzima u obzir sve okolnosti slučaja. Posebno je naglasio da, u određenim okolnostima, služba „ne može da se tretira kao da je prethodno bila dobrovoljno prihvaćena“. Stoga je Sud odredio da pristanak dotične osobe nije dovoljan da bi se odbacio prinudni rad. Iz tih razloga valjanost pristanka mora da se proceni u svetlu svih okolnosti slučaja.

91. Član 4(b) ove Konvencije prati sudsku praksu ECHR-a utoliko što navodi da je pristanak žrtve trgovine ljudima na oblik eksploatacije pomenut u Članu 4(a) nevažan ako je upotrebljeno bilo koje sredstvo na koje se odnosi pod-stav a.

92. U pogledu koncepta „prinudne službe“ Sud je takođe zaključio, u slučaju *Van der Misel protiv Belgije*, da rečima „prinudan rad“, koje su korišćene u Članu 4 ECHR-a, treba dati široko značenje koje obuhvata koncept prinudne službe (presuda od 23. novembra 1983. serija A, br.70, stav 33). Sa tačke gledišta ECHR-a, stoga, nema razlike između ova dva koncepta.

93. Ropstvo nije definisano Konvencijom, ali ga mnogi međunarodni instrumenti i domaći zakoni mnogih zemalja definišu, ili se bave ropstvom i praksama nalik na ropstvo (na primer, *Ženevska konvencija o ropstvu* od 25. septembra 1926. izmenjena i dopunjena Njujorškim protokolom od 7. decembra 1953; *Dodatna konvencija o ukidanju ropstva, trgovine robljem, institucijama i praksama nalik na ropstvo* od 7. septembra 1956. MOR-ova *Konvencija o najgorim oblicima dečijeg rada* (Konvencija br.182)).

94. Definicija trgovine ljudskim bićima se ne odnosi na ilegalno usvajanje kao takvo. Ipak, kada ilegalno usvajanje dovede do prakse nalik na ropstvo kao što je definisano Članom 1(d) *Dodatne konvencije o ukidanju ropstva, trgovine robljem, institucijama i praksama nalik na ropstvo*, to takođe spada u predmet Konvencije.

95. Tela ECHR-a su definisala „služenje“. Evropska komisija za ljudska prava smatra da je to kada osoba mora živeti i raditi na imovini druge osobe i obavljati izvesne delatnosti za nju, bilo plaćeno ili neplaćeno, ali bez mogućnosti da svoje stanje promeni. (Prijava br.7906/77, D.R.17, str. 59; videti takođe izveštaj Komisije o slučaju *Van Droegenbrek* od 9. jula 1980. serija B, tom 44, str. 30, stavovi 78-80.) Služenje se stoga smatra za naročiti oblik ropstva, koji se od njega razlikuje manje u karakteru a više u stepenu. Iako predstavlja stanje ili položaj i čini „ozbiljan oblik uskraćivanja slobode“ (slučaj *Van Droegenbrek*, presuda od 24. juna 1982. serija A, br.50, str.32, stav 58), ne sadrži karakteristične crte vlasništva kao ropstvo.

96. Eksploatacija takođe obuhvata „vađenje organa“. Princip da nije dopustivo da iz ljudskog tela ili njegovih delova kao takvih proističe novčana dobit je utvrđeni zakonski *acquis* Saveta Evrope. Bio je postavljen u Rezoluciji (78) 29 Komiteta ministara i potvrđen,

naročito, konačnom deklaracijom sa Treće konferencije evropskih ministara zdravlja (Pariz, 1987) pre nego što je definitivno potvrđen u Članu 21 *Konvencije o ljudskim pravima i biomedicini* [ETS br.164]. Princip je zatim ponovo potvrđen u protokolu vezanom za konvenciju povodom *transplantacije organa i tkiva ljudskog porekla* [ETS br.186] koja je otvorena za potpisivanje u januaru 2002. Član 22 protokola eksplicitno zabranjuje trgovinu organima i tkivima. Takođe se treba podsetiti da je Parlamentarna skupština Saveta Evrope usvojila Izveštaj o „Trgovini organima u Evropi“ (Dok. 9822, 3. jun 2003. Komitet za socijalna, zdravstvena i porodična pitanja, podnosilac: G-đa Rut-Gabi Vermo-Mangold, Švajcarska, SOC) i *Preporuku 1611 (2003) o trgovini organima u Evropi*.

97. Član 4(b) navodi: “Pristanak žrtve 'trgovine ljudskim bićima' na nameravanu eksploataciju kakva što je opisana u pod-stavu (a) ovog člana biće nevažno ukoliko je upotrebljeno bilo koje od sredstava opisanih u pod-stavu (a).“ Pitanje pristanka nije jednostavno i nije lako utvrditi gde se završava slobodna volja a počinje primoravanje. U trgovini ljudima, neki ljudi ne znaju šta ih čeka dok su drugi savršeno svesni, na primer, da će se baviti prostitucijom. Ipak, dok neko može želeći posao, i moguće je da je voljan da se upusti u prostituciju, to ne znači da pristaje da bude podvrgnut zloupotrebi bilo koje vrste. Zbog tog razloga Član 4(b) propisuje da trgovina ljudima postoji bez obzira ima li ili nema žrtvinog pristanka da bude eksploatisana.

98. Prema zajedno sagledanim pod-stavovima b. i c. Člana 4, vrbovanje, prevoz, premeštanje, skrivanje i prihvatanje deteta zarad eksploatacije se smatraju za trgovinu ljudskim bićima. Nevažno je da li su upotrebljena sredstva navedena u pod-stavu a. Takođe je nevažno da li dete pristaje na eksploataciju.

Definicija „žrtve“

99. Konvencija u mnogo navrata spominje žrtve, i autori nacrtu su osetili da je potrebno objasniti koncept tog izraza. Naročito su mere propisane Poglavljem III predviđene da se primene na osobe koje su žrtve u značenju ove Konvencije.

100. Konvencija definiše „žrtvu“ kao „bilo koje fizičko lice koje je podvrgnuto trgovini ljudima onakvoj kakva je definisana u ovom Članu.“ Kao što je gore objašnjeno, žrtva je bilo ko podvrgnut kombinaciji elemenata (delo-sredstva-cilj) navedenih u Članu 4(a) Konvencije. Prema Članu 4(c), ipak, kada je ta osoba dete, ono će se smatrati za žrtvu čak iako nijedno od sredstava navedenih u Članu 4(c) nije bilo upotrebljeno.

Poglavlje II – Sprečavanje, saradnja i druge mere

101. Poglavlje II sadrži različite odredbe koje spadaju u sprečavanje u širem smislu te reči. Neke odredbe se naročito bave merama sprečavanja u uskom smislu (Članovi 5 i 6) dok drugi govore o specifičnim merama koje se tiču kontrole, bezbednosti i saradnje (Članovi 7, 8 i 9) za sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudskim bićima.

Član 5 – Sprečavanje trgovine ljudskim bićima

102. Trgovina ljudskim bićima ima različite oblike, preseca različite oblasti i ima uticaja na različite grane društva. Imajući u vidu prirodu ovog fenomena, kako bi bila efikasna, preventivna akcija protiv trgovine ljudima mora biti koordinirana. Prvi stav Člana 5 je stoga posvećen unapređenju multidisciplinarnе koordinacije na nacionalnom nivou između različitih tela odgovornih za sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudskim bićima. Stav postavlja kao zahtev koordinaciju između svih sektora čija je delatnost ključna u sprečavanju i suzbijanju trgovine ljudima, kao što su agencije sa socijalnim, policijskim, migracionim, carničkim,

sudskim ili administrativnim odgovornostima, nevladine organizacije, druge organizacije sa relevantnim odgovornostima i drugi elementi civilnog društva.

103. Član 5(2) daje predlog liste politika sprečavanja i programa koje članice moraju da uvedu ili podrže, a koji se se naročito tiču osoba ugroženih od strane trgovine ljudima i relevantnih profesionalaca. Autori nacрта su smatrali da je važno da takve politike i programi obuhvate kao korisnike „*profesionalce kojih se to tiče*“, pre svega svakoga ko dolazi u dodir sa žrtvama trgovine ljudima u toku svoga posla (policajci, socijalni radnici, lekari, itd.) Takve mere variraju u svojoj prirodi i mogu imati kratkoročni, srednjoročni ili dugoročni efekat. Na primer, *istraživanje* o borbi protiv trgovine ljudima je ključno za izradu efektivnih metoda sprečavanja. *Informacije, podizanje nivoa svesti i kampanje edukacije* su važne kratkoročne mere sprečavanja, naročito u zemljama porekla. *Socijalne i ekonomske inicijative* napadaju suštinske i strukturalne uzroke trgovine ljudima i zahtevaju dugoročna investiranja. Široko je priznato da bi najefektniji način za sprečavanje trgovine ljudima bilo poboljšanje socijalnih i ekonomskih uslova u zemljama porekla i mere koji se bave ekstremnim siromaštvom. Među socijalnim i ekonomskim inicijativama, poboljšana obuka i više prilika za zapošljavanje za osobe koje bi bile prva meta trgovcima ljudima bi nesumnjivo pomogle sprečavanju trgovine ljudima.

104. Prema Članu 5(3) članice treba da promovišu pristup zasnovan na ljudskim pravima. Ovde su autori nacрта zauzeli stav da je ključno da politike i programi na koje se odnosi stav 2 budu zasnovani na promovisanju ravnopravnosti polova i pristupa deci utemeljenog na poštovanju dečijih prava. Jedna od glavnih strategija za uspostavljanje odgovarajuće ravnopravnosti između žena i muškaraca je promovisanje ravnopravnosti polova, kao što je opisano u *Preporuci br.R(98)14 Komiteta ministara državama članicama o promovisanju ravnopravnosti polova*. Promovisanje ravnopravnosti polova je koncept koji se pojavljuje na istaknutim mestima u međunarodnim dokumentima, naročito u onima koji se tiču svetskih konferencija Ujedinjenih nacija o ženama i evropskih dokumenata otkako ga je 1996. usvojila Evropska komisija (Saopštenje Komisije od 21. februara 1996. „Uključivanje jednakih mogućnosti za žene i muškarce u sve politike i aktivnosti Zajednice“, COM (96) 67 završno). Koncept je zatim uključen u Okvirnu strategiju Zajednice o ravnopravnosti polova (2001-2005). Grupa specijalista Saveta Evrope za ovo pitanje definisala je pristup kao „*(re)organizaciju, poboljšanje, razvoj i evaluaciju političkih procesa, kako bi perspektiva ravnopravnosti polova bila uključena u sve politike na svim nivoima i u svim fazama, od strane aktera koji uobičajeno učestvuju u kreiranju politike*“. Od svake članice se traži da primenjuje ove pristupe u svim fazama svojih politika i programa sprečavanja – što znači, u razvoju, sprovođenju i evaluaciji.

105. Stav 4 nameće obavezu članicama da preduzmu odgovarajuće mere neophodne da bi se ljudima omogućilo da zakonito emigriraju i imigriraju. Ključno je da potencijalni imigranti imaju tačne informacije o legalnim mogućnostima migracije, uslovima za zapošljavanje i njihovim pravima i dužnostima. Odredba ima za cilj da preduhitri dezinformacije koje daju trafikanti, kako bi osobe prozele njihove ponude kao takve i znale da ne treba da ih prihvate. Svaka članica treba da odluči, u skladu sa svojim unutarnjim funkcionisanjem, koje su to „relevantne kancelarije“. Autori nacрта su uglavnom imali na umu službe za izdavanje viza i imigraciju, ali to nije isključivo.

106. Stav 5 zahteva od članica da preduzmu specifične preventivne mere koje se tiču dece. Odredba se naročito odnosi na stvaranje „*protektivnog okruženja*“ za decu kako bi bila manje ranjiva u trgovini ljudima i kako bi im se omogućilo da odrastu bez opasnosti i vode pristojne živote. Koncept *protektivnog okruženja*, kako ga promoviše UNICEF, ima osam ključnih elemenata:

- zaštita dečijih prava od loših stavova, tradicija, običaja, ponašanja i praksi;
- posvećenost vlade zaštiti i ostvarenju dečijih prava;
- otvorena diskusija o pitanjima zaštite dece i aktivno bavljenje ovom temom;
- donošenje i nametanje protektivnog zakonodavstva;
- sposobnost onih koji se bave decom i u dodiru su sa decom, porodicama i zajednicama da zaštite decu;
- dečije životne veštine, znanje i učestvovanje;
- uspostavljanje sistema za praćenje i prijavljivanje slučajeva zlostavljanja;
- programi i službe koje bi omogućili detetu žrtvi trgovine ljudima da se oporavi i ponovo uključi u društvo.

107. Konačno, stav 6 priznaje važnu ulogu nevladinih organizacija, drugih relevantnih organizacija i elemenata civilnog društva u prevenciji trgovine ljudskim bićima i pružanju pomoći i zaštite žrtvama. Iz tog razloga članice, budući da su odgovorne za ispunjavanje obaveza navedenih u Članu 5, moraju, kako i dolikuje, da uključe takva tela u sprovođenje preventivnih mera.

Član 6 – Mere kojima se obeshrabruje potražnja

108. Ovaj član nameće pozitivnu obavezu članicama da usvoje i ojačaju mere za obeshrabrivanje potražnje bilo da se radi o seksualnoj eksploataciji ili prisilnom radu ili službi, ropstvu i praksi nalik na ropstvo, služenju i vađenju organa. Posvećujući ovome poseban, samostalan član, autori nacrtu su želeli da podvuku važnost suzbijanja potražnje kako bi se sprečila trgovina ljudima i kako bi se protiv nje borilo.

109. Cilj mera je da se postigne efektivno obeshrabrivanje. Obuhvaćene mere mogu biti zakonske, administrativne, edukativne, socijalne, kulturne ili neke druge.

110. Ovaj Član obuhvata spisak takvih minimalnih mera. Ključna mera je istraživanje o najboljim postupcima, metodama i strategijama za efektivno obeshrabrivanje potražnje klijenata. Mediji i civilno društvo su bili ključni akteri u prepoznavanju potražnje kao jednog od glavnih razloga trgovine ljudima, a u skladu sa time mere teže da stvore maksimalnu svest i shvatanje njihove uloge i odgovornosti u ovoj oblasti. Mogu se takođe sprovesti informativne kampanje usmerene ka relevantnim ciljnim grupama, sa učešćem, tamo gde je to prikladno, političkih donosilaca odluka i javne vlasti. Konačno, edukativne mere igraju važnu ulogu u obeshrabrivanju ponude. Na primer, edukativni programi za školsku decu ne samo da mogu da im objasne fenomen trgovine ljudima, nego mogu i da ih upozore na pitanje ravnopravnosti polova, dostojanstva i integriteta ljudskih bića, i posledice diskriminacije na osnovu pola.

Član 7 – Mere na granici

111. Član 7, napravljen prema Članu 11 Palermo protokola, pokriva niz mera za sprečavanje i otkrivanje transacionalne trgovine ljudskim bićima na granici. Autori nacrtu su se složili da bi bolje rukovođenje kontrolom i saradnja na granici učinili akciju borbe protiv trgovine ljudima efikasnijom.

112. Prema prvom stavu članice treba da što je više moguće pojačaju graničnu kontrolu kako bi bili sigurni da je ljudima dozvoljeno da uđu ili izađu sa teritorije te članice. Takve mere ne smeju da dovode u pitanje međunarodne obaveze o slobodom kretanju ljudi, što čini ovaj zahtev naročito relevantnim u okviru Evropske zajednice, gde su države članice uspostavile niz pravila o kontroli i nadgledanju spoljnih granica (zakon EU o saradnji policije i carine).

113. Prema stavu 2 članice moraju da usvoje zakonske ili druge adekvatne mere za sprečavanje da prevozna sredstva kojima upravljaju komercijalni prevoznici budu iskorišćena za krivična dela određena Poglavljem IV.

114. Tip mera je prepušten diskreciji članice. Na primer, stav 3 zahteva da komercijalni prevoznici provere da li putnici poseduju putne isprave neophodne za ulazak u zemlju odredišta. Kada ih putnici nemaju, moraju biti predviđene odgovarajuće kaznene mere (stav 4). Treba napomenuti, ipak, da se obaveza komercijalnih prevoznika, uključujući bilo kakvo preduzeće za prevoz ili vlasnika ili vozača prevoznih sredstava, sastoji isključivo u proveravanju posedovanja putne isprave, a ne njene ispravnosti ili autentičnosti. Priroda kaznenih mera koje treba primeniti u slučaju kršenja obaveze iz stava 3 nije precizirana, što znači da je članicama ostavljeno da odluče o odgovarajućim merama na osnovu njihovih domaćih zakona.

115. Stav 5 se bavi kažnjavanjem osoba umešanih u krivična dela navedena u Poglavlju IV. Zahteva se od svake članice da usvoji zakone ili druge potrebne mere kako bi takvim osobama bilo onemogućeno da uđu na teritoriju članice ili kako bi im bila poništena viza.

116. Konačno, u stavu 6 autori nacrtu su želeli da unaprede saradnju između službi granične kontrole. Uvođenje nove vrste operativnih akcija (kao što je međugranično posmatranje i gonjenje, i uvođenje zvanične mašinerije za direktnu razmenu informacija među službama) zasigurno ima svoje mesto u međugraničnoj saradnji u vezi sa razvijanjem preventivnog reda i zakona i mera bezbednosti ili strategija. Nove mogućnosti akcije i metodi intervencije daju međugraničnim službama važnu ulogu u borbi protiv trgovine ljudima. Stav 6 takođe zahteva od članica da razmotre ojačavanje saradnje između službi granične kontrole tako što će, između ostalog, uspostaviti i održavati direktne kanale komunikacije.

Član 8 – Bezbednost i kontrola isprava

117. Prema Članu 8, napravljenom po Članu 12 Palermo protokola, svaka članica mora da usvoji potrebne mere da bi obezbedila kvalitet putnih i ličnih isprava i zaštitila integritet i bezbednost takvih isprava. Pod „putnim ili ličnim ispravama“ autori nacrtu smatraju bilo koji tip isprava potreban da se uđe ili izađe sa teritorije jedne zemlje u skladu sa domaćim zakonom ili bilo koju ispravu koja se uobičajeno koristi za utvrđivanje identiteta osobe u zemlji, a prema zakonu te zemlje.

118. Treba primetiti da su autori nacrtu imali na umu ne samo slučajeve u kojima su isprave nezakonito falsifikovane, menjane, kopirane ili izdate, nego i slučajeve u kojima su zakonito izdate isprave prepravljane, menjane ili neodgovarajuće prisvojene.

119. Ove mere mogu da obuhvate, na primer, uvođenje minimalnog standarda da se poboljša bezbednost pasoša ili drugih putnih isprava, uključujući strožije tehničke specifikacije i dodatne zahteve za bezbednost kao što su sofisticiranije crte preventivne zaštite koje bi učinile krivotvorenje, falsifikovanje, kopiranje i prevaru težima. One takođe obuhvataju administrativne i kontrolne mere koje bi sprečile ilegalno izdavanje i posedovanje, štatile od neodgovarajuće upotrebe i olakšavale detekciju u slučajevima kada su takvi dokumenti bili falsifikovani ili ilegalno prepravljani, kopirani, izdati ili korišćeni.

Član 9 – Ispravnost i valjanost isprava

120. Putne i lične isprave su ključno sredstvo u trgovini ljudima, i to naročito u transnacionalnoj trgovini ljudima. Saradnja između strana u proveravanju ispravnosti i valjanosti putnih i ličnih isprava je stoga važna preventivna mera.

121. Prema Članu 9, napravljenom po ugledu na Član 13 Palermo protokola, od članica se zahteva da proveravaju ispravnost i valjanost putnih ili ličnih isprava koje su bile izdate, ili su navodno bile izdate, od strane njihovih nadležnih organa kada od njih to zatraži druga članica ili kada se sumnja da se isprave koriste za trgovinu ljudskim bićima. Proveravanje se vrši u skladu sa pravilima domaćih zakona članice od koje se ono traži.

122. Članica od koje se to traži mora da proveri „ispravnost i valjanost“ putnih ili ličnih isprava koje su izdate ili su navodno izdate u njeno ime. To znači da članica od koje se to traži mora da proveri i formalnu i materijalnu valjanost isprava. Isprave koje se koriste za trgovinu ljudima mogu biti čisti falsifikati, te ih stoga nije izdala članica od koje se proveravanje traži. Takođe, moguće je da ih jeste izdala članica od koje se proveravanje traži, ali da su kasnije prepravljane i od njih napravljene krivotvorine. U takvim slučajevima isprave su formalno ilegalne. Ipak, isprave koje nisu ni falsifikovane ni prepravljane se takođe mogu koristiti za trgovinu ljudskim bićima. Na primer, moguće je da su isprave izdate na osnovu netačnih ili lažnih informacija, ili mogu biti potpuno valjane ali ih koriste osobe na čije ime nisu izdate. U takvim slučajevima isprave su materijalno ilegalne. Član 9 nameće članicama dužnost saradnje u otkrivanju svih takvih situacija.

123. Treba naročito napomenuti da članice imaju dužnost da postupaju brzo i da članica od koje se proveravanje traži mora da dâ odgovor članici koja je od nje to tražila u razumnom vremenu, koje naravno varira u zavisnosti od složenosti provera koje zahtev obuhvata. Ipak, od ključne je važnosti da odgovor bude primljen na vreme kako bi članica koja je tražila proveravanje mogla da preduzme sve odgovarajuće mere.

Poglavlje III – Mere za zaštitu i unapređenje prava žrtava, koje garantuju ravnopravnost polova

124. Poglavlje III sadrži odredbe za zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudskim bićima. Neke od odredbi u ovom poglavlju se primenjuju na sve žrtve (Članovi 10, 11, 12, 15 i 16). Druge se specifično odnose na žrtve ilegalno prisutne na teritoriji zemlje odredišta (Članovi 13 i 14) ili žrtve u legalnoj situaciji, ali sa kratkoročnom dozvolom boravka. Uz to, neke odredbe se odnose na osobe koje još nisu zvanično identifikovane kao žrtve, ali za koje postoji osnovana sumnja da su žrtve (Član 10(2), Član 12(1) i (2) i Član 13).

125. Ovo poglavlje je suštinski deo Konvencije. Usmereno je na zaštitu prava žrtva trgovine ljudima, zauzimajući isti stav kao onaj postavljen u *Preporučenim principima u smernicama o ljudskim pravima i trgovini ljudskim bićima* Ujedinjenih nacija: „Ljudska prava žrtava trgovine ljudima će biti u središtu svih napora za sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudima, da bi zaštitili, pomogli i obeštetili žrtve”¹⁵.

126. Poglavlje III ima osam članova. Član 10 se bavi identifikovanjem žrtava trgovine ljudima što je od ključne važnosti ako će one uživati prava propisana Konvencijom. Član 11 se bavi zaštitom njihovog privatnog života. Član 12 precizira mere pomoći na koje imaju pravo žrtve trgovine ljudima. Članovi 13 i 14 određuju period za oporavak i razmišljanje na koji žrtve koje su ilegalno prisutne na teritoriji članice imaju pravo, i propisuju izdavanje boravišne dozvole. Član 15 se bavi nadoknadom štete žrtvama trgovine ljudima za

¹⁵ Principi, stav 1

pretrpljene nevolje, a Član 16 repatrijacijom ili povratkom. Član 17 se bavi rodnom ravnopravnošću.

Član 10 – Identifikovanje žrtava

127. Kako bi se pružila pomoć i zaštita žrtvama trgovine ljudima, od najveće je važnosti tačno ih identifikovati. Član 10 nastoji da omogući takvo identifikovanje, tako da žrtve mogu da uživaju mere propisane Poglavljem III. Identifikovanje žrtava je veoma važno, često puno zahtevno i zahteva detaljne istrage. Ukoliko se žrtva trgovine ljudima tačno ne identifikuje kao takva, to verovatno znači da će žrtvi i dalje ostati uskraćena njena osnovna prava, dok će tužilaštvo izgubiti potrebnog svedoka u krivičnom postupku protiv počinioca trgovine ljudskim bićima. U postupku identifikovanja nadležni organi ispituju i procenjuju različite okolnosti, prema kojima mogu da zaključie da li je neka osoba žrtva trgovine ljudima.

128. Stav 1 nameće određene obaveze članicama kako bi se omogućilo identifikovanje žrtava i, u odgovarajućim slučajevima, kako bi se izdale boravišne dozvole na način opisan u Članu 14 Konevncije. Stav 1 se odnosi na činjenicu da su nacionalni nadležni organi često nedovoljno svesni problema trgovine ljudskim bićima. Trafikanti često žrtvama oduzimaju pasoše ili lične isprave, ili ih uništavaju. U takvim slučajevima, žrtve su pod rizikom da ih pre svega tretiraju kao ilegalne imigrante, prostitutke ili ilegalne radnike, da ih kazne ili vrata u njihove zemlje ne pruživši im nikakvu pomoć. Kako bi se to izbeglo, Član 10(1) zahteva da članice obezbede svojim nadležnim organima osobe koje su prošle obuku i kvalifikovane su za sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudima, kao i za identifikovanje i pružanje pomoći žrtvama, uključujući decu, te da se članice postaraju da nadležni organi sarađuju međusobno, kao i sa relevantnim organizacijama za podršku.

129. Pod „nadležnim organima“ podrazumevaju se javni organi koji mogu imati dodira sa žrtvama trgovine ljudima, kao što je policija, inspekcija rada, carina, služba za imigraciju i ambasade ili konzulati. Ključno je da ovi organi imaju ljude koji su mogu da identifikuju žrtve i da ih usmere ka organizacijama i službama za pružanje pomoći.

130. Konvencija ne traži da nadležni organi imaju specijaliste za pitanje trgovine ljudima, ali traži da imaju obučene, kvalifikovane ljude koji će moći da identifikuju žrtve. Konvencija takođe traži da organi sarađuju međusobno i sa organizacijama koje imaju ulogu pružanja podrške. Organizacije koje pružaju podršku mogu biti nevladine organizacije (NVO) sa zadatkom pružanja pomoći i podrške žrtvama.

131. Čim nadležni organi smatraju da postoje osnovani razlozi da sumnju da je neka osoba žrtva, čak iako postupak identifikovanja nije završen, oni neće proterati tu osobu sa teritorije države odredišta. Identifikovanje žrtve trgovine ljudima je postupak za koji je potrebno vremena. Može da zahteva razmenu informacija sa drugim zemljama ili članicama ili organizacijama za podršku žrtvama, što može produžiti postupak identifikovanja. Mnoge žrtve, ipak, jesu ilegalno prisutne na teritoriji zemlje u kojoj su eksploatisane. Stav 2 ima za cilj izbegavanje slučaja da takve osobe budu smesta proterane iz zemlje a da se prethodno ne identifikuju kao žrtve. Poglavlje II Konvencije daje razna prava ljudima koji su žrtve trgovine ljudskim bićima. Ta bi prava bila čisto teoretske prirode i uzaludna ukoliko bi takvi ljudi bili proterani iz zemlje pre nego što je moguće identifikovati ih kao žrtve.

132. Konvencija ne zahteva apsolutnu uverenost – koja je po definiciji nemoguća pre završetka postupka identifikovanja – za neproterivanje osobe o kojoj je reč, sa teritorije članice. Prema Konvenciji, ukoliko postoje „osnovani“ razlozi za sumnju da je neko žrtva, to je dovoljan razlog da se ta osoba ne protera pre nego što završetak postupka identifikovanja jasno ne utvrdi da li jeste ili nije žrtva trgovine ljudima.

133. Reči „proterati sa teritorije“ se odnose i na proterivanje u zemlju porekla i na proterivanje u treću zemlju.

134. Postupak identifikovanja propisan Članom 10 je nezavistan od bilo kakvog krivičnog postupka koji se vodi protiv lica odgovornih za trgovinu ljudima. Krivična osuda je stoga nepotrebna bilo za početak ili završetak postupka identifikovanja.

135. Iako postupak identifikovanja može biti brži od krivičnog postupka (ako se ovaj vodi), žrtvama je i dalje potrebna pomoć i pre nego što su zvanično identifikovane kao takve. Iz tog razloga Konvencija propisuje da ukoliko nadležni organi „imaju osnovane razloge za sumnju“ da je neko žrtva trgovine ljudima, onda takva osoba treba da ima pravo, u toku postupka identifikovanja, na mere pomoći predviđene Članom 10(1) i (2).

136. Suština stava 3 je da, dok su deci potrebne posebne mere zaštite, nekada nije lako utvrditi da li neko ima više ili manje od 18 godina. Stoga stav 3 traži od članica da pretpostave da je žrtva dete ukoliko postoji osnova da se u to poveruje i ukoliko postoji neizvesnost u vezi njenog uzrasta. Dok uzrast ne bude proveren, moraju im se pružiti posebne mere zaštite, u skladu sa njihovim pravima definisanim naročito u *Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima deteta*.

137. Stav 4 pruža mere koje članice moraju da preduzmu kada se bave slučajevima dece žrtava trgovine ljudima kada su to deca bez pratnje. Stoga, članice moraju da detetu obezbede predstavnika, putem zakonskom staratelja, organizacije ili nadležnog organa koji su odgovorni da postupaju u najboljem interesu deteta (a); da preduzmu potrebne korake da utvrde identitet i državljanstvo deteta (b); i da učine svaki napor da pronađu detetovu porodicu kada je to u najboljem interesu deteta. Deteova porodica treba da bude pronađena samo kada je to u najboljem interesu deteta, s obzirom da je ponekad upravo porodica uzrok što je dete završilo kao žrtva trgovine ljudima.

Član 11 – Zaštita privatnog života

138. Član 11 štiti privatni život žrtava trgovine ljudima. Zaštita je važna i za fizičku bezbednost žrtve, s obzirom na opasnost koja im pretila od trafikanta, ali takođe (imajući u vidu rizik od osećanja sramote i obeleženosti vezan za trgovinu ljudima, koji utiče i na žrtve i na njihove porodice) i da bi se sačuvala njihove mogućnosti sa socijalnu reintegraciju u zemlju porekla ili zemlji odredišta.

139. Prva rečenica stava 1 navodi cilj čitavog ovog člana: zaštitu privatnog života i identiteta žrtve. Ostatak člana 11 nalaže posebne mere za ostvarenje tog cilja. Treba primetiti da se ovim pitanjem bavi i član 30 Konvencije, koji je usmeren na zaštitu privatnog života i identiteta žrtve u specifičnom kontekstu sudskih postupaka.

140. Stav 1 se takođe odnosi na pitanje ličnih podataka u vezi sa žrtvama trgovine ljudima. S obzirom na moguće opasnosti po žrtvu trgovine ljudima ako bi podaci u vezi sa njom bili pušteni u promet bez zadržke ili provera, Konvencija zahteva da se takvi podaci obrade i čuvaju na način opisan u *Konvenciji za zaštitu pojedinaca s obzirom na automatsku obradu ličnih podataka*. [ETS br.108].

141. Konvencija br.108 propisuje, naročito, da lični podaci treba da se čuvaju jedino za precizno određene zakonske svrhe, i da ne smeju da se koriste na bilo koji način koji nije u skladu sa tim svrhama. Takođe propisuje da takvi podaci ne smeju da se čuvaju u bilo kom obliku koji bi omogućio identifikovanje onoga o kome su to podaci, niti duže nego što je to neophodno za potrebe za koje su podaci zabeleženi i čuvani. Konvencija br.108 takođe čini obaveznim preduzimanje odgovarajućih mera bezbednosti koje sprečavaju neovlašćen pristup i prepravljnje ili iznošenje u javnost podataka. Treba primetiti da po Članu 11(1)

članice moraju da se povinuju, što se tiče ličnih podataka žrtava trgovine ljudima, sa zahtevima postavljenim u Konvenciji 108 bez obzira da li su je ratifikovale ili nisu.

142. Stav 2 pruža posebne mere zaštite za decu, s obzirom da bi bilo naročito štetno da njihov identitet bude otkriven u medijima ili na neke druge načine. Ova se odredba takođe odnosi na „detalje koji omogućuju (...) identifikaciju“ s obzirom da mediji ponekad, ne otkrivajući ime deteta žrtve, objavljuju detalje – poput mesta boravka ili mesta gde rade – koji mogu da dovedu do identifikacije.

143. Članice imaju slobodu da odluče koje će mere preduzeti da spreče da se iznesu u javnost identitet ili detalji koji omogućuju identifikaciju deteta žrtve trgovine ljudima. U tom cilju zakon nekih zemalja predviđa krivične kazne za iznošenje u javnost bilo kakve informacije koja bi mogla da otkrije identitet žrtava nekih prekršaja.

144. Stav 2 ipak dopušta objavljivanje informacija o identitetu deteta žrtve kada okolnosti to opravdavaju, kako bi se ušlo u trag rodbini ili kako bi se na drugi način obezbedila dobrobit i zaštita deteta.

145. Konačno, stav 3 poziva članice da usvoje mere koje bi ohrabrile medije da poštuju privatni život i identitet žrtava. Kako bi se izbeglo nepotrebno zadiranje u slobodu izražavanja, navodi se da takve mere moraju da se slažu sa Članom 10 ECHR-a i da moraju imati specifični cilj zaštite privatnog života i identiteta žrtve. „Autoregulatorna“ je regulatorna u privatnom sektoru, „koregulatorna“ je regulatorna u kontekstu partnerstva između privatnog sektora i javnih vlasti, a „regulatorna“ se odnosi na standarde koje su javne vlasti odredile nezavisno.

Član 12 – Pomoć žrtvama trgovine ljudima

146. Žrtve koje se oslobode kontrole trafikanata uglavnom se nađu u veoma neizvesnom i ranjivom položaju. Član 12(1) propisuje mere pomoći koje članice moraju da pruže žrtvama trgovine ljudima. Mora biti istaknuto da se Član 12 odnosi na sve žrtve, bez obzira da li su žrtve nacionalne ili transnacionalne trgovine ljudima. Važi i za žrtve kojima nije odobrena boravišna dozvola, prema uslovima određenim u Članovima 10(2) i 13(2).

147. Osobe koje moraju da prime mere pomoći su sve one koje su identifikovane kao žrtve nakon završetka postupka identifikovanja iz Člana 10. Takve osobe imaju pravo na sve mere pomoći propisane Članom 12. U toku samog postupka identifikovanja, u slučaju osobe za koju nadležni organi „imaju osnovane razloge za sumnju“ da je žrtva, ta osoba ima pravo samo na mere iz Člana 12(1) i (2), a ne na sve mere Člana 12. U toku perioda oporavka i razmišljanja (Član 13) takva osoba takođe ima pravo na mere iz Člana 12(1) i (2).

148. Stav 1 određuje da navedene mere treba da preduzme „svaka članica“. To ne znači da sve članice u ovoj Konvenciji treba da pruže mere zaštite svakoj žrtvi ponaosob, nego da ona članica na čijoj se teritoriji nalazi žrtva mora da se pobrine da su žrtvi pružene mere pomoći navedene u pod-stavovima a. do f. Kada žrtva napusti teritoriju te članice, mere na koje se odnosi Član 12 više ne važe jer su članice odgovorne samo za osobe koje su u njihovoj nadležnosti.

149. Prema stavu 5 pomoć može biti pružena u saradnji sa nevladinim organizacijama, drugim relevantnim organizacijama ili drugim elementima civilnog društva angažovanim na pružanju pomoći žrtvama. Ipak, odgovornost za ispunjavanje obaveza iz Konvencije i dalje leži na članicama. Samim tim, one moraju da preduzmu neophodne korake da se pobrinu da žrtve prime pomoć na koju imaju pravo, naročito tako što će se starati da službe za prihvatanje, zaštitu i pružanje pomoći budu adekvatno i na vreme finansirane.

150. Cilj pomoći propisane u pod-stavovima od a. do f. je da se „pomogne žrtvama u njihovom fizičkom, psihičkom i društvenom oporavku.“ Nadležni organi stoga moraju da se pobrinu za mere pomoći imajući u vidu šta je suštinska priroda njihovog cilja.

151. Autori nacrtu su želeli da bude jasno da su navedene mere pomoći minimalne, iako nije bilo zakonske potrebe da se to naglašava s obzirom da je članicama uvek otvorena mogućnost da usvajaju povoljnije mere od onih propisanih bilo kojim delom Konevncije. Članice stoga imaju slobodu da odobre dodatne mere pomoći.

152. Prema stavu a. žrtvama treba da se pruži „životni standard dovoljan da im obezbedi opstanak, kroz mere kao što su: prikladan i bezbedan smeštaj, psihička i materijalna pomoć.“ Obaveza članica je da pruže žrtvama životni standard dovoljan da im obezbedi opstanak, ali su autori nacrtu smatrali da je neophodno pomenuti, kao primer, prikladan i bezbedan smeštaj te psihičku i materijalnu pomoć, kao naročito važne za pomaganje žrtvama trgovine ljudima.

153. Treba primetiti da čak iako Član 31 *Redigovanog evropskog socijalnog sporazuma* [ETS br.163] priznaje svačije pravo na krov nad glavom, posebne odlike situacije u kojoj se žrtva zatekne često zahtevaju naročite mere da im se pomogne u psihičkom i društvenom oporavku. Stav a. u skladu s tim navodi da smeštaj mora da bude „prikladan i bezbedan“ s obzirom da je žrtvama potreban prilagođen i zaštićen smeštaj u kome mogu da se osećaju bezbedno od trafikanata.

154. Vrsta prikladnog smeštaja zavisi od ličnih okolnosti žrtve (na primer, možda živi na ulici ili već ima smeštaj, a u ovom drugom slučaju biće neophodno utvrditi da je taj smeštaj prikladan i da ne predstavlja probleme za bezbednost). Kada je u pitanju trgovina ljudskim bićima, naročito su pogodna posebna zaštićena prihvatilišta koja su već uvedena u nekim zemljama. Takva skloništa, u kojima rade ljudi kvalifikovani da se bave pružanjem pomoći žrtvama trgovine ljudima, dvadeset četiri časa dnevno primaju žrtve i u stanju su da odgovore na hitne slučajeve. Cilj ovakvih skloništa je pružiti takvo okruženje žrtvama u kojem se osećaju sigurno, kao i obezbediti im pomoć i stabilnost. Zarad garancije bezbednosti žrtava, veoma je važno preduzeti mere predostrožnosti kao što je skrivanje adrese skloništa ili stroga pravila o posetiocima iz spoljnog sveta zato što, za početak, postoji opasnost da će trafikanti pokušati da ponovo uspostave kontrolu nad žrtvom. Zaštita i pomoć koju sklonište pruža ima za cilj osposobljavanje žrtava da ponovo preuzmu svoje živote.

155. U slučaju dece, smeštaj mora da bude prikladan u smislu da odgovara njihovim posebnim potrebama. Deca žrtve trgovinom ljudima su nekad smeštena u popravne domove. U nekim slučajevima to se događalo zbog nedovoljno mesta u specijalizovanim ustanovama za brigu o deci. Smeštanje deteta u popravni dom se nikako ne može smatrati za prikladan smeštaj.

156. Psihološka pomoć je potrebna kako bi žrtva prevazišla traumu kroz koju je prošla i ponovo se integrisala u društvo. Konvencija propisuje i materijalnu pomoć jer mnoge žrtve, jednom kada se izvuku iz šaka trafikanata, ostanu bez ikakvih materijalnih sredstava. Materijalna pomoć propisana pod-stavom a. ima za cilj da im pruži sredstva za opstanak. Materijalna pomoć se razlikuje od finansijske pomoći utoliko što može biti u obliku pomoći u naturi (na primer, hrana i odeća) i nije nužno uvek u vidu novca.

157. Pod-stav b. propisuje da hitna medicinska nega mora biti dostupna žrtvama. Član 13 *Redigovanog evropskog socijalnog sporazuma* [ETS br.163] takođe priznaje pravo bilo koje osobe bez odgovarajućih sredstava na socijalnu i medicinsku pomoć. Medicinska pomoć je često neophodna žrtvama trgovine ljudima koje su bile eksploatisane ili su pretrpele nasilje. Pomoć takođe može omogućiti da se zabeleže dokazi o nasilju tako da, ako žele, žrtve mogu

da preduzmu zakonske postupke. Puna medicinska pomoć važi samo za žrtve koje zakonito borave na teritoriji članice prema Članu 12 (3).

158. Prema pod-stavu c. tamo gde je to potrebno žrtvama će biti pružena prevodilačka pomoć, jer mnoge žrtve ne govore, ili jedva govore jezik zemlje u koju su dovedene zarad eksploatacije. Neznanje jezika doprinosi njihovoj izolaciji i jedan je od faktora koji ih sprečavaju da traže svoja prava. U takvim slučajevima neophodna je prevodilačka pomoć kako bi im se pomoglo sa formalnostima. To je ključna mera koja im garantuje pristup pravima, što je preduslov za pristup pravdi. Odredba nije ograničena na pravo na prevodioca u sudskim postupcima.

159. Pod-stavovi d. i e. se preciznije bave pružanjem pomoći žrtvama u vidu dostavljanja informacija: dve zajedničke crte položaja žrtava su bespomoćnost i potčinjavanje trafikantima usled straha i nedostatka informacija o tome kako pobeći iz takve situacije.

160. Pod-stav d. propisuje da žrtvama treba obezbediti savetovanje i informacije, naročito u pogledu njihovih zakonskih prava i službi koje su ima na raspolaganju, i to na jeziku koji razumeju. Informacije se tiču pitanja kao što su dostupnost zaštite i dogovori o pomoći, različite mogućnosti koje su otvorene žrtvama, rizici koji ih čekaju, uslovi da ozakone svoje prisustvo na teritoriji članice, mogući različiti oblici zakonskih sredstava, kako funkcioniše sistem krivičnog prava (uključujući i posledice istrage i suđenja, dužinu suđenja, dužnosti svedoka, mogućnost dobijanja odštete od osoba osuđenih za krivična dela ili od drugih osoba ili pravnih lica, i mogućnosti da presuda bude odgovarajuće sprovedena). Informacije i savetovanje bi trebalo da osposobe žrtve da procene svoju situaciju i da načine svestan izbor od nekoliko mogućnosti koje su im otvorene.

161. Takav savet i informacije, iako se tiču „naročito njihovih zakonskih prava“, treba da se razlikuju od besplatne pravne pomoći od strane dodeljenog advokata u postupku nadoknade štete, kojim se posebno bavi Član 15(2).

162. Po-stav e. se bavi opštom pomoći žrtvama kako bi njihovi interesi zasigurno bili uzeti u obzir prilikom krivičnog postupka. Član 15(2) se specifičnije bavi pravom na savete o odbrani.

163. Pod-stav f. priznaje deci pravo na pristup obrazovanju.

164. Prema Članu 12(2) svaka članica mora da na uzme u obzir žrtvine potrebe za bezbednošću i zaštitom. Žrtvine potrebe mogu da široko variraju u zavisnosti od okolnosti. One proističu iz pitanja kao što su uzrast ili pol, ili okolnosti kao što su vrsta eksploatacije kojoj je žrtva bila podvrgnuta, zemlja porekla, vrsta i stepen pretrpljenog nasilja, odvojenost od svoje porodice i kulture, znanje lokalnog jezika, i njeni materijalni i finansijski izvori. Stoga je važno propisati mere koje će potpuno uzeti u obzir bezbednost žrtve. Na primer, adresa bilo kakvog smeštaja mora ostati u tajnosti i smeštaj mora da bude zaštićen od pokušaja trafikantata da ponovo uspostave kontrolu nad žrtvom.

165. Prema stavu 3 svaka članica je dužna da pruži potrebnu medicinsku ili drugu pomoć žrtvama zakonito prisutnim na njenoj teritoriji koje nemaju adekvatna sredstva a potrebna im je pomoć. Zakonito prisutne žrtve su, pre svega, državljani i osobe za boravišnom dozvolom na koju se odnosi Član 14. Uz ovo, Član 13 *Redigovanog evropskog socijalnog sporazuma* [ETS br.163] – po kome bilo kojoj osobi bez sredstava, i bez mogućnosti da ta sredstva obezbedi ili sopstvenim trudom ili iz drugih izvora, treba da bude pružena adekvatna pomoć i, u slučaju bolesti, briga koju zahteva njeno stanje – važi za državljane i osobe zakonito prisutne na nacionalnoj teritoriji. Medicinska pomoć nije samo pitanje dostupnosti hitne medicinske nege, kao što propisuje stav 1(b). Na primer, medicinska pomoć može biti pomoć žrtvi u toku trudnoće ili žrtvi zaraženoj HIV-om/sidom.

166. Stav 4 propisuje da svaka članica mora da usvoji pravila prema kojima je žrtvama zakonito prisutnim na teritoriji članice dozvoljen pristup tržištu rada, profesionalnoj obuci i obrazovanju. Po mišljenju autora nacarta, ove mere su poželjne da se pomogne žrtvama da se ponovo integrišu u društvo i da, naročito, bolje preuzmu sopstveni život u svoje ruke. Ipak, Konvencija ne uspostavlja stvarno pravo pristupa tržištu rada, profesionalnoj obuci ili obrazovanju. Na članicama je da odluče o uslovima u vezi sa pristupom. Kao i u stavu 3, reči „zakonito prisutni“ se odnose, na primer, na žrtve koje imaju boravišnu dozvolu na koju se odnosi Član 14 ili koje imaju državljanstvo te članice. Pomenuto odobrenje ne podrazumeva da će dotičnoj osobi biti izdata administrativna isprava koja bi joj omogućila da se zaposli.

167. Kao što je već navedeno, NVO često imaju ključnu ulogu u pružanju pomoći žrtvama. Iz tog razloga stav 5 precizira da svaka članica treba da preduzme mere, tamo gde je to prikladno i pod uslovima koje propisuje nacionalni zakon, za saradnju sa nevladinim organizacijama, drugim relevantnim organizacijama ili drugim elementima civilnog društva angažovanim u pružanju pomoći žrtvama.

168. Autori nacarta žele da pojasne da prema Članu 12(6) Konvencije pomoć nije uslovljena pristankom žrtve na saradnju sa nadležnim organima u istrazi i krivičnom postupku.

169. Neke članice mogu da odluče – kao što dopušta Član 14 – da izdaju boravišne dozvole samo onim žrtvama koje saraduju sa nadležnim organima. Ipak, stav 6 Člana 12 propisuje da će svaka članica usvojiti takve zakone ili druge mere kako bi se bila sigurna da pomoć žrtvi nije uslovljena time da li je ona voljna da bude svedok.

170. Takođe treba napomenuti da je, prema zakonu mnogih zemalja, obavezno predati dokaze ukoliko se to zahteva. Stav 6 ne dovodi u pitanje delatnosti koje vrše nadležni organi u svim fazama relevantnih nacionalnih postupaka, posebno delatnosti u vezi sa vršenjem istrage i krivičnim gonjenjem. Iz ovog razloga, niko ne može da se poziva na stav 6 kada odbija da bude svedok iako se to od njega zakonski zahteva.

171. Stav 7 kazuje da usluge koje se pružaju žrtvama treba da se vrše uz njihovu obaveštenost i pristanak. Zaista je veoma važno da žrtve prihvate usluge koje im se pružaju. Tako, na primer, žrtve moraju da pristanu na testiranje na bolest kao što je HIV/sida da bi to bilo legalno. Uz to, usluge koje im se pružaju moraju da računaju sa specifičnim potrebama osoba u ranjivom položaju i pravima dece u vezi sa smeštajem, obrazovanjem i zdravljem.

Član 13 – Period za oporavak i razmišljanje

172. Član 13 važi za žrtve trgovine ljudskim bićima koje su ilegalno prisutne na teritoriji članice ili koje su legalno prisutne ali sa kroatkoročnom boravišnom dozvolom. Takve žrtve su, kada su identifikovane, kao i druge žrtve trgovine ljudima, izuzetno ranjive nakon čitave traume koju su preživeli. Uz to, verovatno je da će biti proterane sa teritorije.

173. Član 13 (1) stoga uvodi period za oporavak i razmišljanje za ilegalno prisutne žrtve u toku koga one ne mogu da budu proterane sa teritorije članice. Konvencija sadrži odredbu koja zahteva od članica da propišu u svojim domaćim zakonima da taj period bude najmanje 30 dana. Ovaj minimalni period čini važnu garanciju za žrtve i služi za više ciljeva. Jedan od ciljeva ovog perioda je da dopusti žrtvama da se oporave i pobegnu od uticaja trafikantata. Oporavak žrtava podrazumeva, na primer, lečenje rana i oporavak od fizičkog napada koji su pretrpele. To takođe podrazumeva da su sačuvale minimum psihičke stabilnosti. Stav 3 Člana 13 dopušta članicama da ne ispoštuju ovaj period ukoliko razlozi javnog poretka to onemogućavaju ili ukoliko je zahtev za statusom žrtve neosnovan. Ova odredba ima za cilj da garantuje da status žrtve neće biti nelegalno i nepošteno korišćen.

174. Drugi cilj ovog perioda je da dozvoli žrtvama da donesu odluku „o saradnji sa nadležnim organima“. To znači da žrtva mora da odluči da li će saradivati sa organima za sprovođenje zakona u krivičnom gonjenju trafikantata. Sa te tačke gledišta, verovatno je da će ovaj period učiniti žrtvu boljim svedokom: izjave žrtava koje žele da pruže dokaze nadležnim organima mogu da budu nepouzdate ako su žrtve još u stanju šoka od svojih nedaća. „Svesna odluka“ znači da žrtva mora da bude razumno smirenog stanja uma i da zna za raspoložive mere pomoći i zaštite kao i za moguće sudske postupke protiv trafikantata. Takva odluka zahteva da žrtva više ne bude pod uticajem trafikantata.

175. Period za oporavak i razmišljanje propisan Članom 13(1) ne treba da se pomeša sa pitanjem boravišne dozvole iz Člana 14(1). S obzirom da je njegov cilj da omogući žrtvama da se oporave i pobegnu od uticaja trafikantata, i/ili da donesu svesnu odluku o saradnji sa nadležnim organima, sam period nije uslovljen saradnjom žrtve sa istražnim ili pravosudnim organima.

176. Odluka o saradnji ili nesaradnji sa nadležnim organima ne isključuje obavezu svedočenja kada ga zatraži sudija. Neko od koga se zakonski traži da svedoči ne može, dakle, da se pozove na Član 13(1) kao na osnovu za odbijanje svedočenja. Iz tog razloga, Član 13(1) precizira da „ne dovodi u pitanje delatnosti koje vrše nadležni organi u svim fazama relevantnim nacionalnih postupaka, i to naročito u vezi istrage i krivičnog gonjenja.“

177. Konvencija precizira da dužina perioda za oporavak i razmišljanje mora biti barem 30 dana. Dužina ovog perioda oporavka i razmišljanja mora da bude barem 30 dana i mora da bude u skladu sa ciljem Člana 13. Trenutno u zemljama koje imaju taj period u svom domaćem zakonu on iznosi jedan mesec, 45 dana, dva meseca, tri meseca ili neodređeno dugo. Na Trećem regionalnom ministrarskom forumu Pakta za stabilnost Jugoistočne Evrope (Tirana, 11. decembra 2002.) spominjao se period od tri meseca. Ekspertska grupa za trgovinu ljudima koju je Evropska komisija postavila 25. marta 2003. preporučila je, u mišljenju od 16. aprila 2004, period od barem 3 meseca.

178. Reči „neće biti moguće izvršenje nijednog naloga za proterivanje te osobe“ znače da žrtva ne sme da bude proterana sa teritorije članice u periodu oporavka i razmišljanja. Iako imaju slobodu da izaberu metod koji će da upotrebe, od članica se traži da stvore zakonski okvir koji dopušta žrtvama da ostanu na teritoriji članice u toku trajanja ovog perioda. Kako bi se ovo ispunilo, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom, svaka članica će obezbediti žrtvama, bez odlaganja, relevantne isprave kojima im se dopušta da ostanu na toj teritoriji za vreme perioda oporavka i razmišljanja.

179. Kako bi se žrtvama pomoglo da se oporave i ostanu slobodne od trafikantata za taj period, ključno je obezbediti odgovarajuću pomoć i zaštitu. Član 13(2) stoga propisuje da žrtve imaju pravo na mere sadržane u Članu 12(1) i (2).

Član 14 – Boravišna dozvola

180. Član 14(1) propisuje da će žrtvama trgovine ljudskim bićima biti izdata boravišna dozvola koja se može obnoviti. Odredba o boravišnoj dozvoli ispunjava i potrebe žrtve i zahteve za borbu protiv trgovine ljudima.

181. Brz i hitan povratak žrtava u njihove zemlje ne odgovara ni žrtvama ni pravosudnim organima koji pokušavaju da se bore protiv trgovine ljudima. Za žrtve, to znači da su prinuđene da ponovo počnu od nule – doživele su neuspeh o kome će, u većini slučajeva, čutati, a rezultat toga je da ništa neće biti preduzeto u sprečavanju drugih žrtava da padnu u istu klopku. Dodatni faktor je strah od odmazde trafikantata, bilo prema samim žrtvama ili prema njihovoj porodici i prijateljima u zemlji porekla. Ako žrtve nastave da tajno žive u

zemlji li ako su smesta proterane, za pravosudne organe to znači da one ne mogu da daju informacije za efikasnu borbu protiv trgovine ljudima. Što je veće uverenje žrtve da će njena prava i interesi biti zaštićeni, to će ona dati bolje informacije. Dostupnost boravišnih dozvola je mera sračunata da ih ohrabri na saradnju.

182. Dva uslova postavljena u Članu 14(1) za izdavanje boravišne dozvole su ili da je ostanak žrtve „potreban zbog njene lične situacije“ ili da je neophodan „zarad njene saradnje sa nadležnim organima u istrazi ili krivičnom postupku.“ Cilj ovih uslova je da omogući članicama da odaberu da li će odobravati boravišne dozvole u zamenu za saradnju sa pravosudnim organima, ili će davati boravišnu dozvolu na osnovu potreba žrtve, ili će zaista oba ova uslova usvojiti u isto vreme.

183. Stoga, kako bi žrtvi bila odobrena boravišna dozvola, i u zavisnosti od pristupa koji strana odabere, ili lične okolnosti žrtve moraju biti takve da bi bilo nerazumno primorati ih da napuste nacionalnu teritoriju, ili mora da postoji istraga ili krivični postupak u kojima žrtva saraduje sa nadležnim organima. Članice takođe imaju mogućnost da izdaju boravišne dozvole u obe situacije.

184. Uslov vezan za lične okolnosti razmatra niz situacija, u zavisnosti od žrtvine bezbednosti, zdravstvenog stanja, porodične situacije ili nekih drugih faktora koji moraju biti uzeti u obzir.

185. Uslov vezan za saradnju sa nadležnim organima je uveden kako bi se uzele u obzir da se žrtve ustežu od stupanja u kontakt sa nacionalnim vlastima iz straha da će smesta biti poslate nazad u zemlju porekla, budući da su ilegalno ušle u zemlju eksploatacije.

186. U slučaju dece, najbolji interesi deteta imaju prednost nad gore navedenim uslovima: Konvencija propisuje da se boravišne dozvole za decu žrtve moraju „izdati u skladu sa najboljim interesima deteta i, tamo gde je moguće, obnoviti pod istim uslovima“ (Član 14(2)). Upotrebljene su reči „ako to zakon predviđa“ kako bi se uzela u obzir činjenica da u nekim državama deci nije potrebna boravišna dozvola.

187. Konvencija prepušta diskreciji članice dužinu boravišne dozvole, iako članice moraju da odrede dužinu koja je u skladu sa ciljem odredbe. Na primer, *Direktiva Saveta EU od 29. aprila 2004. o izdavanju boravišne dozvole licima državljanima trećih zemalja koja su žrtve trgovine ljudima ili koja su bila podvrgnuta aktivnostima olakšavanja ilegalne imigracije, a koja saraduju sa nadležnim organima* predviđa minimalni period od 6 meseci.

188. Iako Konvencija ne precizira nikakvu dužinu boravišne dozvole, ona propisuje da mora biti moguće obnoviti dozvolu. Stav 3 nalaže da su neobnavljanje ili poništavanje boravišne dozvole podložni uslovima propisanim u domaćim zakonima članice.

189. Cilj Člana 14(4) je da obezbedi da članica koja odobri, prema stavu 1, boravišnu dozvolu, uzme to u obzir kada žrtva zatraži drugu vrstu boravišne dozvole. Kada žrtva podnese zahtev za drugom vrstom boravišne dozvole, stav 2 ohrabuje članice da imaju obzira prema tome da je podnosilac zahteva bio žrtva trgovine ljudskim bićima. Ipak, to ne nameće nikakvu obavezu članicama da odobre drugu vrstu boravišne dozvole osobama koje su dobile boravišne dozvole prema članu 1.

190. Stav 5 je posebna primena načela propisanog u Članu 40, stav 4 ove Konvencije.

Član 15 – Nadoknada štete i pravna zaštita

191. Cilj ovog člana je da se pobrine da žrtvama trgovine ljudima bude nadoknađena šteta za bol koju se pretrpele. Sastoji se od četiri stava. Prvi se bavi informacijama za žrtve. Drugi

se bavi pravom žrtava na pravnu pomoć. Treći utvrđuje pravo žrtve na nadoknadu štete a četvrti je posvećen garancijama za nadoknadu.

192. Ljudi ne mogu da traže svoja prava ukoliko ne znaju za njih. Stav 1 stoga traži da se članice pobrinu da, još od prvog kontakta sa nadležnim organima, žrtve imaju pristup informacijama o relevantnim sudskim i administrativnim postupcima na jeziku koji mogu da razumeju. Od ogromne je važnosti da žrtve koje su ilegalno prisutne u zemlji budu obaveštene o svojim pravima u vezi sa mogućnošću sticanja boravišne dozvole prema članu 14 Konvencije, s obzirom da bi bilo veoma teško za njih da dobiju nadoknadu ukoliko nisu u prilici da ostanu u zemlji u kojoj se postupak odvija.

193. Spominju se „sudski i administrativni postupci“ kako bi se uzela u obzir različitost nacionalnih sistema. Na primer, nadoknada žrtvama može biti predmet za sud (bilo građanski ili krivični) ili u drugim slučajevima za administrativne vlasti koje imaju posebnu nadležnost za nadoknade žrtvama krivičnih dela. U slučaju ilegalno prisutnih žrtvi koje mogu da steknu boravišnu dozvolu prema Članu 14, informacija o proceduri za dobijanje dozvole takođe je od ključnog značaja. Tradicionalno, odobravanje boravišnih dozvola je administrativna stvar, ali to takođe može biti sudski revizirano putem žalbi sudovima. Važno je da žrtve budu obaveštene o svim relevantnim postupcima.

194. Žrtve moraju da budu obaveštene o relevantnim postupcima još od prvog kontakta sa nadležnim organima. Pod „nadležnim organima“ se podrazumeva dugačak niz javnih vlasti preko kojih žrtve mogu ostvariti svoje prve kontakte sa zvaničnim telima, kao što je policija, kancelarija tužioca, inspekcija rada, ili carina ili služba za imigraciju. Ne moraju ove službe dati relevantne informacije žrtvama. Ipak, čim žrtva stupi u dodir sa takvim službama, treba da bude upućena na osobe, službe ili organizacije koje mogu da joj pruže potrebne informacije.

195. Prema stavu 2 svaka članica će svojim unutrašnjim zakonom propisati pravno na pravne savete i besplatnu pravnu pomoć za žrtve pod uslovima opisanim u njenim unutrašnjim zakonima. S obzirom da je sudski i administrativni postupak često veoma složen, pravna pomoć je neophodna žrtvama kako bi bile u stanju da traže svoja prava.

196. Ova odredba ne daje žrtvama automatsko pravo na besplatnu pravnu pomoć. Na svakoj članici je da odluči o uslovima za dobijanje takve pomoći. Članice moraju imati u vidu ne samo Član 15(2) nego i Član 6 ECHR-a. Iako član 6(3)(c) ECHR-a propisuje besplatnu pomoć od advokata dodeljenog po službenoj dužnosti samo u krivičnim postupcima, sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava (presuda slučaja *Eri protiv Irske*, 9. oktobar 1979.) takođe priznaje, u određenim okolnostima, pravo na besplatnu pravnu pomoć u građanskim predmetima na osnovu Člana 6(1) ECHR-a, tumačenog kao davanje prava sudu da odluči o građanskim pravima i obavezama (videti slučaj *Golder protiv Velike Britanije*, presuda od 21. februara 1975.). Sud smatra da je za efektivan pristup sudu možda potrebna besplatna pravna pomoć. Njegov stav je da mora biti sa sigurnošću utvrđeno da li bi izlazak pred sud bez pomoći advokata bio efektivan u smislu da li bi dotična osoba mogla da predstavi svoj slučaj na prikladan i zadovoljavajući način. Ovde je Sud uzeo u obzir složenost postupaka i emotivnu prirodu date situacije – koja može biti jedva primerena stepenu objektivnosti koji traži zastupanje na sudu – u donošenju odluke da li je neko u stanju da efektivno predstavi svoj slučaj. Ukoliko nije, toj osobi treba dati besplatnu pravnu pomoć. Tako, čak i u odsustvu zakona koji odobrava besplatnu pravnu pomoć u građanskim predmetima, na sudu je da proceni da li, u interesu pravde, podnosiocu zahteva bez finansijskih sredstava treba dati besplatnu pravnu pomoć ako ne može sam da priušti advokata.

197. Stav 3 utvrđuje pravo žrtve na nadoknadu štete. Nadoknada štete je novčana i pokriva i materijalne povrede (kao što su troškovi medicinske nege) i nematerijalnu štetu (pretrpljena patnja). Za ciljeve ovog stava, pravo žrtava na nadoknadu štete se sastoji u

zahtevu upućenom počiniocima trgovine ljudima – trafikanti snose teret isplaćivanja nadoknade žrtvama. Ako, u postupku protiv trafikanata, krivični sud nije ovlašćen da odredi građanske obaveze prema žrtvama, žrtvama mora biti omogućeno da podnesu svoje zahteve građanskom sudu sa nadležnošću nad takvim predmetom i ovlašćenjem da odredi odštetu sa kamatom.

198. Ipak, iako je trafikant obavezan da nadoknadi štetu žrtvi, putem naloga građanskog suda ili – u nekim zemljama – krivičnog suda, ili prema sudskom ili vansudskom poravnanju između žrtve i trafikanta, u praksi se retko kada isplati cela nadoknada, bilo zato što trafikant nije pronađen, ili je nestao, ili je izjavio da je ostao bez novca. Stav 4 stoga traži da članice preduzmu korake kako bi garantovale nadoknadu štete žrtvama. Sredstva za nadoknadu štete su prepuštena članicama, koje su odgovorne za utvrđivanje zakonske osnove za nadoknadu štete, administrativni okvir i operativne dogovore za sheme nadoknade štete. U svetlu ove veze stav 4 predlaže osnivanje fondova za nadoknadu ili uvođenje mera ili programa za socijalnu pomoć i socijalnu intergraciju žrtvama koji bi mogli biti finansirani iz sredstava kriminalnog porekla.

199. U odlučivanju o dogovorima o nadoknadi štete, članice mogu da koriste kao primer principe sadržane u *Evropskoj Konvenciji o nadoknadi štete žrtvama nasilnih zločina* [ETS br.116], koja se bavi usaglašavanjem na evropskom nivou principa nadoknade štete žrtvama nasilnih zločina i daje im obavezujuću snagu. Države članice Evropske unije takođe moraju uzeti u obzir *Direktivu Saveta od 29. aprila 2004. o nadoknadi štete žrtvama zločina*.

Član 16 – Repatrijacija i povratak žrtava

200. Član 16 je delimično inspirisan članom 8 Palermo protokola. U isto vreme razmatra i dobrovoljni povratak i nevoljni povratak žrtava trgovine ljudima, iako autori nacrtu naglašavaju da je poželjnije da povratak bude dobrovoljan.

201. Stav 1 Člana 16 propisuje obavezu da članica čiji je žrtva državljanin, ili u kojoj ima pravo stalnog boravka, treba da olakša i prihvati povratak žrtve bez nepotrebnog ili nerazumnog odlaganja. U ovom kontekstu treba se pozvati na Član 13 stav 2 *Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima* koji propisuje pravo povratka u zemlju, kao i na Član 3(2) Protokola br.4 u vezi sa *Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda* koji propisuje „da nikom neće biti uskraćeno pravo da uđe na teritoriju zemlje čiji je državljanin.“ Član 12(4) *Međunarodnog ugovora o građanskim i političkim pravima* takođe propisuje da „niko neće biti bezrazložno lišen prava da uđe u sopstvenu zemlju“, što uključuje pravo povratka osoba koje, iako nisu državljani te zemlje, imaju stalan boravak u njoj.

202. Povratak žrtve trgovine ljudima nije uvek bez rizika. Autori nacrtu bi stoga želeli da preciziraju u tekstu konvencije da će povratak žrtve biti „uz poštovanje prava, bezbednosti i dostojanstva te osobe“. Ovo se odnosi na članicu koja olakšava i prihvata povratak osobe, kao i, prema stavu 2, na članicu koja vraća žrtvu drugoj državi. Ta prava uključuju, naročito, pravo da ne budu podvrgnuti nehumanom i ponižavajućem postupanju, pravo na zaštitu privatnog i porodičnog života i zaštitu identiteta. Povratak žrtve će takođe uzeti u obzir status bilo kakvog zakonskog postupka povezanog sa činjenicom da je ta osoba žrtva, kako se ne bi uticalo na prava koja bi žrtva mogla da uživa u toku postupka, kao i na sam postupak.

203. Autori nacrtu su smatrali da je u ovom pogledu važno imati na umu sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava u vezi člana 3. Recimo, u slučaju *Sering protiv Velike Britanije* (7. juli 1989. serija A br.161) u kontekstu izručenja, Sud je zaključio da „takva odluka može da uzrokuje problem prema članu 3 i na taj način zatraži odgovornost te države prema Konvenciji, kada su dostavljeni materijalni dokazi za sumnju da se dotična osoba, ako bude izručena, suočava sa stvarnim rizikom da bude izložena torturi ili nehumanom i ponižavajućem postupanju ili kazni.“ U slučaju *Crus Varas i drugi protiv Švedske* (20. mart

1991, serija A, br.201) sud je odlučio da ovi principi takođe važe i za deportaciju. U slučaju *D. protiv Velike Britanije* (2. maj 1997, skup presuda i sudskih rešenja, 1997-III), sud je precizirao da su države članice takođe u obavezi i kada rečeno zlostavljanje ne preti neposredno ili posredno od javnih vlasti zemlje odredišta.

204. Stavovi 3 i 4 se bave specifičnim merama međunarodne saradnje između članice u kojoj se nalazi osoba i članice čiji je osoba državljanin ili u kojoj je osoba imala pravo trajnog boravka u trenutku ulaska na teritoriju članice u kojoj se sada nalazi. Stoga, na osnovu zahteva ove druge, članica od koje se to traži ima obavezu ulaganja truda da olakša povratak žrtve, tako što će sprovoditi provere da bi utvrdila da li je žrtva njen državljanin ili da li je žrtva imala pravo trajnog boravka na njenoj teritoriji, kao i da, ukoliko ove provere imaju potvrđan rezultat i ukoliko žrtva više nema potrebne isprave, pošalje putne isprave ili druge dokumente, što je možda neophodno da se žrtvi omogući da putuje i ponovo uđe na teritoriju te članice.

205. Stav 5 obavezuje svaku članicu da uvede programe repatrijacije tako što će usvojiti zakonske ili druge mere, sa ciljem da se izbegne da žrtva ponovo postane žrtva. Ova odredba se obraća svakoj članici koja je odgovorna za sprovođenje njom propisanih mera. U isto vreme, svaka članica bi trebalo da uloži najveći napor da ohrabri ponovnu socijalnu integraciju žrtava. U vezi sa decom, ovi programi moraju da uzmu u obzir njihovo pravo na obrazovanje i da uvedu mere koje bi obezbedile adekvatnu brigu ili prihvatanje u porodici ili odgovarajućoj ustanovi.

206. Stav 6 propisuje da će svaka članica usvojiti one zakonske ili druge mere koje mogu biti potrebne da bi žrtvama bile dostupne informacije o službama i organizacijama koje bi mogle da im pomognu nakon njihovog povratka. Spisak tih službi je uobličena na način koji služi kao primer, s obzirom da može da varira u zavisnosti od članice.

207. Stav 7 Člana 16 obuhvata u kontekstu repatrijacije i povratka principe otelotvorene u članu 3 *Konvencije ujedinjenih nacija o pravima deteta*. Kada nadležni organi donesu odluku u vezi repatrijacije deteta žrtve, primarna briga mora da bude detetov najbolji interes. Prema ovoj odredbi, nadležni organi moraju sprovesti analizu rizika do kojih može da dođe ako se dete vrati u državu, kao i analizu njegove bezbednosti, pre nego što se primene mere repatrijacije.

Član 17 – Ravnopravnost polova

208. Kada se obavlja zarad seksualne eksploatacije, trgovina ljudskim bićima uglavnom dotiče žene, iako se ženama može trgovati i u druge svrhe. U ovom smislu treba se podsetiti da su organizovane dve međunarodne konferencije sa ciljem zaustavljanja fenomena poznatog kao „belo roblje“, održane u Parizu 1902. i 1910. Vrhunac rada je bilo potpisivanje *Međunarodne konvencije za suzbijanje trgovine belim robljem* (Pariz, 4. maj 1910.), kasnije dopunjene *Međunarodnom konvencijom za suzbijanje trgovine ženama i decom* (30. septembar 1921.) i *Međunarodnom konvencijom za suzbijanje trgovine odraslim ženama* (Ženeva, 11. oktobar 1933.). *Konvencija o suzbijanju trgovine ljudima i eksploatacije prostitucije* (Njujork, 2. decembar 1949.) poništila je i zamenila, delimično, odredbe ranijih međunarodnih instrumenata.

209. Razvoj komunikacije i ekonomska neravnoteža u svetu su napravili su od trgovine ženama, uglavnom zarad seksualne eksploatacije, pojavu čiji je međunarodni karakter jači nego ikad. Prvo je postojala „trgovina belim robljem“, zatim trgovina sa juga ka severu, a sada se trguje ljudskim bićima iz siromašnijih krajeva u regije većeg blagostanja, gde god bila njihova geografska lokacija (ali uglavnom u Zapadnu Evropu).

210. Cilj Člana 17 nije da se izbegne bilo kakva diskriminacija na osnovu pola u vezi sa uživanjem mera zaštite i unapređenja prava žrtava, što se već nalazi u Članu 3 Konvencije. Glavni cilj Člana 17 je da skrene pažnju na činjenicu da su žene, prema postojećim podacima, glavna ciljna grupa trgovine ljudskim bićima, i na činjenicu da se žene koje mogu postati žrtve često nađu u marginalizovanom položaju i pre nego što zaista postanu žrtve trgovine ljudima, kao češće žrtve siromaštva i nezaposlenosti nego muškarci. Stoga, mere zaštite i unapređenja prava žena žrtava trgovine ljudima moraju uzeti u obzir ovu dvostruku marginalizaciju osobe, i kao žene i kao žrtve. Ukratko, ove mere moraju razmotriti socijalnu stvarnost za koju važe, pre svega da se društvo sastoji od muškaraca i žena i da njihove potrebe nisu uvek iste.

211. Kao što je gore pomenuto u vezi sa Članom 1, ravnopravnost između žena i muškaraca ne znači samo nediskriminaciju na osnovu pola, nego i pozitivne mere za postizanje ravnopravnosti između žena i muškaraca. Ravnopravnost mora da se promoviše pružanjem podrške specifičnim politikama za žene, za koje je verovatnije da će biti izložene postupanju koje se može oceniti kao tortura ili nehumano ili degradirajuće postupanje (fizičko nasilje, silovanje, genitalno i seksualno sakaćenje, trgovina zarad seksualne eksploatacije). Kako navode Bečki program akcije, usvojen na Svetskoj konferenciji o ljudskim pravima (Beč, 14.-25. jun 1993.) i Deklaracija o eliminaciji nasilja nad ženama koju je usvojila Generalna skupština (decembar 1993.): „države članice su uznemirene zato što su mogućnosti žena da postignu zakonsku, socijalnu, političku i ekonomsku ravnopravnost u društvu ograničene, između ostalog, konstantnim i endemskim nasiljem nad ženama (...)“.

212. Dugo vremena rodna ravnopravnost u Evropi je definisana kao davanje *de jure* jednakih prava muškarcima i ženama. Danas, priznaje se da ravnopravnost *de jure* ne vodi automatski do ravnopravnosti *de facto*. Tačno je da se u Evropi u proteklih 30 godina zakonski status žena poboljšao, ali efektivna ravnopravnost je još uvek daleko od stvarnosti. Neravnoteža između muškaraca i žena nastavlja da utiče na sve oblasti života i postaje sve jasnije da su potrebni novi pristupi, nove strategije i novi metodi kako bi se postigla rodna ravnopravnost. Promovisanje ravnopravnosti polova je jedna od tih strategija.

213. *Nadzorni komitet Saveta Evrope za ravnopravnost žena i muškaraca (CDEG)* je u svom izveštaju iz 1998. pod nazivom *Promovisanje ravnopravnosti polova: idejni okvir, metodologija, i predstavljanje dobre prakse* usvojio sledeću definiciju: *Promovisanje ravnopravnosti polova je (re)organizacija, poboljšanje, razvoj i evaluacija političkih procesa, kako bi perspektiva rodne ravnopravnosti bila uključena u sve politike na svih nivoima i u svim fazama, od strane aktera koji inače učestvuju u kreiranju politike.*

214. Nakon što je CDEG usvojio ovaj izveštaj, Komitet ministara je usvojio *Preporuku br. (98) 14 Komiteta ministara državama članicama o promovisanju ravnopravnosti polova*, pozivajući ih da se inspirišu izveštajem CDEG-a i primene strategiju na nacionalnom nivou. Komitet ministara je takođe usvojio *Poruku Nadzornim komitetima Saveta Evrope o promovisanju ravnopravnosti polova*, ohrabrujući ih da koriste ovu strategiju u svojim programima i aktivnostima.

215. U skladu sa ovim preporukama Komiteta ministara, Član 17 ukazuje da kada se razvijaju, sprovode i ocenjuju mere sadržane u Poglavlju III, članice ove Konvencije će primeniti strategiju promovisanja ravnopravnosti polova koja je, kao što je gore navedeno, strategija za postizanje rodne ravnopravnosti.

Poglavlje IV – Materijalno krivično pravo

216. Poglavlje IV se sastoji od devet članova. Članovi 18, 19 i 20 imaju za cilj da neka dela budu tretirana kao krivična dela. Ova vrsta usklađivanja olakšava borbu protiv kriminala na nacionalnom i međunarodnom nivou iz više razloga. Najpre, usklađivanje domaćih zakona

različitih zemalja je način da se izbegne sklonost kriminalaca da vrše krivična dela u zemlji članici koja je prethodno imala manje stroga pravila. Kao drugo, postaje moguće unaprediti razmenu korisnih podataka i iskustava. Zajedničke definicije takođe mogu da pomognu u istraživanju i unapređenju mogućnosti poređenja podataka na nacionalnom i regionalnom nivou, što čini lakšim sticanje ukupne predstave o kriminalu. Konačno, međunarodna saradnja (naročito izručivanje i zajednička pravna pomoć) postaje olakšana, na primer, kada se radi o dvostrukoj krivičnoj odgovornosti.

217. Krivična dela navedena u ovim članovima predstavljaju minimalni koncenzus, što ne sprečava da se ona u domaćim zakonima prošire.

218. Autori nacarta su takođe razmatrali da li da uključe odredbu o krivičnom delu pranja novca od prihoda od trgovine ljudskim bićima. Trgovina ljudskim bićima je izuzetno profitabilna kriminalna delatnost i stoga su oni uvideli značaj ovog pitanja. Član 6 *Konvencije o pranju novca, potrazi, zapleni i oduzimanju prihoda od kriminala* [ETS br.141] traži od članica da proglase pranje novca za krivično delo. Ipak, Član 6(4) te konvencije dopušta članicama da ograniče ovo krivično delo na pranje novca od prihoda od određenih vodećih kriminalnih delatnosti. S obzirom da je, u vreme pravljenja nacarta *Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudskim bićima*, komitet eksperata Saveta Evrope sastavljao protokol na Konvenciju br.141 sa zahtevom da se trgovina ljudskim bićima posmatra kao jedna od vodećih kriminalnih delatnosti za pranje novca, autori nacarta su odlučili da ne unose posebnu odredbu u Konvenciju. Zauzeli su stav da se pranjem novca na bolji način bavi međusektorski pravni instrument – onaj koji se bavi saradnjom u nekoliko oblasti kriminala – kao što je Konvencija br.141, nego što to može postići specifični instrument kao *Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudskim bićima*.

219. Treba primetiti da, u slučaju država članica Evropske unije, Član 1 *Okvirne odluke Saveta o pranju novca, identifikaciji, praćenju, zamrzavanju, zapleni i oduzimanju sredstava i prihoda od kriminala* propisuje da države članice moraju da preduzmu neophodne korake¹⁶.

220. Ovo poglavlje takođe sadrži dalje odredbe o kriminalizaciji dela kojima se bave Članovi 10 do 20. Odredbe se bave pokušajima krivičnog dela, pomaganjem ili podsticanjem na krivično delo (Član 21), odgovornošću pravnih lica (Član 22), sankcijama i merama (Član 23), otežavajućim okolnostima (Član 24) i prethodnim osudama (Član 25).

221. Član 26 se bavi nepostojanjem krivične odgovornosti žrtava trgovine ljudima.

Article 18 – Kriminalizacija trgovine ljudskim bićima

222. Član 18 ima za cilj da se trgovina ljudskim bićima proglasi za krivično delo. Obaveza navedena u Članu 18 je istovetna onoj u Članu 5 Palermo protokola i veoma je slična obavezi iz Člana 1 *Okvirne odluke zakona od 19. jula 2002. o borbi protiv trgovine ljudskim bićima*.

223. Prema Članu 18 od članica se traži da kriminalizuju trgovinu ljudskim bićima onako kako je definisana u Članu 4, bilo kao jedinstveno krivično delo ili kao kombinaciju nekoliko krivičnih dela koja pokrivaju, u najmanju ruku, sva ponašanja koja mogu da potpadnu pod ovu definiciju. Stoga je neophodno koristiti definiciju iz Člana 4 kako bi se odredili elementi krivičnog dela ili delâ koje Član 18 Konvencije traži od članica da utvrde.

¹⁶ Ovakva krivična dela u svakom slučaju obuhvataju dela koja se kažnjavaju lišavanjem slobode ili nalogom za pritvor u najdužem trajanju od više od godinu dana ili, kada je reč o državama koje imaju minimalni prag za krivična dela u svojim zakonskim sistemima, krivična dela koja se kažnjavaju lišavanjem slobode ili nalogom za pritvor u najkraćem trajanju od više od šest meseci.

224. Kao što je gore objašnjeno, trgovina ljudskim bićima je kombinacija elemenata koja mora da bude proglašena za krivično delo, a ne izolovano posmatrani elementi. Stoga, na primer, Konvencija ne nameće nikakvu obavezu da se *otmica, obmana, pretnje, prinudni rad, ropstvo ili eksploatacija prostitucije drugih* tretiraju odvojeno.

225. U skladu sa definicijom, krivično delo navedeno u Članu 18 je izvršeno u ranoj fazi: osoba ne mora da bude eksploatisana da bi došlo do trgovine ljudskim bićima. Dovoljno je da je bila podvrgnuta jednom od dela iz definicije uz korišćenje jednog od sredstava iz definicije a zarad eksploatacije. Stoga, do trgovine ljudskim bićima dolazi pre stvarne eksploatacije žrtve.

226. Prema Članu 4(b) kada postoji pretnja od upotrebe sile ili drugih oblika prinude ili kada dođe do otmice, prevare, obmane, zloupotrebe položaja moći i ugroženosti žrtve, ili davanja ili primanja novca, ili druge koristi da bi se postigao pristanak osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, pristanak žrtve ne utiče na krivičnu odgovornost počinilaca.

227. Prema Članu 4(c) i (d) nijedno od ovih sredstava nije neophodno za krivično delo ukoliko je žrtva mlađa od 18 godina. U skladu sa ovim, da bi dokazali da je u pitanju trgovina ljudima, tužilački organi moraju samo da utvrde da je došlo do dela kao što su vrbovanje ili prevoz deteta u cilju eksploatacije.

228. Za postojanje krivične odgovornosti, krivično delo mora biti počinjeno namerno. Tumačenje reči „namerno“ je prepušteno domaćem zakonu. I pored ovoga je ipak potrebno imati na umu da Član 4(a) propisuje specifičan element namere utoliko što svi tipovi postupaka nabrojani u njemu „imaju za cilj eksploataciju“. Za potrebe Konvencije, stoga, do trgovine ljudskim bićima dolazi samo kada je prisutna takva specifična namera.

Član 19 – Kriminalizacija korišćenja usluga žrtve

229. Prema ovoj odredbi članice moraju da razmotre da proglašavaju za krivično delo svesno korišćenje usluga žrtava trgovine ljudima.

230. Nekoliko razloga je podstaklo autore nacrtu da uključe ovu odredbu u Konvenciju. Glavni razlog je bila želja da se obeshrabri potražnja za ljudima koji se mogu eksploatisati i koja pokreće trgovinu ljudskim bićima.

231. Odredba se odnosi na klijente bilo žrtve trgovine ljudima zarad seksualne eksploatacije, bilo žrtve prinudnog rada i pružanja usluga, ropstva ili prakse nalik na ropstvo, služenje ili vađenja organa.

232. Prema ovoj odredbi, moglo bi se smatrati za krivično delo ako vlasnik preduzeća svesno koristi radnike žrtve trgovine ljudima koje mu je dobavio trafikant. U ovakvom slučaju, vlasnik preduzeća ne bi mogao da se smatra krivično odgovornim prema Članu 18 – nije lično vrbovao žrtve trgovine ljudima (počinilac je trafikant) i nije lično primenjivao na njima nijedno sredstvo navedeno u definiciji trgovine ljudima – ali bio bi kriv za krivično delo po Članu 19. Klijent prostitutke koji je u potpunosti znao da je ona žrtva trgovine ljudima bi takođe bio tretiran kao počinilac krivičnog dela po Članu 19, isto kao i neko ko je svesno koristio usluge trafikanta da dođe do organa.

233. Važna stavka je da je Član 19 usmeren na korišćene usluge koje spadaju pod eksploataciju opisanu u Članu 4(a). Cilj člana 19 nije da spreči žrtve trgovine ljudima da obavljaju zanimanje ili da omete njihovu društvenu rehabilitaciju, već da kazni one koji su, plaćanjem usluga eksploatacije, igrali ulogu u iskorišćavanju žrtve. Na sličan način odredba se ne bavi korišćenjem usluga od prostitutke kao takve. Ovaj čin potpada pod Član 19 samo ukoliko je prostitutka eksploatisana u vezi sa trgovinom ljudskim bićima – što znači, kada su

elementi definicije iz Člana 4 prisutni zajedno. Kao što je gore objašnjeno, Konvencija se bavi prostitucijom i drugim oblicima seksualne eksploatacije samo u kontekstu trgovine ljudskim bićima. Ne definiše ni „prostituciju drugih“ ni „druge oblike seksualne eksploatacije“. Stoga ne utiče na način na koji se članice bave prostitucijom u svojim domaćim zakonima.

234. Kako bi snosila kaznu prema Članu 19, osoba koja koristi usluge žrtve trgovine ljudima mora to da čini „uz punu svest da je ta osoba žrtva trgovine ljudima“. Drugim rečima, korisnik mora da bude svestan da je osoba žrtva trgovine ljudima i ne može biti kažnjen ukoliko toga nije svestan. Dokazati svest o ovome može biti teško pitanje za tužilačke organe. Slične teškoće su povezane sa raznim drugim vrstama krivičnog prava koje traži dokaze o nekom nematerijalnom elementu krivičnog dela. Ipak, teškoća pronalaženja dokaza ne mora da bude konačni argument za to što se određeni tip ponašanja neće tretirati kao krivično delo.

235. Problem dokaza se ponekad rešava – bez narušavanja principa pretpostavke nevinosti – izvođenjem namere počinioca iz činjeničnih okolnosti. Taj pristup je eksplicitno preporučeno u drugim međunarodnim konvencijama. Na primer, Član 6(2) *Konvencije o pranju novca, potrazi, zapleni i oduzimanju prihoda od kriminala* [ETS br.141] navodi da „svest, namera ili cilj koji su zahtevani kao elementi krivičnog dela prema stavu 1 ovog člana mogu biti izvedeni iz objektivnih, činjeničnih okolnosti.“

236. Uz svest o vrednosti mere kao što je ova koju propisuje Član 19, ali i uz uvažavanje problema sakupljanja dokaza, smatralo se da bi ova odredba trebalo da ohrabri članice da usvoje meru, a da pri tom nije obavezujuća odredba.

Član 20 – Kriminalizacija dela koja se odnose na putne ili lične isprave

237. Svrha člana 20 je da se neki postupci u vezi sa putnim ili ličnim isparavama tretiraju kao krivična dela kada su počinjena sa ciljem omogućavanja trgovine ljudskim bićima. Takve isprave su važno sredstvo transnacionalne trgovine ljudima. Lažne isprave se često koriste da bi se žrtve sprovodile kroz različite zemlje do zemalja u kojima će biti eksploatisane. U skladu sa ovim, utvrđivanje kanala kojima prolaze lažne isprave može da rasvetli kriminalne mreže koje se bave trgovinom ljudskim bićima.

238. Član 20(a) i (b) je oblikovan prema Članu 6(1) *Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnom, vazduhom i morem, koji dopunjuje Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala*. Dva pod-stava se odnose na izradu lažne putne ili lične isprave i nabavku ili dostavljanje takve isprave. Ipak, za razliku od Člana 6(1)(b)(ii) protokola UN, Konvencija se ne bavi posedovanjem lažnih isprava.

239. Putne ili lične isprave na koje se odnosi Član 20 su zvanične isprave poput lične karte ili pasoša. Član 3(c) *Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnom, vazduhom i morem, koji dopunjuje Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala* definiše „lažne putne ili lične isprave“ kao: „...svake putne ili lične isprave:

- (i) koje su lažno napravljene ili prepravljane na materijalni način od strane lica koje nije lice ili ustanova zakonski ovlašćena da pravi ili izdaje putne ili lične isprave u ime države, ili
- (ii) koje su neodgovarajućim putem izdate, ili stečene putem lažnog predstavljanja, korupcije ili prinude ili na neki drugi nezakonit način, ili
- (iii) koje koristi lice na čiji ime nisu izdate te isprave ”.

240. Očigledno je da trafikanti mogu dati lažne isprave žrtvama trgovine ljudskim bićima. Kao i Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, vazduhom i morem (Član 5),

Konvencija ne smatra osobe krivično odgovornim za to što su bile podvrgnute postupcima kojima se ona bavi.

241. Član 20(c) uzima u obzir da trafikanti veoma često uzimaju putne i lične isprave od žrtava kao vid vršenja pritiska na žrtve. Autori nacрта su smatrali da bi bilo korisno učiniti ovo krivičnim delom, jer ga je relativno jednostavno dokazati i stoga bi moglo da bude efektivno oruđe pravosudnih organa protiv trafikantata.

242. Pod-stav c. – za razliku od pod-stavova a. i b. – ne odnosi se na lažne isprave. Razlog za ovo je da zakon nekih zemalja ne pruža posebnu zaštitu lažnim putnim ili ličnim ispravama, tako da se njihovo oduzimanje i uništavanje ne smatra krivičnim delom. Neki članovi CAHTEH-a su, međutim, zauzeli stav da kada se govori o prisutku na žrtve i zastrašivanju, efekat je potpuno isti bilo da su isprave koje su im oduzete bile valjane ili lažne. Autori nacрта su stoga odlučili da uklone referencu o lažnosti isprava, kako bi prepustili članicama da odaberu da li smatraju da je krivično delo oduzimanje, uklanjanje, skrivanje, oštećenje ili uništavanje lažnih putnih ili ličnih isprava.

Član 21 – Krivično delo u pokušaju, pružanje pomoći ili podsticanje na vršenje krivičnog dela

243. Cilj ovog člana je da utvrdi dodatna krivična dela, u smislu pokušaja vršenja izvesnih krivičnih dela definisanih u Konvenciji, odnosno pružanja pomoći ili podsticanja na vršenje nekih krivičnog dela.

244. Stav 1 zahteva da članice proglase za krivično delo pružanje pomoći ili podsticanje na vršenje bilo kog krivičnog dela iz Članova 18 i 20 Konvencije. Odgovornost za pružanje pomoći ili podsticanje proističe u slučaju kada osoba koja vrši krivično delo utvrđeno Konvencijom ima pomoć ili je na to podstaknuta od strane druge osobe koja takođe ima nameru da krivično delo bude izvršeno. Tretiranje krivičnog dela utvrđenog Članom 19 (korišćenje usluga žrtve) kao oblik pomaganja i podsticanja je odbačeno kao konceptualno nemoguće.

245. U vezi sa stavom 2, a povodom krivičnog dela u pokušaju, takođe je smatrano da bi tretiranje krivičnog dela iz Člana 19 kao pokušaja dovelo do konceptualnih teškoća. Smatralo se da je pokušaj vršenja nekih dela na koja se odnosi Član 20 takođe suviše neodređen da bi se to smatralo krivičnim delom. Štaviše, neki zakonski sistemi organičavaju krivična dela za koja se kažnjava i pokušaj. U skladu sa time, traži se od članica da pokušaj bude kažnjiv samo kada se odnosi na krivična dela utvrđena Članovima 18 i 20(a).

246. Kao i u slučaju ostalih krivičnih dela utvrđenih Konvencijom, krivično delo u pokušaju, pomaganje ili podsticanje moraju biti namerni.

Član 22 – Odgovornost pravnog lica

247. Član 22 je u skladu sa trenutnim pravnim trendom u pravcu priznavanja odgovornosti pravnih lica. Namera je da se trgovinska preduzeća, udruženja i slične ustanove („pravna lica“) učine odgovornim za krivična dela koja je u njihovo ime vršio bilo ko sa rukovodećim položajem u njima. Član 22 takođe razmatra odgovornost kada neko na rukovodećem položaju ne uspe da izvrši nadzor ili proveru službenika ili predstavnika pravnog lica, što ovima pruža mogućnost da vrše bilo koje krivično delo navedeno u Konvenciji.

248. Prema stavu 1, moraju se ispuniti 4 uslova da bi došlo do pozivanja na odgovornost. Prvo, mora biti izvršeno neko od krivičnih dela opisanih u Konvenciji. Drugo, delo mora biti izvršeno u korist pravnog lica. Treće, krivično delo mora biti izvršeno od strane osobe na

rukovodećem položaju (uključujući i pomaganje i podsticanje). Izraz „osoba na rukovodećem položaju“ se odnosi na nekoga ko je na visokom položaju u organizaciji, kao što je direktor. Četvrto, osoba na rukovodećem položaju je morala postupati na osnovu nekog od svojih ovlašćenja (bilo kao predstavnik pravnog lica, ili kao neko ko donosi odluke i vrši nadzor), što pokazuje da je ta osoba delovala u skladu sa svojim ovlašćenjima i uzrokovala odgovornost pravnog lica. Ukratko, stav 1 traži da članice mogu da nametnu odgovornost pravnim licima isključivo za krivična dela koja su počinile osobe na rukovodećim položajima.

249. Uz to, stav 2 traži da članice mogu da nametnu odgovornost ustanovi („pravnom licu“) kada krivično delo nije počinila osoba na rukovodećem položaju, nego druga osoba koja je postupala po ovlašćenju pravnog lica, npr. neki od zaposlenih ili predstavnika koji se ponašaju prema svojim ovlašćenjima. Uslovi koji moraju da se ispune pre nego što se pripiše odgovornost su: 1) da je krivično delo izvršio zaposleni ili predstavnik pravnog lica, 2) da je krivično delo počinjeno u korist pravnog lica, i 3) da je vršenje krivičnog dela omogućeno time što osoba na rukovodećem položaju nije sprovođila nadzor nad zaposlenim ili predstavnikom. U ovom kontekstu, nesprovođenje nadzora treba tumačiti kao nepreduzimanje odgovarajućih i razumnih koraka za sprečavanje zaposlenih ili predstavnika da se upuste u kriminalne delatnosti u ime pravnog lica. Takvi odgovarajući i razumni koraci se određuju na osnovu različitih faktora, kao što su vrsta preduzeća, veličina, i pravila dobre prakse na snazi.

250. Odgovornost prema ovom članu može biti krivična, građanska ili administrativna. Prepušteno je svakoj članici da odredi, prema svojim zakonskim principima, jedan ili sve oblike odgovornosti dokle god se ispunjavaju zahtevi iz Člana 23(2), pre svega da će kaznena mera biti „efektivna, srazmerna i obesrabrujuća“ i da će uključiti novčanu kaznu.

251. Stav 4 je jasan u tome da odgovornost pravnog lica ne isključuje odgovornost pojedinaca. U nekim slučajevima, odgovornost može počivati na nekoliko nivoa istovremeno – na primer, odgovornost jednog organa pravnog lica, odgovornost pravnog lica u celini i odgovornost pojedinaca u vezi sa jednim ili drugim.

Član 23 – Sankcije i mere

252. Ovaj član je usko povezan sa Članovima 18 do 21, koji definišu različita krivična dela koja treba da postanu kažnjiva po krivičnom zakonu. U skladu sa obavezama koje nameću ovi članovi, Član 23 traži od članica da usklade svoje aktivnosti prema ozbiljnosti krivičnih dela i usvoje kaznene mere koje će biti „efektivne, srazmerne i obeshrabrujuće“. U slučaju da pojedinac („privatno lice“) izvrši krivično delo utvrđeno u skladu sa Članom 18, članice moraju da propišu zatvorsku kaznu koja može dovesti do izručenja. Treba primetiti da, prema Članu 2 *Evropske konvencije o izručenju* [ETS br.24], izručenje treba da bude odobreno u skladu sa krivičnim delom kažnjivim prema zakonima članice koja izručenje traži i članice od koje se ono traži, putem lišavanje slobode ili naloga za pritvor na najduži period od godinu dana ili putem strožije kazne.

253. Pravna lica čija se odgovornost utvrdi prema Članu 22 su takođe podložna sankcijama koje su „efektivne, srazmerne i obeshrabrujuće“, koje mogu biti krivične, administrativne ili građanske prirode. Stav 2 zahteva od strana da ostave mogućnost izricanja novčanih kazni pravnim licima.

254. Stav 3 nameće opštu obavezu stranama da usvoje odgovarajuće pravne instrumente koji im omogućavaju da zaplene ili na drugi način liše počinioce (npr. putem tzv. „građanskog“ oduzimanja) sredstava i prihoda od krivičnih dela utvrđenih Članom 18 i Članom 20(a) Konvencije. Stav 3 treba da se čita u svetlu *Konvencije o pranju novca, potrazi, zapleni i oduzimanju prihoda od kriminala* [ETS br.141]. Ta Konvencija je zasnovana na ideji da je oduzimanje prihoda od kriminala efikasno oružje za borbu protiv istog. S

obzirom da se u trgovinu ljudima gotovo uvek upušta zarad finansijske dobiti, mere koje lišavaju počinioca sredstava povezanih sa krivičnim delom ili proisteklih iz njega su jasno potrebne i u ovoj oblasti. Pošto je teško predvideti koliko će ona dela na koja se odnose Članovi 19 i 20(c) doneti materijalnog prihoda ili koliko će im sredstava biti potrebno, stav 3 se odnosi samo na Članove 18 i 20(a).

255. Član 1 Konvencije o pranju novca definiše „oduzimanje“, „sredstva“, „prihode“ i „imovinu“ u onom značenju u kom se koriste u tom članu. Pod „oduzimanjem“ se podrazumeva kazna ili mera, koju naredi sud na osnovu postupka u vezi sa krivičnim delom ili krivičnim delima, a koja rezultira trajnim lišavanjem imovine. „Sredstva“ pokrivaju čitav niz stvari koje mogu biti upotrebljene, ili se za njih namerava da budu upotrebljene, na bilo koji način, delimično ili u celosti, za vršenje krivičnih dela definisanih u Članu 18 i Članu 20(a). „Prihodi“ znače bilo kakvu ekonomsku korist ili finansijsku uštedu od krivičnog dela. Mogu da se sastoje od bilo kakve „imovine“ (videti tumačenje ovog izraza dole u tekstu). Formulacija stava ima u vidu da mogu postojati razlike u nacionalnim zakonima u vezi sa vrstom imovine koja može biti oduzeta nakon krivičnog dela. Moguće je oduzeti stvari koje predstavljaju (neposredan) prihod od krivičnog dela ili drugu imovinu koja iako nije neposredno stečena krivičnim delom, ima jednaku vrednost kao i neposredan prihod od njega („sredstva zamene“). „Imovina“ stoga mora biti tumačena, u ovom kontekstu, kao bilo kakva imovina, materijalna ili nematerijalna, pokretna ili nepokretna, i zakonski akti ili instrumenti koji svedoče o pravu na takvu imovinu ili o interesu od nje. Treba primetiti da članice nisu u obavezi da regulišu oduzimanje sredstava zamene krivičnim zakonom, s obzirom da reči „i na drugi način liše“ dozvoljavaju „građansko“ oduzimanje.

256. Stav 2 Člana 23 propisuje zatvaranje svake ustanove koja je vršila trgovinu ljudima. Ova mera se pojavljuje i u stavu 45 *Preporuke br. R(2000)11 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti dece od seksualne eksploatacije*. Stav 4 takođe omogućava da počiniocu bude zabranjeno, privremeno ili trajno, da obavlja delatnost u toku koje je krivično delo izvršeno.

257. Konvencija propisuje mere koje omogućavaju preduzimanje koraka protiv ustanova koje mogu biti korišćene kao pokriće za trgovinu ljudskim bićima, kao što su agencije za bračno posredovanje, za preseljavanje, turističke agencije, hoteli ili agencije za poslovnu pratnju. Mere takođe imaju za cilj smanjenje rizika od stvaranja novih žrtava, putem zatvaranja ustanova za koje se zna da su u njima žrtve trgovine ljudima bile vrbovane ili eksploatisane (kao što su barovi, hoteli, restorani ili tekstilne radionice) i zabranjivanja ljudima da obavljaju one delatnosti preko kojih su bili umešani u trgovinu ljudima.

258. Ova odredba ne zahteva da članice propišu zatvaranje ustanova kao krivičnu kaznu. Članice mogu, na primer, da koriste mere administrativnog zatvaranja. „Ustanova“ znači svako mesto u kome se odigra bilo koji aspekt trgovine ljudima. Odredba se odnosi na onoga na čije se ime ustanova vodi, bilo to pravno ili privatno lice.

259. Kako bi se izbeglo kažnjavanje osoba koje nisu umešane u trgovinu ljudskim bićima (na primer, vlasnika ustanove u kojoj se vršila trgovina ljudima bez njegovog znanja), odredba propisuje da se ustanove zatvaraju „bez štete po prava *bona fides* trećih lica.“

Član 24 – Otežavajuće okolnosti

260. Član 24 zahteva da se članice postaraju da određene okolnosti (navedene u podstavovima a., b., c. i d.) budu smatrane za otežavajuće okolnosti prilikom izricanja kazne za krivična dela utvrđena u skladu sa Članom 18 ove Konvencije.

261. Prva od otežavajućih okolnosti je kada je trgovina ljudima ugrozila život žrtve, bilo namerno bilo zbog teškog nemara. Ova otežavajuća okolnost je takođe propisana u Članu

3(2) *Okvirne odluke Saveta Evrope od 19. jula 2002. o borbi protiv trgovine ljudskim bićima.* Za ovu okolnost se smatra, na primer, kada su uslovi u kojima su žrtve trgovine ljudima prevožene toliko loši da je to ugrozilo njihove živote.

262. Druga otežavajuća okolnost je kada je izvršeno krivično delo protiv deteta – odnosno, u smislu ove Konvencije, protiv osobe mlađe od 18 godina.

263. Treća otežavajuća okolnost je kada je trgovinu ljudima izvršio državni funkcioner u vršenju svojih dužnosti.

264. Četvrta otežavajuća okolnost je kada je u krivično delo bila umešana kriminalna organizacija. Konvencija ne daje definiciju „kriminalne organizacije“. Prilikom sprovođenja ove odredbe, međutim, članice mogu da preuzmu rečenice iz drugih međunarodnih instrumenata koji definišu ovaj koncept. Na primer, Član 2(a) *Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala* definiše „organizovanu kriminalnu grupu“ kao „strukturiranu grupu od tri ili više osoba, koja postoji određeno vreme i sporazumno deluje u cilju vršenja jednog ili više zločina ili krivičnih dela utvrđenih u skladu sa ovom Konvencijom, kako bi stekla, posredno ili neposredno, novčanu ili drugu materijalnu korist.“ *Preporuka Rec(2001)11 Komiteta ministara državama članicama u vezi vodećih principa borbe protiv organizovanog kriminala i Zajednička akcija od 21. decembra 1998. koju je usvojio Savet Evropske unije na osnovu Člana K.3 Ugovora o Evropskoj uniji, po kome je krivično delo učestvovanje u kriminalnoj organizaciji u državama članicama Evropske unije* daju veoma sličnu definiciju „organizovane kriminalne grupe“ i „kriminalne organizacije“.

Član 25 – Prethodne osude

265. Trgovina ljudskim bićima se često vrši na transnacionalnom nivou od strane kriminalnih organizacija čijim je članovima suđeno i koji su osuđeni u više od jedne zemlje. Na domaćem nivou, mnogi zakonski sistemi predviđaju strožije kazne kada je neko prethodno osuđivan. Uglavnom se samo osude nacionalnih sudova smatraju za prethodne osude koje imaju za rezultat izricanje strožije kazne. Tradicionalno, prethodne osude od strane inostranih sudova su bivale odbačene, sa osnovom da je krivično pravo nacionalna stvar i da mogu postojati razlike među nacionalnim zakonima, a i zbog stepena sumnje u odluke inostranih sudova.

266. Takvi argumenti imaju manju snagu danas u smislu da internacionalizacija standarda krivičnog prava – kao odgovor na internacionalizaciju kriminala – pokušava da uskladi zakone različitih zemalja. Uz to, u toku nekoliko decenija, zemlje su usvojile instrumente kao što je ECHR čije je sprovođenje pomoglo da se izgradi čvrsta osnova za zajedničke garancije koje će uliti veće poverenje u pravosudne sisteme svih participativnih država.

267. Princip međunarodnog recidivizma je utvrđen u nizu međunarodnih pravnih instrumenata. Prema Članu 36(2)(iii) *Njujorške Konvencije od 30. marta 1961. o opojnim drogama*, na primer, osude u inostranstvu moraju da se uzmu u obzir za potrebe utvrđivanja recidivizma, podložnog ustavnim odredbama, zakonskom sistemu i nacionalnom zakonu. Prema Članu 1 *Okvirne odluke Saveta od 6. decembra 2001. sa izmenama i dopunama Okvirne odluke 2000/383/JHA o pojačavanju zaštite putem krivičnih kazni i drugih sankcija protiv falsifikovanja novca a u vezi sa uvođenjem evra*, države članice Evropske unije moraju da priznaju prilikom utvrđivanja krivičnog dela konačne odluke donete u drugoj državi članici za falsifikovanje monete.

268. Ostaje činjenica da na međunarodnom nivou ne postoji standardni koncept recidivizma i da zakon nekih zemalja uopšte ne poznaje taj koncept. Činjenica da se osude iz inostranstva ne iznose uvek pred sud za potrebe izricanja presude predstavlja dodatnu praktičnu teškoću.

269. Kako bi predupredio ove teškoće, Član 25 propisuje mogućnost uzimanja u obzir konačnih presuda donetih od strane drugih članica prilikom odlučivanja o presudi. Da bi bile u skladu da odredbom, članice moraju da navedu u svojim domaćim zakonima da prethodne osude od strane inostranih sudova – kao i osude od strane domaćih sudova – treba da imaju za rezultat strožiju kaznu. Mogu takođe da propišu da, u okviru njihovih opštih ovlašćenja da procene okolnosti pojedinca prilikom odlučivanja o presudi, sudovi treba da uzmu u obzir osude.

270. Ova odredba ne nameće nikakvu pozitivu obavezu sudovima ili tužilaštvu da preduzmu korake da otkriju da li o osobi kojoj se sudi već postoje konačne osude od strane sudova druge članice. Ipak treba da bude primećeno da, prema Članu 13 *Evropske konvencije o zajedničkoj pomoći u krivičnim pitanjima* [ETS br.30], sudski organi članice mogu da traže od druge članice odlomke iz sudskih dosijea i informacije o njima, ako je potrebno za krivično pitanje.

271. Kako bi ostali u okviru ove Konvencije, auroti nacarta za Član 25 su na umu imali samo prethodne osude na osnovu sprovođenja Članova 18 i 20a na nacionalnom nivou. U slučaju recipročne kriminalizacije krivičnih dela pokrivenih Članom 19 i ostatkom Člana 20, prethodne osude na osnovu ovih odredbi mogu biti uzete u obzir.

Član 26 – Odredba o nekažnjavanju

272. Član 26 predstavlja obvezu za članice da usvoje i/ili sprovedu zakonske mere koje propisuju mogućnost da se kazne ne izriču za žrtve, na onim osnovima koji su navedeni u tom istom članu.

273. Naročito će zahtev da su žrtve bile primorane da učestvuju u nezakonitim aktivnostima biti shvaćen kao da obuhvata, u najmanju ruku, žrtve koje su bile podvrgnute bilo kom ilegalnom sredstvu navedenom u Članu 4, kada njihovo učestvovanje proizilazi iz prinude.

274. Svaka članica može da ispoštuje obaveze navedene u Članu 26 propisujući odredbu materijalnog krivičnog ili proceduralnog prava ili neku drugu meru, koja dozvoljava mogućnost nekažnjavanja žrtve kada su ispunjeni gore pomenuti zakonski uslovi, u skladu sa osnovnim principima svakog nacionalnog zakonskog sistema.

Poglavlje V – Istraga, krivično gonjenje i proceduralno pravo

275. Ovo poglavlje sadrži odredbe za prilagođavanje krivičnog postupka članica za dve svrhe: da zaštiti žrtve trgovine ljudima i da pomogne u krivičnom gonjenju trafikantata.

276. Autori nacarta su razmatrali da li da uvedu u ovo poglavlje član koji bi olakšao prikupljanje dokaza specijalnim istražnim metodima i o oduzimanju prihoda od kriminala. S obzirom da su ova pitanja već obraćena u Članu 4 *Konvencije o pranju novca, potrazi, zapleni i oduzimanju prihoda od kriminala* [ETS br.141] smatrano je da je bolje nemati sličnu odredbu i u ovoj Konvenciji. Zauzet je stav da svaka revizija odredbi iz Konvencije br.141, a koje se tiču ovog pitanja, može da rezultira sa nedoslednostima u odnosu na ovu konvenciju. Stoga je smatrano da je bolje za ovu specijalizovanu Konvenciju da ne uključuje odredbe iz konvencija kao što je Konvencija br.141, čiji je cilj da važi za veliki broj krivičnih dela, a ne za jednu određenu oblast zločina.

Član 27 – Prijave stranaka i prijave po službenoj dužnosti

277. Član 27(1) ima za cilj da omogući nadležnim organima krivično gonjenje počilaca prema Konvenciji a bez potrebe za prijavom od strane žrtve. Cilj je da se izbegne da trafikanti izlažu žrtve pritisku i pretnjama u nameri da ih odvrate od obraćanja vlastima. Neke države zahtevaju da krivična dela koja nisu počinjena na njenoj teritoriji moraju biti prijavljena od strane žrtve ili od strane inostranih nadležnih organa kako bi se započeo postupak. Reči „barem kada je krivično delo izvršeno u celini ili delimično na njihovoj teritoriji“ omogućava ovim državama da ne menjaju svoje zakonodavstvo po ovom pitanju.

278. Član 27(2) je oblikovan prema Članu 11(2) *Okvirne odluke Saveta Evropske unije od 15. marta 2001. o položaju žrtava u krivičnim postupcima*. Svrha mu je da olakša žrtvi podnošenje prijave nadležnim organima zemlje u kojoj boravi. Ukoliko nadležni organi kojima je prijava podneta zakluče da oni nemaju nadležnost po tom pitanju, onda bez zakašnjenja moraju proslediti prijavu nadležnim organima članice na čijoj je teritoriji krivično delo izvršeno. Obaveza iz Člana 27(2) je obaveza da se samo prosledi prijava odgovarajućim nadležnim organima i ne nameće nikakvu obavezu zemlji boravka da započne istragu ili postupak.

279. Prema stavu 3, svaka članica će se postarati da nevladine organizacije i druga udruženja čiji je cilj borba protiv trgovine ljudskim bićima i zaštita ljudskih prava imaju mogućnost da pomognu ili pruže podršku žrtvi sa njenim pristankom u toku krivičnog postupka u vezi sa krivičnim delom trgovine ljudskim bićima.

Član 28 – Zaštita žrtava, svedoka i saradnika sa sudskim organima

280. Osim žrtava, i druge osobe mogu biti svedoci ili izvori informacija u borbi protiv trgovine ljudima. Međutim, postoje stvarni rizici po njih kada daju izjave, svedoče i/ili razmenjuju informacije.

281. Prema Članu 28 članice moraju da preduzmu neophodne mere da obezbede efektivnu i odgovarajuću zaštitu žrtvama, onima koji saraduju sa sudskim organima, svedocima i članovima porodica takvih osoba. Zaštiti članova porodice se pribegava samo „po potrebi“.

282. Pitanje zaštite svedoka i osoba koje saraduju sa sudskim organima je Savet Evrope sveobuhvatno obradio u *Preporuci br. R(97)13 Komiteta ministara državama članicama u vezi sa zastrašivanjem svedoka i pravom odbrane* koja je usvojena 10. septembra 1997. Preporuka utvrđuje niz principa koji su smernice za nacionalne zakone o zastrašivanju svedoka, bilo u zakoniku krivičnog postupka ili u vansudskim merama zaštite. Preporuka nudi zemljama članicama spisak mera koje bi mogle da pomognu da se efikasno zaštite interesi i svedoka i sistema krivičnog pravosuđa, istovremeno garantujući odbrani odgovarajuće mogućnosti da ostvari svoja prava u toku krivičnog postupka. Neke od ovih mera su spomenute u Članu 28(2).

283. Autori nacrtu Konvencije protumačili su, a na osnovu Preporuke br. R(97)13, da se izraz „oni koji prijave krivična dela utvrđena u skladu sa Članom 18 ove Konvencije ili na drugi način saraduju sa istražnim ili tužilačkim organima“ odnosi na osobe koje su bile suočene sa krivičnim optužbama ili su bile osuđene za krivična dela utvrđena u skladu sa Članom 18 ove Konvencije i koje su se složile da saraduju sa organima krivičnog pravosuđa, naročito u pogledu odavanja informacija o krivičnim delima trgovine ljudima u kojima su učestvovala tako da krivična dela mogu da budu istražena i omogućeno krivično gonjenje.

284. Reč „svedoci“ se odnosi na osobe koje imaju informacije bitne za krivični postupak u vezi sa krivičnim delima trgovine ljudskim bićima a prema Članu 18 ove Konvencije, i to obuhvata insajdere i doušnike.

285. Zastrahivanje svedoka, bilo posredno ili neposredno, može imati različite oblike, ali cilj mu je gotovo uvek da se otarasi dokaza protiv otpuženih tako da oni onda moraju biti oslobođeni optužbi.

286. Mere zaštite koje spominje Član 28(2) su primeri. Izraz „efektivna i odgovarajuća zaštita“, korišćen u Članu 28(1), odnosi se na potrebu da se usvoji nivo zaštite od mogućih pretnji po žrtve, one koji sarađuju sa sudskim organima, svedoke, doušnike i, po potrebi, članove porodica tih osoba. Tražene mere zavise od procene rizika koji postoji po te osobe. U nekim slučajevima, na primer, bilo bi dovoljno da se postavi zaštitna tehnička oprema, dogovori postupak podizanja uzbune, da se snimaju telefonski pozivi u oba smera ili obezbedi poverljivi broj telefona, zaštićeni broj automobilskih tablica ili mobilni telefon za hitne pozive. Drugi slučajevi će tražiti telohranitelje ili, u izuzetnim okolnostima, dalje mere zaštite svedoka, kao što je promena identiteta, zaposlenja i mesta boravka. Uz ovo, stav 3 propisuje da će detetu žrtvi biti pružene posebne mere zaštite koje će imati u vidu najbolji interes deteta.

287. Ako mere zaštite treba da zaista budu efektivne, veoma često će takođe biti potrebno postarati se da trafikanti ne saznaju za te mere. Članice će morati da se pobrinu da bilo kakve informacije o merama zaštite budu bezbedne od neovlašćenog pristupa.

288. Što se tiče perioda u toku koga treba pružiti zaštitne mere, Konvencija ima u vidu period istrage i postupka ili period koji za njima sledi. Period u kojem se moraju pružiti mere zaštite zavisi od pretnji po osobu.

289. Mere zaštite se mogu odrediti samo kada osobe koje treba da ih uživaju pristanu na to. Iako u principu (u vezi sa poštovanjem osobe i sa efektivnošću predviđenih mera) mora da bude dobijen pristanak osobe na mere koje imaju za cilj da je štite, u nekim situacijama (na primer, u hitnim situacijama kada je osoba u šoku), zaštitne mere se moraju preduzeti čak i bez pristanka osobe koju treba štiti.

290. Žrtve, svedoci, oni koji sarađuju sa pravosuđem i članovi njihovih porodica nisu jedine osobe koje mogu biti izložene zastrašivanju od strane trafikanta. Često, trafikanti zastrašuju članove NVO i drugih grupa za podršku žrtvama trgovine ljudima. Iz ovog razloga, stav 4 propisuje da članice moraju i njima da pruže odgovarajuću zaštitu, i to naročito fizičku zaštitu, po potrebi, npr. u slučaju ozbiljnog zastrašivanja.

291. S obzirom da je trgovina ljudskim bićima često međunarodna a neke zemlje su male, stav 5 ohrabruje članice da sklope sporazume ili dogovore sa drugim zemljama kako bi sprovodile Član 28. To bi trebalo da omogući poboljšanje zaštite koju pruža Član 28. Tako, na primer, ugroženoj osobi može biti dato novo mesto boravka. U veoma maloj zemlji, ili tamo gde postoji rizik da ta osoba bude lako ponovo otkrivena od strane onih koji joj prete, jedino rešenje koje garantuje efektivnu zaštitu je da se ugovori novo mesto boravka za tu osobu u drugoj zemlji. Uz ovo, u nekim slučajevima žrtve oklevaju da pokrenu zakonske postupke u zemlji boravka jer trafikanti prete odmazdom usmerenom na članove porodice žrtve koji su ostali u zemlji porekla. Efektivna zaštita porodica žrtava zahteva blisku saradnju između zemlje porekla i zemlje boravka, i ova se saradnja takođe može utvrditi bilateralnim ili multilateralim sporazumima kao što je rečeno u Članu 28(5) između zemalja kojih se to tiče. U vezi sa ovim, treba se pozvati na Preporuku br. R(97)13 Komiteta ministara državama članicama Saveta Evrope povodom zastrašivanja svedoka i prava odbrane.

Član 29 – Specijalizovani stručni organi i koordinaciona tela

292. Prema stavu 1 članice moraju da usvoje neophodne mere kako bi se određene osobe ili odeljenja specijalizovali za akciju protiv trgovine ljudima i zaštitu žrtava. Svaka zemlja mora da ima specijaliste za borbu protiv trgovine ljudima. Takođe, njih mora biti u dovoljnom broju i moraju imati odgovarajuća sredstva na raspolaganju. Osoblje specijalizovanih stručnih organa i koordinaciona tela treba da budu sastavljena, onoliko koliko je to moguće, i od muškaraca i od žena. Zahtev za specijalizacijom ne znači, međutim, da mora postojati specijalizacija na svim nivoima sprovođenja zakona. Ovo posebno ne znači da svaki tužilački organ ili policijska stanica mora da ima specijalizovano odeljenje ili stručnjaka za trgovinu ljudskim bićima. Na isti način odredba propisuje da, tamo gde je potrebno efikasno se boriti protiv trgovine ljudima i štititi žrtve, moraju postojati odeljenja odgovorni za sprovođenje mera i osoblje sa odgovarajućom obukom.

293. Specijalizacija može imati različite oblike: zemlje mogu izabrati opciju da imaju određeni broj specijalizovanih oficira policije, sudija, tužilaca i administrativnih službenika ili da ima agencije ili entitete sa posebnom odgovornošću za različite aspekte borbe protiv trgovine ljudima. Takve agencije ili entiteti mogu biti bilo specijalne službe imenovane da vode akciju protiv trgovine ljudima, bilo specijalizovana odeljenja u okviru postojećih tela. Takva odeljenja moraju biti sposobna i imati na raspolaganju pravne i materijalne izvore da barem primaju i centralizuju sve potrebne informacije za sprečavanje trgovine ljudima i njeno raskrinkavanje. Uz to, i nezavisno od uloge drugih nacionalnih tela koja se bave međunarodnom saradnjom, takve specijalizovani stručni organi bi takođe mogli da budu partneri inostranim odeljenjima za borbu protiv trgovine ljudima.

294. Takve osobe ili odeljenja moraju imati potrebnu nezavisnost kako bi bili u stanju da efikasno rade. Treba primetiti da nezavisnost stručnih organa specijalizovanih za akciju protiv trgovine ljudima ne treba da bude apsolutna: policija, administrativni organi i tužilačke službe treba da obuhvate i koordiniraju njihov rad onoliko koliko je to moguće. Stepem nezavisnosti koji je potreban specijalizovanim službama je stepen njima neophodan da zadovoljavajuće obavljaju svoje funkcije.

295. Trgovina ljudskim bićima je često transnacionalna krivična delatnost koju obavljaju organizovane mreže koje su, uglavnom, pokretljive i brzo se prilagođavaju promenama (na primer, promenama u zakonu neke zemlje) tako što se prestrojavaju. Na primer, otkrilo se da neke organizacije za trgovinu ljudima imaju sistem rotacije za žene koje eksploatišu, tako što ih pomeraju sa mesta na mesto kako bi zavarali praćenje. Da bi bila efektivna, borba protiv takvih organizacija mora da bude koordinisana. Član 29(2) naglašava potrebu za koordinacijom politike i akcije javnih agencija odgovornih za borbu protiv trgovine ljudskim bićima. Takva koordinacija može da se obavlja preko posebno formiranih koordinacionih tela.

296. Da bi se efikasno borili protiv trgovine ljudima i štitili njene žrtve, ključno je da javni organi prođu odgovarajuću obuku. Stav 3 precizira da takva obuka mora da obuhvati metode za sprečavanje trgovine ljudima, krivično gonjenje trafikantata i zaštitu žrtava. Kako bi agencije bile svesne posebnih odlika nevolja žrtava, predviđeno da se ta obuka takođe bavi ljudskim pravima. Obuka takođe treba da naglasi potrebe žrtava, prihvatanje žrtava i odgovarajuće postupanje prema žrtvama od strane sistema krivičnog pravosuđa.

297. Ovu obuku moraju proći relevantni službenici angažovani u sprečavanju i suzbijanju trgovine ljudskim bićima. „Relevantni službenici“ su osobe i službe koje imaju dodira sa žrtvama trgovine ljudima, kao što su službenici zaduženi za sprovođenje zakona, imigracione i socijalne službe, osoblje ambasada ili konzulata, osoblje graničnih prelaza, i vojnici ili policajci na međunarodnim mirotvoračkim misijama. Konvencija ima za cilj da obuhvati osobe za koje postoji najveća verovatnoća da će se suočiti sa žrtvama trgovine ljudima, jer je izuzetno važno da osoblje dotičnih službi bude obučeno da prepozna znake krivičnog dela

trgovine ljudima i skuplja i pušta u promet informacije relevantne za akciju protiv trgovine ljudima, kao i da bude u potpunosti svesno svoje potencijalne važnosti za identifikovanje i pomaganje žrtvama.

298. Stav 4 propisuje da će članice razmotriti imenovanje nacionalnih izvestilaca ili drugih mehanizama za praćenje aktivnosti protiv trgovine ljudima državnih institucija i sprovođenje zahteva postavljenih u nacionalnom zakonodavstvu. Institucija nacionalnog izvestioca je uspostavljena u Holandiji, gde je to nezavisna ustanova, sa sopstvenim osobljem, čiji je zadatak da se brine o praćenju aktivnosti protiv trgovine ljudima. Nacionalni izvestilac ima moć da vrši istragu i pravi preporuke osobama i ustanovama kojih se to tiče, i podnosi godišnji izveštaj Parlamentu koji sadrži njegove zaključke i preporuke.

Član 30 – Sudski postupak

299. Sudski postupak u slučajevima trgovine ljudima – što je česta pojava za bilo koje oblike teškog kriminala – može da ima nesrećne posledice po žrtve: žrtva koja pruži dokaze protiv trafikantata ili zahteva nadoknadu štete za pretrpljenu povredu može da bude podvrgnuta pritsku ili pretnjama od strane kriminalnih elemenata. Medijsko pokrivenje slučajeva može samo da pogorša problem ozbiljno narušavajući privatnost žrtve, i time dodatno otežati žrtvino ponovno integrisanje u društvo.

300. Član 30 stoga traži da članice prilagode svoj sudski postupak kako bi zaštitile privatnost žrtve i osigurali njenu bezbednost. Mere koje treba doneti prema ovoj odredbi se razlikuju od onih propisanih Članom 28. Mere propisane Članom 28 se odnose na vansudsku zaštitu, dok se mere koje se navode u Članu 30 bave proceduralnim merama koje treba uvesti.

301. U krivičnom postupku postoje vrednosti – na jednoj strani pravo odbrane, a na drugoj strani privatnost i bezbednost žrtve i svedoka – koje se prepliću i ponekad sukobljavaju. Uz to, postupak u velikoj meri varira od zemlje do zemlje: metod zaštite žrtve i svedoka koji se koristi u jednom sistemu može biti u suprotnosti sa osnovnim principima drugog sistema.

302. Autori nacрта su takođe zauzeli stav da je jedino moguće rešenje da Konvencija sadrži odredbu o sudskom postupku koja je obavezujuća po pitanju ciljeva (čuvanje privatnog života žrtve i, po potrebi, identiteta i garantovanje bezbednosti žrtve i zaštite od zastrašivanja) ali koja prepušta članicama da odluče kako će ostvariti te ciljeve.

303. Reči „u skladu sa uslovima koje propisuje domaće zakonodavstvo“ podvlače da članice imaju slobodu da upotrebe koja god sredstva one smatrale najboljim da ostvare ciljeve Konvencije (čuvanje privatnog života žrtve i, po potrebi, identiteta i garantovanje bezbednosti žrtve i zaštite od zastrašivanja). U slučaju deteta žrtve, Konvencija navodi da članice moraju da se posebno pobrinu o njegovim potrebama i da zaštite njegova prava donošenjem posebnih zaštitnih mera, jer je dete obično ranjivije od odraslog čoveka i verovatnije je da će biti zastrašeno.

304. Zakon u nekim zemljama propisuje audiovizuelno snimanje saslušanja dece i čuvanja bezbednosti na tim saslušanjima tako što će: ograničiti broj ljudi kojima je dozvoljeno da prisustvuju saslušanju i vide snimak, dozvoliti detetu da zatraži prekid u snimanju u bilo kom trenutku i na zahtev sastaviti punu transkripciju od reči do reči saslušanja. Takvi snimci i sastavljeni zapisnici mogu da se koriste na sudu umesto obaveze da se dete lično pojavi.

305. Neki zakonski sistemi dozvoljavaju deci da nastupe pred sudom putem video-konferencije. Dete je saslušano u odvojenoj sobi, moguće u prisustvu stručnjaka i tehničara. Kako bi se što je više moguće ograničio psihološki uticaj na dete od prisustva u istoj prostoriji

sa optuženim ili kontakta sa optuženim putem video-konferencije, vidni prostor i jednog i drugog može biti ograničen tako da dete ne može da vidi optuženog i/ili *vice versa*. Ako, na primer, dete mora da se pojavi na saslušanju, moglo bi da svedoči iza paravana.

306. Član 30 navodi da mere moraju da poštuju Član 6 ECHR-a: mora se voditi računa da mere održavaju ravnotežu između prava odbrane i interesa žrtava i svedoka. U presudi za slučaj *Doorson protiv Holandije* od 26. marta 1996. (Izveštaji o presudama i rešenjima, 1996.-II, stav 70), Sud je odlučio:

“Tačno je da Član 6 ne zahteva eksplicitno da budu uzeti u obzir interesi svedoka na opštem nivou, kao i interesi žrtava koje su pozvane da svedoče na posebnom nivou. Međutim, njihov život, sloboda i lična bezbednost mogu biti ugroženi, kao i interesi koji uglavnom spadaju pod Član 8 Konvencije. Takvi interesi svedoka i žrtava su u principu zaštićeni drugim, materijalnim odredbama Konvencije, koje nagoveštavaju da države-članice treba da organizuju svoje krivične postupke na takav način da ti interesi ne budu neopravdano ugroženi. Naspram ove osnove, principi pravičnog suđenja takođe traže da u odgovarajućim slučajevima interesi odbrane budu dovedeni u ravnotežu sa interesima svedoka ili žrtava pozvanih da svedoče.“

307. Pitanje zaštite svedoka je obrađeno u *Preporuci br. R(97)13 Komiteta ministara državama članicama u vezi sa zastrašivanjem svedoka i prava odbrane*. Sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava takođe treba da se koristi kao vodič za različite metode koji se mogu upotrebiti za zaštitu privatnog života žrtve i obezbeđivanje njene bezbednosti. Sledeća sredstva mogu da se koriste, u skladu sa ECHR-om i sudskom praksom Suda, kako bi se ostvarili ciljevi Člana 30:

- *Saslušanja zatvorena za javnost*

308. Sudska praksa Suda smatra da su javna razmatranja ključni princip Člana 6(1) (videti *Aksen protiv Savezne Republike Nemačke*, 8. decembar 1983. serija A, br.72, stav 25). Ipak, ECHR ne uzima to za apsolutni princip: sam Član 6(1) navodi da „štampa i javnost mogu da budu isključeni iz čitavog suđenja ili njegovih delova iz moralnih interesa... gde interes maloletnika ili zaštita privatnog života to nalaže, ili do onog stepena koji je neophodan po mišljenju suda u posebnim okolnostima gde bi publicitet išao na štetu interesima pravde.“

- *Audiovizuelna tehnologija*

309. Upotreba audiovizuelne tehnologije za beleženje dokaza i vođenje saslušanja može, koliko je moguće, da dovede do izbegavanja ponovljenih saslušanja i nekih kontakta licem u lice, na taj način čineći sudski postupak manje traumatičnim. Poslednjih godina je određen broj zemalja usvojio upotrebu tehnologije u toku sudskog postupka, po potrebi prilagođavajući proceduralna pravila o sakupljanju dokaza i saslušanju žrtava. Ovo je naročito slučaj sa žrtvama seksualnih napada. Ovaj korak, međutim, još nisu usvojile sve zemlje članice Saveta Evrope, a uz to su žrtve trgovine ljudima još daleko od uživanja ovakvih mera zaštite, čak i u zemljama čiji sudski sistem priznaje valjanost ovih metoda.

310. Uz moguću upotrebu audiovizuelne tehnologije za izbegavanje traumatičnog ili ponovljenog svedočenja, treba da se naglasi da na žrtve može uticati mentalni pritisak kada se suoče sa optuženim licem u lice u sudnici. Da bi im bila pružena odgovarajuća zaštita, ponekad se savetuje da se izbegne da žrtve budu prisutne na sudu u isto vreme kad i optuženi i da im se dozvoli da svedoče u drugoj sobi. Bilo da optuženi ili žrtva napuštaju sudnicu, video linkovi i druge video tehnologije mogu da se upotrebe da se omogući strankama da prate postupak. Takve mere su potrebne da se žrtve poštede bilo kakvog nepotrebnog stresa ili uznemirenja dok svedoče; suđenje stoga treba da bude organizovano

tako da se izbegne, koliko god je moguće, svaki neželjeni uticaj koji bi mogao da omete utvrđivanje istine ili odvrati žrtve i svedoke od davanja izjava.

311. Ovi metodi su zastupljeni u stavu 6 *Preporuke br.R(97)13 Komiteta ministara državama članicama o zastrašivanju svedoka i pravima odbrane*, Članu A.8 *Rezolucije Saveta Evropske unije od 23. novembra 1995. o zaštiti svedoka u borbi protiv međunarodnog organizovanog kriminala*, i Članu 24 *Konvencije protiv transnacionalnog organizovanog kriminala*.

- *Snimanje svedočenja*

312. Prema sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava, prihvatanje dokaza je prevashodno pitanje koje reguliše nacionalno zakonodavstvo (videti presudu slučaja *Šenk protiv Švajcarske* od 12. jula 1988. serija A, br.140 i *Dorson protiv Holandije* od 26. marta 1996, Izveštaji 1996-II, između ostalog) i kao opšte pravilo da je na nacionalnim sudovima da procene dokaze iznete pred njih (videti, *Barbera, Mesege i Habardo protiv Španije*, presuda od 6. decembra 1988. serija A, br.146). Zadatak Suda prema ECHR-u nije da određuje da li su izjave svedoka na prikladan način primljene kao dokaz, već više da proceni da li je postupak u celini, uključujući i način uzimanja dokaza, bio pravičan (videti između ostalog gore pomenutu *Dorson* presudu).

313. Sud je odlučio da korišćenje kao dokaza izjava dobijenih u fazi policijskog ispitivanja i sudske istrage nije po sebi u suprotnostima sa stavovima 3(d) i 1 Člana 6, pod uslovom da su poštovana prava odbrane. Kao pravilo, ova prava traže da optuženi ima odgovarajuću i prikladnu priliku da izazove i ispita svedoka koji je protiv njega, ili dok svedok daje izjavu ili u kasnijoj fazi u postupku. Nedostatak ikakvog sučeljavanja lišava optuženog pravičnog suđenja ukoliko je svedočenje dato pre suđenja jedina osnova za osudu, zbog neprihvatljivog ograničavanja odgovarajućeg uživanja prava na odbranu (*Saidi protiv Francuske*, presuda od 20. septembra 1993. serija A, br.261-C, stav 44, na primer). Uz ovo, Član 6 ne odobrava apsolutno pravo optuženom da poziva svedoke. Uglavnom je na nacionalnim sudovima da procene da li je potrebno ili preporučljivo pozvati nekog svedoka (*Brikmon protiv Belgije*, presuda od 7. jula 1989. serija A, br. 158).

314. U krivičnim slučajevima koji se tiču seksualnog nasilja Sud dopušta donošenje određenih mera koje bi zaštitile žrtvu, pod uslovom da su takve mere u saglasnosti sa uživanjem prava na odbranu. Kako bi sačuvali pravo odbrane, sudski organi mogu zatehati donošenje mera koje bi odbrani nadoknadile poteškoće (*Dorson protiv Holandije*, *ibid.*, i *P.S. protiv Nemačke*, 20. decembar 2001).

315. U *S.N. protiv Švedske* (presuda od 2. jula 2002. Izveštaji 2002-V) Sud je odlučio da podnositelj prijave ne može da kaže da su mu bila uskraćena njegova prava po Članu 6(3)(d) na osnovu toga da nije bio u stanju da ispita ili da nije ispitao svedoka u toku postupka suđenja i žalbe. „Imajući u vidu posebne odlike krivičnog postupka u vezi sa seksualnim krivičnim delima... ova odredba ne može da se tumači kao zahtev da u svim slučajevima pitanja neposredno postavlja ooptuženi ili njegov savetnik odbrane, kroz unakrsno ispitivanje ili na druge načine”.

316. Sud je dodao: „Sud primećuje da je video traka prvog policijskog intervjua prikazana u toku saslušanja na suđenju i žalbi, da je zapisnik drugog intervjua pročitana pred Okružnim sudom i da je audio traka sa tim intervjuom puštana pred Apelacionim (drugostepenim) sudom. U okolnostima ovog slučaja, mora se smatrati da su ove mere bila dovoljne da omogućе podnosiocu prijave da opovrgne izjave M-a i njegov kredibilitet u toku krivičnog postupka.“

317. Ipak, Sud je ponovio, u toj presudi, da se dokazi dobijeni od svedoka u uslovima u kojima pravo na odbranu nije moglo da se obezbedi do stepena koji obično zahteva ECHR, moraju tretirati sa izuzetnim oprezom.

- *Anonimno svedočenje*

318. Anonimno svedočenje je naročito delikatno pitanje, utoliko što zaštita ugroženim osobama mora da ide rame uz rame sa zaštitom prava na odbranu. Na primer *Preporučeni principi Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima i trgovini ljudskim bićima* navode, u Smernici 6, „identitet žrtve trgovine ljudima ne bi trebalo da bude nedostupan za javnost i da njihova privatnost treba da se poštuje i štiti do one mere do koje je to moguće, imajući u vidu pravo svakog optuženog lica na pravično suđenje.“

319. Što se tiče preliminarnih faza istrage, Evropska komisija za ljudska prava kaže: „U toku obavljanja svoje dužnosti policajci mogu da se nađu u prilici da uzmu poverljive informacije od osoba u čijem je opravdanom interesu da ostanu anonimne; ukoliko im se ta anonimnost odbije i ukoliko se od tih ljudi zatraži da se pojave na sudu, mnogo informacija potrebnih da bi se ti zločini kaznili nikada ne bi izašlo pred tužilačke organe.“ (Prijava br.8718/78, odluka od 4. maja 1979. D.R.16, str.200). Evropski sud za ljudska prava je takođe naveo nekoliko puta da ECHR ne isključuje oslanjanje, u istražnoj fazi krivičnog postupka, na izvore kao što su anonimni doušnici, ali da je dalje korišćenje anonimnih izjava kao dovoljnog dokaza za zasnivanje optužbe drugo pitanje, i to može da izazove probleme u vezi sa Konvencijom (videti *Kostovski protiv Holandije*, presuda od 20. novembra 1989. serija A, br.166 stav 44 i *Dorson protiv Holandije* presuda od 26. Marta 1996, Izveštaji 1996-II, stav 69). Anonimnost svedoka je stoga dopuštena u istražnoj fazi iz praktičnih razloga, ali ovako stečene informacije ne treba koristiti kao dokaz, već kao nešto što će omogućiti dalje pronalaženje dokaza.

320. Što se tiče faze suđenja, gore navedeni princip prihvatljivosti dokaza se takođe primenjuje. Dok svi dokazi obično moraju biti predstavljeni u prisustvu optuženog na javnom saslušanju i sa uvidom u protiv-argumente, postoje izuzeci od ovog principa, koji ipak ne smeju da idu na štetu pravu na odbranu. Kao opšte pravilo stavovi 3(d) i 1 Člana 6 traže da optuženom bude data prikladna i prava prilika da izazove i ispita svedoka protiv njega, bilo u toku davanja izjave ili u kasnijoj fazi (videti *Ludi protiv Švajcarske* presuda od 15. juna 1992. serija A, br.238, stav 47). Sud zauzima stav da korišćenje anonimnih izjava da se zasnuje optužba nije u svim okolnostima u suprotnosti sa ECHR-om (videti, na primer, *Dorson protiv Holandije*, presuda od 26. marta 1996. Izveštaji 1996-II, stav 69 i *Van Mehelen i drugi protiv Holandije*, presuda od 23. aprila 1997. Izveštaji-III, stav 52).

321. Da bi upotreba anonimnih svedočenja bila dopuštena, potrebno je da to bude opravdano okolnostima slučaja (*Kok protiv Holandije*, 4. juli 2000. Izveštaji 2000-VI, str.655). U *Dorson protiv Holandije* Sud je odlučio: „...principi pravičnog suđenja takođe iziskuju da se u određenim slučajevima interesi odbrane dovedu u ravnotežu sa interesima svedoka ili žrtava pozvanih da svedoče.“ Pretnje po život, slobodu ili bezbednost potencijalno mogu opravdati anonimnost. Prepušteno je nacionalnim sudovima da ispituju ozbiljnost i osnovanost svedokovih razloga za anonimnost u konkretnom slučaju (videti *Viser protiv Holandije*, presuda od 14. februara 2002. stav 47). U presudi Dorsonu (stav 71) sud je ipak prihvatio upotrebu anonimnog svedočenja čak i u odsustvu specifičnih pretnji od strane optuženog. Rečeno je: „...odluka da se sačuva (svedokova) anonimnost ne može da se posmatra kao neosnovana po sebi. Mora se obratiti pažnja na činjenicu da, kako su utvrdili domaći sudovi a podnosilac prijave (G-din Dorson) nije osporio, dileri droge često pribegavaju pretnjama ili stvarnom nasilju prema osobama koje su dale dokaze protiv njih.“

322. Takođe, da bi se sačuvalo pravo na odbranu, postupak koji vode sudske vlasti mora da prikladno nadomesti smetnje pod kojima odbrana radi a koje su uzrokovane anonimnošću

svedoka. Kao što je opazio Sud: „Ako odbrana nije svesna identiteta osobe koju želi da ispituje, može biti lišena pojedinosti koje bi joj omogućile da dokaže da ta osoba ima predrasude, da je neprijateljski nastrojena ili nepouzdana. Svedočenje ili druge izjave koje svaljuju krivicu na optuženog mogu biti namerno neistinite ili jednostavno pogrešne a odbrana će teško biti u mogućnosti da to rasvetli ukoliko nema informacije koje bi joj dozvolile da ispita pouzdanost svedoka ili baci sumnju na njegovu verodostojnost.“ (*Kostovski protiv Holandije*, presuda do 20. novembra 1989. serija A, br.166, stavovi 42 i 43). U svojoj odluci o prihvatljivosti Prijave br.43149/98 (*Kok protiv Holandije*, 4. juli 2000. Izveštaji 2000-VI, str.657) Sud je izjavio da je, kako bi se odlučilo da li su dogovori o saslušanju anonimnog svedoka dali garancije da će biti nadomeštene poteškoće uzrokovane odbrani, bilo neophodno uzeti u obzir do koje mere je anonimno svedočenje bilo presudno za osudu podnosioca prijave. Ako svedočenje nije bilo presudno za osudu, onda je odbrana srazmerno manje uskraćena.

323. U *Dorson protiv Holandije* Sud je odlučio da je bilo u skladu sa pravima odbrane da anonimni svedok bude ispitan od strane istražnog sudije koji je znao svedokov identitet u prisustvu advokata optuženog (ali ne i samog optuženog), s obzirom da je advokat bio u prilici da postavi svedoku koja god je pitanja smatrao da su u interesu odbrane, osim pitanja koja su mogla rezultirati otkrivanjem svedokovog identiteta (presuda od 26. marta 1996. Izveštaji 1996-II, stav 73). Ipak, isti pristup u ispitivanju, osim što advokat odbrane nije bio u odajama istražnog sudije i što se komunikacija odvijala putem zvučnog linka, smatrao se nezadovoljavajućim u okolnostima jednog drugog slučaja jer je sprečio odbranu da posmatra ponašanje svedoka. Sud je rekao: „...Dato objašnjenje zbog čega je bilo neophodno pribegnuti tako ekstremnim ograničenjima prava optuženog na predstavljanje dokaza protiv njega u njegovom prisustvu nije zadovoljilo Sud, niti zbog čega nisu razmotrene manje dalekosežne mere. (*Van Mehelen i drugi protiv Holandije* presuda od 23. aprila 1997. Izveštaji 1997-III, stav 60). U vezi sa ovim, Sud je spomenuo mogućnosti korišćenja šminke ili prerusavanja ili sprečavanja kontakta pogledom. Ipak, u međuvremenu je Sud proglasio neprihvatljivom još jednu prijavu protiv Holandije, u kojoj je anonimni svedok bio saslušan na upravo isti način kao i u *Van Mehelen* slučaju, tako da se više ne može reći da Član 6, onako kako ga tumači Sud, obavezno zahteva – bez obzira na uticaj anonimnog svedočenja na konačnu presudu – da odbrani bude omogućeno da posmatra, licem u lice, reakcije anonimnih svedoka na neposredna pitanja (*Kok protiv Holandije*, rešenje od 4. jula 2000. Izveštaji 2000-VI).

324. Dalji zahtev je da sudovi za suđenje i žalbe imaju dovoljno informacija kako bi bili u stanju da razviju mišljenje o verodostojnosti anonimnog svedoka. Takve informacije moraju ukazati koliko je pouzdan i verodostojan taj svedok i iz kog razloga želi da ostane anoniman. (videti *Van Mehelen i drugi protiv Holandije*, presuda od 23. aprila 1997, Izveštaji 1997-III, stav 62 i *Dorson protiv Holandije* presuda od 26. marta 1996. Izveštaji 1996-II, stav 73).

325. Konačno, čak i kada je utvrđeno da su postupci nadomešćivanja dovoljno nadoknadili odbrani za teškoće pod kojima je radila, osuda ne treba da se zasniva isključivo ili u odlučujućoj meri na anonimnoj izjavi. (videti *Dorson protiv Holandije* presuda od 26. marta 1996. Izveštaji 1996-II, stav 76).

326. Stoga, stav je takav, prema sudskoj praksi Suda, da zadatak Suda nije da odlučuje da li su izjave svedoka propisno prihvaćene kao dokaz, već više da proceni da li je postupak u celini, uključujući i način prikupljanja dokaza, bio pravičan. Uz to, iako je pravilo da dokazi moraju biti izneti pred optuženog na javnom saslušanju i sa otvorenom debatom za protiv-argumente, za ovo postoje izuzeci pod uslovom da su preduzete mere da se nadomeste teškoće odbrani.

Član 31 – Nadležnost

327. Ovaj član propisuje različite zahteve prema kojima članice moraju utvrditi nadležnost za krivična dela kojima se bavi Konvencija.

328. Stav 1(a) je zasnovan na principu teritorijalnosti. Od svake članice se traži da kazni krivična dela utvrđena Konvencijom kada su izvršena na njenoj teritoriji. Na primer, članica na čijoj je teritoriji neko vrbovan putem jednog od sredstava i zarad jednog od ciljeva eksploatacije koji se navode u Članu 4(a) ima nadležnost za krivično delo trgovine ljudima propisano Članom 18. Isto važi za članice kroz koje ili preko čije teritorije je ta osoba prevožena.

329. Stav 1(b) i (c) je zasnovan na varijanti principa teritorijalnosti. Ovi pod-stavovi traže od svake članice da utvrdi nadležnost nad krivičnim delima izvršenim na brodovima koji plove pod njenom zastavom ili vazдушnim letilicama registrovanim prema njenom zakonu. Obaveza je već u zakonu na snazi u mnogim zemljama, s obzirom da se brodovi i letilice često smatraju za produžetak teritorije zemlje. Ovaj tip nadležnosti je naročito koristan kada se brod ili letilica ne nalaze na teritoriji zemlje u trenutku izvršenja krivičnog dela, što po stavu 1(a) ne bi bilo dovoljno za osnovu utvrđivanja nadležnosti. U slučaju da je krivično delo izvršeno na brodu ili letilici a van teritorije članice pod čijom zastavom plovi ili na koju je registrovan, moguće je da bez ovog pravila ne bi bilo zemlje pod čiju bi nadležnost to spadalo. Uz ovo, ako je krivično delo izvršeno na brodu ili letilici koji samo prolaze kroz vode ili vazdušni prostor druge države, mogle bi postojati značajne praktične prepreke da ova druga država primeni svoju nadležnost i stoga je korisno za državu registracije da takođe ima nadležnost.

330. Stav 1(d) je zasnovan na principu državljanstva. Teoriju državljanstva češće koriste zemlje sa tradicijom građanskog prava. Po njoj, državljani jedne zemlje su obavezni da se povinuju njenim zakonima čak i kada se nalaze van njenih teritorija. U pod-stavu d. ako neki njen državljanin izvrši krivično delo u inostranstvu, članica je obavezna da bude u stanju da ga krivično goni ako je rečeno delo takođe krivično po zakonima zemlje u kojoj je izvršeno ili ako je delo izvršeno van teritorijalne nadležnosti bilo koje zemlje. Stav 1(d) se takođe odnosi na osobe bez države, čije je uobičajeno mesto boravka teritorija članice.

331. Stav 1 *litera e* je zasnovan na principu pasivne ličnosti. Povezan je sa državljanstvom žrtve i prepoznaje posebne interese žrtve-državljanina kao opšte interese države. Stoga, prema *litera e* ako je državljanin žrtva krivičnog dela u inostranstvu, članica takođe ima mogućnost da započne odgovarajući postupak.

332. Stav 2 dopušta članicama da stave rezerve u odnosu na osnove za nadležnost navedene u stavu 1 (d) i (e). Ipak, nisu dozvoljene rezerve po pitanju nadležnosti u pod-stavovima a., b. ili c. ili po pitanju obaveze utvrđivanja nadležnosti u slučajevima koji spadaju pod princip *aut dedere aut judicare* (izručiti ili krivično goniti) prema stavu 3, tj. kada je članica odbila da izruči osumnjičenog počinioca na osnovu njegovog državljanstva a počinilac je prisutan na njenoj teritoriji. Nadležnost utvrđena na osnovu stava 3 je neophodna da bi se obezbedilo da članice koje odbiju da izruče državljanina imaju zakonsku mogućnost da umesto toga sprovedu domaću istragu i postupak, ako im to zatraži članica koja je zahtevala izručenje pod uslovima relevantnih međunarodnih instrumenata.

333. U slučaju trgovine ljudskim bićima, ponekad će se dogoditi da više članica imaju nadležnost nad jednim ili svim izvršiocima krivičnog dela. Na primer, žrtva može biti vrbovana u jednoj zemlji, zatim prevezena i skrivana u drugoj zemlji radi eksploatacije. Kako bi se izbegao dvostruki trud, nepotrebne poteškoće za svedoke i nadmetanje između službenika zakona zemalja kojih se to tiče, ili kako bi se na drugi način olakšala efikasnost ili pravičnost postupka, traži se da se dotične članice posavetuju kako bi utvrdile odgovarajuće

osnove za krivično gonjenje. U nekim slučajevima, bilo bi najefikasnije da izaberu jedinstvenu osnovu za krivično gonjenje, u nekim drugim, može biti najbolje da jedna zemlja krivično goni neke počinioca, a da druga ili nekoliko drugih zemalja goni ostale. Ovaj stav dopušta bilo koji metod. Konačno, obaveza savetovanja nije apsolutna: savetovanje se obavlja „kada je to prikladno“. Tako, na primer, ako jedna članica zna da savetovanje nije potrebno (na primer, kada je primila potvrdu da druga članica ne namerava ništa da preduzima), ili ako članica zauzme stav da savetovanje može da naškodi njenoj istrazi ili postupku, može da odgodi ili odbije savetovanje.

334. Osnovi za nadležnost propisani stavom 1 nisu isključivi. Stav 5 ovog člana dopušta članicama da utvrde druge vrste krivične nadležnosti u skladu sa njihovim domaćim zakonima. Stoga, u pogledu trgovine ljudskim bićima, neke države ostvaruju krivičnu nadležnost bez obzira na mesto izvršenja krivičnog dela ili državljanstvo počinioca.

Poglavlje VI – Međunarodna saradnja i saradnja sa civilnim društvom

335. Poglavlje VI postavlja odredbe o međunarodnoj saradnji članica Konvencije. Odredbe nisu ograničene na sudsku saradnju u krivičnim pitanjima. Takođe se tiču saradnje u sprečavanju trgovine ljudima i pružanju pomoći i zaštite žrtvama.

336. Što se tiče sudske saradnje u krivičnoj oblasti, Savet Evrope već ima značajan skup instrumenata koji postavljaju standarde. Ovde treba pomenuti *Evropsku konvenciju o izručenju* [ETS br.24], *Evropsku konvenciju o međusobnoj pomoći u krivičnim pitanjima* [ETS br.30], protokole na ove konvencije [ETS br.86, 98, 99 i 182] i *Konvenciju o pranju novca, istrazi, zapleni i oduzimanju prihoda od kriminala* [ETS br.141]. Ovi ugovori su međusektoralni instrumenti koji važe za veliki broj krivičnih dela, a ne za jedan poseban tip kriminala.

337. Autori nacrtu su odlučili da ne unose u ovu konvenciju odredbe istovetne onima u međusektoralnim instrumentima kao što su gore navedeni. Zauzeli su stav da su instrumenti bolje prilagođeni usaglašavanju standarda i da mogu biti redigovani radi postizanja bolje saradnje između članica. Nisu želeli da postave odvojeni opšti sistem zajedničke pomoći koji bi zauzeo mesto drugih relevantnih instrumenata ili sporazuma. Smatrali su da bi bilo prikladnije uopšteno se okrenuti ka sporazumima dogovorenim u ugovorima o međusobnoj pomoći i izručenju koji su već na snazi, dopuštajući specijalistima za međusobnu pomoć i izručenje da koriste instrumente i sporazume sa kojima su već upoznati i izbegavajući zabune koje bi mogle da proisteknu iz donošenja novih sistema. Ovo poglavlje stoga sadrži samo one odredbe koje nude posebnu dodatnu vrednost u odnosu na postojeće konvencije. Konvencija (Član 32) ipak zahteva od članica da sarađuju u najvećoj mogućoj meri prema postojećim instrumentima. S obzirom da Konvencija propisuje mehanizam za praćenje (Poglavlje VII), koji, između ostalog, treba da bude osnov za praćenje i sprovođenje Člana 32, način na koji se takvi međusektoralni instrumenti koriste takođe treba da se prati.

Član 32 – Opšti principi i mere za međunarodnu saradnju

338. Član 32 postavlja opšte principe koji će upravljati međunarodnom saradnjom.

339. Članice najpre treba da međusobno sarađuju „u najvećoj mogućoj meri“. Ovaj princip zahteva od njih da jedna drugoj pruže obimnu saradnju i da minimalizuju prepreke za lak i brz međunarodni protok informacija i dokaza.

340. Zatim, Član 32 sadrži opšti deo obaveze saradnje: saradnja mora da obuhvati sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudskim bićima (prva teza), pružanje zaštite i pomoći žrtvama (druga teza) i vršenje istrage i sprovođenje postupaka koji se odnose na krivična dela utvrđena u skladu sa ovom Konvencijom (treća teza), tj. krivična dela utvrđena prema

Članovima 18, 20 i 21. Uzimajući u obzir princip izbegavanja dvostrukih krivičnih standarda, ova saradnja može da se odvija u vezi Člana 19 samo između onih članica koje u svojim domaćim zakonima kriminalizuju dela navedena u ovom članu. Primena principa izbegavanja dvostrukih krivičnih standarda će ograničiti ovu saradnju, što se tiče krivičnih dela utvrđenih u Članu 19 ove Konvencije, na one članice koje su uključile ova krivična dela u svoje domaće zakone.

341. Konačno, saradnja treba da bude propisana u skladu sa relevantnim međunarodnim i regionalnim instrumentima, sporazumima ugovorenim na osnovu jednoobraznog ili recipročnog zakonodavstva, i domaćim zakonima. Opšti princip je takav da odredbe Poglavlja VI ne poništavaju niti zamenjuju odredbe relevantnih *međunarodnih* instrumenata. Pozivanje na takve instrumente ili sporazume nije ograničeno na instrumente na snazi u trenutku kada ova Konvencija stupi na snagu, nego važi i za svaki instrument koji bude usvojen naknadno. U odnosu na ovu Konvenciju, relevantni opšti sporazumi i instrumenti takođe treba da imaju prednost u pitanjima sudske saradnje.

342. Članice takođe moraju da sarađuju međusobno, u skladu sa odredbama ove Konvencije. Stoga, što se tiče međunarodne saradnje radi pružanja pomoći i zaštite žrtvama, Član 33 propisuje posebne mere u vezi sa ugroženim osobama. Član 34(4) se odnosi na prosleđivanje svake informacije potrebne za davanje prava koja propisuju Članovi 13, 14 i 16 Konvencije.

343. Što se tiče međunarodne saradnje u krivičnim pitanjima za potrebe istrage ili pokretanja postupka, opšti princip je da odredbe Poglavlja VI ne poništavaju niti zamenjuju odredbe relevantnih međunarodnih ili regionalnih instrumenata o zajedničkoj pravnoj pomoći i izručenju, recipročne sporazume između članica o ovim instrumentima i relevantne odredbe domaćih zakona u vezi sa međunarodnom saradnjom. U ovoj oblasti, relevantni međunarodni instrumenti obuhvataju *Evropsku konvenciju o izručenju* [ETS br.24], *Evropsku konvenciju o međusobnoj pomoći u krivičnim pitanjima* [ETS br.30] i protokole za ove konvencije [ETS br.86, 98, 99 i 182]. U slučaju država članica Evropske unije, takođe je relevantan evropski nalog za hapšenje uveden *Okvirnom odlukom saveta od 13. juna 2002. o evropskom nalogu za hapšenje i proceduri predaje između država članica*. Što se tiče saradnje u zapleni prihoda od trgovine ljudima, i naročito u identifikovanju, lociranju, zamrzavanju i oduzimanju sredstava povezanih sa trgovinom ljudskim bićima i eksploatacijom koja iz nje proističe, relevantna je *Konvencija o pranju novca, potrazi, zapleni i oduzimanju prihoda od kriminala* [ETS br.141].

344. Sledi da međunarodna saradnja u krivičnim pitanjima i dalje mora da bude odobrena prema ovim instrumentima i drugim bilateralnim i multilateralnim ugovorima o izručenju i zajedničkoj pomoći koja se odnosi na krivična pitanja.

345. Zajednička pomoć takođe može da sledi iz dogovora na osnovu jednoobraznog ili recipročnog zakonodavstva. Ovaj koncept postoji u drugim konvencijama Saveta Evrope, a naročito u *Evropskoj konvenciji o izručenju* [ETS br.24], koja ga je upotrebila da dopusti članicama da imaju sistem izručenja zasnovan na „jednoobraznim zakonima“, tj. Skandinavske zemlje, ili članice sa sistemom zasnovanim na reciprocitetu, tj. Irska i Velika Britanija, da regulišu svoje međusobne odnose samo na osnovu tog sistema. Odredba treba da usvojena zato što te zemlje nisu regulisale svoje odnose po pitanju izručenja na osnovu međunarodnih sporazuma nego su to uradile ili to i dalje rade na osnovu dogovora o usvajanju jednoobraznih ili recipročnih domaćih zakona.

Član 33 – Mere koje se odnose na ugrožena ili nestala lica

346. Ova obredba zahteva da članica upozori drugu članicu ukoliko ima informacije koje upućuju da je osoba na koju se odnosi Član 28(1) (žrtva, svedok, osoba koja saraduje da sudskim organima ili član porodice takve osobe) u neposrednoj opasnosti na teritoriji druge članice. Ovakva informacija može, na primer, sa dođe od žrtve koje prijavljuje pritisak ili pretnje od strane trafikanta na svoju porodicu u zemlji porekla. Od članice koja primi takvu informaciju očekuje se da sprovede odgovarajuće mere zaštite propisane Članom 28.

Član 34 – Informisanje

347. Član 34 se bavi pribavljanjem informacija. Tiče se svih vrsta saradnje navedenih u Poglavlju VI, tj. ne samo međunarodne saradnje u krivičnim pitanjima nego i saradnje zarad sprečavanja i suzbijanja trgovine ljudskim bićima, kao i pružanja pomoći i zaštite žrtvama.

348. Član 34(1) nameće dužnost članici od koje je to traženo da informiše članicu koja je to tražila o konačnom ishodu akcije koja je vođena na zahtev o međunarodnoj saradnji. Takođe traži da članica od koje se to traži blagovremeno informiše članicu koja to traži ukoliko okolnosti učine nemogućim da se zahtev ispuni ili značajno odlažu njegovo ispunjenje.

349. Stavovi 2 i 3 se tiču spontano prikupljenih informacija za potrebe saradnje u krivičnim pitanjima. Ovaj član je proistekao iz odredbi iz ranijih instrumenata Saveta Evrope, kao što je Član 10 *Konvencije o pranju novca, potrazi, zapleni i oduzimanju prihoda od kriminala* [ETS br.141, Član 28 *Konvencije o krivičnom pravu o korupciji* [ETS br.173] i Član 26 *Konvencije o kompjuterskom kriminalu* [ETS br.185]. Sve se češće događa da članica poseduje vredne informacije za koje veruje da mogu pomoći drugoj članici u krivičnoj istrazi ili postupku, a za koje članica koja vodi krivičnu istragu i postupak ni ne zna da postoje. U takvom slučaju neće doći do zahteva za međusobnom pomoći. Ova odredba omogućava da zemlja koja poseduje informaciju prosledi tu informaciju drugoj zemlji bez prethodnog zahteva, u okviru granica svog domaćeg zakona. Smatralo se da je ova odredba korisna jer, prema zakonima nekih zemalja, takav podsticajni stav pravnog organa je potreban da bi došlo do davanja pomoći i u odsustvu zahteva. Članica nije ni pod kakvom obavezom da spontano prosleđuje informacije drugoj članici; ona ima potpunu diskreciju da ovo uradi u svetlu okolnosti nekog konkretnog slučaja. Uz ovo, spontano dostavljanje informacija ne sprečava članicu koja ih dostavlja da istražuje ili započne proces u vezi sa činjenicama koje je odala, ako za to ima nadležnost.

350. Stav 3 se odnosi na činjenicu da u će nekim okolnostima članica spontano proslediti informaciju samo ako osetljive informacije budu držane u tajnosti ili ako se postave drugi uslovi za korišćenje te informacije. Tajnost će, naročito, biti od velike važnosti u slučajevima kada značajni interesi države koja dostavlja informacije mogu biti ugroženi ako ove dospeju u javnost, npr. kada je neophodno ne otkriti kako je ta informacija stečena, ili da je kriminalna grupa pod istragom. Ako opširnija istraga pokaže da članica koja prima informacije ne može da ispuni uslov koji je postavila članica koja ih dostavlja (npr. ne može da ispuni uslov tajnosti jer je informacija potrebna kao dokaz na javnom suđenju), članica koja prima informacije mora o tome da obavesti članicu koja dostavlja informacije, koja onda ima mogućnost da te informacije ne prosledi. Ako se članica koja prima informacija složi sa zadatim uslovom, taj će uslov za nju postati obavezujući. Predviđeno je da uslovi nametnuti ovim članom budu u skladu sa onima koje članica koja dostavlja informacije može da dalje nametne u zahtevu za međusobnom pomoći od strane članice koja prima informacije.

351. Kako bi garantovao efektivnost prava utvrđenih u Članovima 13, 14 i 16 Konvencije, stav 4 zahteva da članice bez odlaganja proslede, poštujući Član 11 Konvencije, tražene informacije potrebne za odobravanje ostvarenja prava koja propisuju ovi članovi.

Član 35 – Saradnja sa civilnim društvom

352. Strateško partnerstvo na koje se odnosi ovaj član, između državnih organa i javnih funkcionera i civilnog društva znači postavljanje okvira za saradnju kroz koji državni akteri ispunjavaju svoje obaveze prema Konvenciji, koordinirajući svoje akcije sa civilnim društvom.

353. Takva strateška partnerstva mogu biti postignuta kroz redovan dijalog putem uvođenja okruglih stolova za diskusiju koji obuhvataju sve aktere. Praktična primena za potrebe Konvencije može biti ozvaničena kroz, na primer, zaključak memoranduma o razumevanju između državnih organa i nevladinih organizacija za pružanje zaštite i pomoći žrtvama trgovine ljudima.

Poglavlje VII – Mehanizam za praćenje

354. Poglavlje VII Konvencije sadrži odredbe čiji je cilj da osiguraju efektivno sprovođenje Konvencije od strane članica. Sistem za praćenje koji predviđa Konvencija, i koji je bez sumnje jedna od njenih glavnih snaga, ima dva stuba: na jednoj strani, to je Ekspertska grupa za suzbijanje trgovine ljudima (GRETA) kao tehničko telo sastavljeno od nezavisnih i visoko kvalifikovanih eksperata iz oblasti ljudskih prava, pružanja pomoći i zaštite žrtvama i borbe protiv trgovine ljudskim bićima, čiji je zadatak da usvoji izveštaj i zaključke o tome kako svaka članica sprovodi Konvenciju; na drugoj strani, to je telo više političke prirode, Komitet članica, sastavljen od predstavnika u Komitetu ministara članica konvencije i predstavnika članica koje nisu u Savetu Evrope, koji može da usvaja preporuke, na osnovu izveštaja i zaključaka GRETA-e, upućene članici koje se tiču mere koje treba preduzeti da se ispoštuju zaključci GRETA-e.

Član 36 – Ekspertska grupa za suzbijanje trgovine ljudima (GRETA)

355. Kao što je navedeno gore, GRETA je zadužena za praćenje sprovođenja Konvencije od strane članica. Imaće najmanje 10 a najviše 15 članova.

356. Stav 2 ovog Člana naglašava potrebu da se obezbedi geografska i rodna ravnoteža, kao i multidisciplinarna stručnost, prilikom imenovanja članova GRETA-e, koji će biti državljanji članica Konvencije.

357. Stav 3 podvlači glavne odlike i sposobnosti eksperata imenovanih u GRETA-u, kao i glavne kriterijume za njihov odabir, koji se mogu izraziti u sledećem: „nezavisnost i stručnost“.

358. Stav 4 naglašava da o postupku za izbor članova GRETA-e (ali ne i o samom izboru članova) odlučuje Komitet ministara. To je razumljivo s obzirom da je postupak izbora važan deo primene Konvencije. Budući da je ovo Konvencija Saveta Evrope, autori nacrtu su smatrali da takva odluka i dalje treba da počiva na Komitetu ministara, a da će zatim same članice biti zadužene za izbor članova GRETA-e. Pre odluke o postupku izbora, Komitet ministara će se posavetovati sa članicama i dobiti od njih jednoglasni pristanak. Takav zahtev priznaje da sve članice Konvencije treba da budu u mogućnosti da odlučuju o postupku i da su na jednakom položaju.

Član 37 – Komitet članica

359. Član 37 postavlja drugi stub ovog sistema za praćenje, „Komitet članica“ koji je više političke prirode, sastavljen kao što je gore navedeno.

360. Komitet članica će prvi put biti sazvan od strane generalnog sekretara Saveta Evrope, u roku od godinu dana nakon stupanja Konvencije na snagu, a radi izbora članova

---

GRETA-e. Zatim će se sastajati na zahtev trećine članica, Generalnog sekretara Saveta Evrope ili predsednika GRETA-e.

361. Osnivanje ovog tela će osigurati ravnopravno učešće svih članica u procesu donošenja odluka i takođe će ojačati saradnju između članica međusobno i između članica i GRETA-e u postupku praćenja Konvencije, kako bi se obezbedilo prikladno i efektivno sprovođenje Konvencije.

362. Poslovnik Komiteta članica treba da uzme u odgovarajući obzir specifičnosti u vezi sa brojem glasova koje ima Evropska zajednica u stvarima koje potpadaju pod njenu nadležnost.

Takođe se podrazumeva da za poslovnik Komiteta članica mora da bude izrađen nacrt koji će se postarati da sve članice ove Konvencije, uključujući i Evropsku zajednicu, budu efektivno praćene prema Članu 38 stav 7.

Član 38 – Postupak

363. Član 38 detaljno izlaže funkcionisanje postupka praćenja i interakciju između GRETA-e i Komiteta članica.

364. Stav 1 pojašnjava da se postupak evaluacije podeljen u cikluse i da će GRETA izabrati odredbe na koje će se praćenje fokusirati. Ideja je da GRETA na početku svakog ciklusa nezavisno odluči koje će odredbe biti praćene tokom datog vremenskog perioda.

365. Stav 2 navodi da će GRETA odlučiti o najprikladnijim sredstvima za vršenje evaluacije. To može obuhvatati upitnik ili neki drugi zahtev za informacijama. Stav je jasan u tome da članica od koje se to traži mora da odgovori na zahtev GRETA-e.

366. Stav 3 navodi da GRETA može da prima informacije i od civilnog društva.

367. Stav 4 podvlači da GRETA može da dopunski organizuje posete zemljama u cilju prikupljanja više informacija od dotičnih članica. Autori nacrtu su naglasili da posete zemljama treba da budu dopunsko sredstvo i da se obavljaju samo po potrebi. Ove posete zemljama treba da se organizuju u saradnji sa nadležnim organima dotičnih članica i „kontakt osobom“ koju će imenovati ta članica.

368. Stavovi 5 i 6 opisuju fazu izrade nacrtu i izveštaja i zaključaka GRETA-e. Iz ovih odredbi, jasno je da GRETA mora da vodi dijalog sa dotičnom članicom dok priprema izveštaj i zaključke. Upravo će kroz ovakav dijalog odredbe Konvencije biti odgovarajuće sprovedene. GRETA će objaviti svoj izveštaj i zaključke, zajedno sa svim komentarima članice koje se izveštaj tiče. Izveštaj i zaključci se istovremeno šalju dotičnoj članici i Komitetu članica. Ovim se završava zadatak GRETA-e prema toj članici i prema dotičnoj odredbi (odredbama). Izveštaj GRETA-e, koji će postati dostupan za javnost čim bude usvojen, ne može da menja ili prepravlja Komitet članica.

369. Stav 2 se bavi ulogom Komiteta članica u postupku praćenja. Naznačava da Komitet članica može da usvoji preporuke koje sadrže mere koje dotična članica treba da donese zarad sprovođenja zaključaka GRETA-e, po potrebi postavljajući datum za dostavljanje informacija o njihovom sprovođenju i unapređujući saradnju radi propisnog sprovođenja Konvencije. Ovaj mehanizam će obezbediti poštovanje nezavisnosti GRETA-e u svojoj ulozi u mehanizmu praćenja, uvodeći pri tom „političku“ dimenziju u dijalog između članica.

Poglavlje VIII – Odnos prema drugim međunarodnim instrumentima

Član 39 – Odnos prema *Protokolu za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno ženama i decom* kojim se dopunjuje *Konvencija ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala*

370. Cilj člana 39 je da pojasni odnos između Konvencije i *Protokola za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno ženama i decom* kojim se dopunjuje *Konvencija ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala*.

371. Član 39 ima dva glavna cilja: i) da osigura da ova Konvencija ne utiče na prava i obaveze koje proističu iz odredbi Palermo protokola, i ii) da naglasi da Konvencija pojačava, na zahtev Komiteta ministara u projektnim zadacima u projektnim zadacima koje je uputio CAHTEH-u, zaštitu koja pruža instrument Ujedinjenih nacija u razvija standarde koje on polaže.

Član 40 – Odnos prema drugim međunarodnim instrumentima

372. Član 40 se bavi odnosom Konvencije prema drugim međunarodnim instrumentima.

373. U skladu sa Bečkom konvencijom o zakonu o ugovorima iz 1969. Član 40 ima za cilj da vodi računa da Konvencija postoji u harmoniji sa drugim ugovorima – bilo multilateralnim ili bilateralnim – ili instrumentima koji se bave pitanjima koja Konvencija obuhvata. Ovo je posebno važno za međunarodne intrumente koji pružaju veću zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima. Zaista, namera ove Konvencije je da pojača pružanje pomoći i zaštite žrtvama, iz iz ovog razloga stav 1 Člana 40 ima za cilj da se postara da ova Konvencija ne dovede u pitanje prava i obaveze koji proističu iz drugih međunarodnih instrumenata čije su članice takođe članice ove Konvencije, ili koje će to postati, i koji sadrže odredbe o pitanjima na koja se odnosi ova Konvencija, a te odredbe pružaju veću zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima. Ova odredba jasno pokazuje, još jednom, ukupni cilj ove Konvencije, a to je da štiti i unapredi ljudska prava žrtava trgovine ljudima i da se postara da im bude pružen najviši nivo zaštite.

374. Stav 2 pozitivno navodi da članice mogu da potpišu bilateralne ili multilateralne sporazume – ili bilo koji drugi međunarodni instrument – u vezi sa pitanjima koje pokriva ova Konvencija. Ipak, formulacija rečenice jasno ukazuje da članicama nije dozvoljeno da sklapaju sporazume koji omalovažavaju Konvenciju.

375. U vezi sa stavom 3 Člana 40, a po usvajanju Konvencije, Evropska zajednica i države članice Evropske unije su izdale sledeću izjavu:

“Evropska zajednica/Evropska unija i njene države članice ponovo potvrđuju da je njihov cilj u zahtevu za uključivanjem „odredbe o nepovezanosti“ uzimanje u obzir institucionalne strukture Unije kada se pristupa međunarodnim konvencijama, a naročito u slučaju prenosa suverenih ovlašćenja sa država članica na Zajednicu.

Cilj ove odredbe nije smanjivanje prava ili povećavanje obaveza članice koja ne pripada Evropskoj uniji prema Evropskoj zajednici/Evropskoj uniji i njenim državama članicama, utoliko što su i ove druge takođe članice Konvencije.

Odredba o nepovezanosti je neophodna za one delove Konvencije koji spadaju pod nadležnost Zajednice / Unije, kako bi se ukazalo da države članice Evropske unije ne mogu da se pozivaju na prava i primenjuju prava i obaveze koje proističu iz Konvencije direktno između sebe (ili između sebe i Evropske zajednice / Unije). Ovo

ne umanjuje činjenicu da se Konvencija u potpunosti primenjuje na odnos između Evropske zajednice/Evropske unije na jednoj strani, i na druge članice Konvencije na drugoj strani; Zajednica i države članice Evropske unije će biti obavezane ovom Konvencijom i primenjivače je kao i bilo koja članica Konvencije, po potrebi, kroz zakonodavstvo Zajednice/Unije. One će stoga garantovati puno poštovanje odredbi Konvencije u odnosu sa članicama koje ne pripadaju Evropskoj uniji.“

Kao instrument sastavljen u vezi sa zaključivanjem ugovora, u okviru značenja Člana 31 stav 2(b) Bečke konvencije o zakonu o ugovorima, ova izjava čini deo „konteksta“ ove Konvencije.

376. Evropska zajednica može biti u položaju da pruži, isključivo za potrebe transparentnosti, potrebne informacije o podeli nadležnosti između Zajednice i njenih država članica u oblasti na koju se odnosi ova Konvencija, utoliko što ovo ne dovodi do dodatnih obaveza o praćenju koje bi se nametnule Zajednici.

377. Prema stavu 4, odredbe Konvencije ne utiču na prava, obaveze, i odgovornosti države i pojedinaca prema međunarodnom pravu, uključujući međunarodno humanitarno pravo i međunarodno pravo koje se odnosi na ljudska prava. Stoga ostvarenje osnovnih prava ne bi trebalo da bude osujećeno uz obrazloženje da se preduzima akcija protiv trgovine ljudskim bićima. Ovaj stav se posebno tiče Konvencije iz 1951. i Protokola iz 1967. u vezi sa statusom izbeglica. Činjenica da je neko žrtva trgovine ljudskim bićima ne može da uskrati pravo na traženje i dobijanje azila i članice će se pobirnuti da žrtve trgovine ljudima imaju odgovarajući prisup pravičnim i efikasnim postupcima traženja azila. Članice će takođe preduzeti sve potrebne korake da obezbede puno poštovanje principa zabrane proterivanja ili vraćanja.

Poglavlje IX – Izmene i dopune Konvencije

Član 41 – Izmene i dopune

378. Članice mogu da predlažu izmene i dopune odredbi Konvencije. Predlozi moraju biti saopšteni svim državama članicama Saveta Evrope, Evropskoj zajednici i bilo kojoj državi koja je pozvana da potpiše i pristupi Konvenciji.

379. Ekspertska grupa za suzbijanje trgovine ljudima (GRETA) će pripremiti mišljenje o predloženim izmenama i dopunama i dostaviti ga Komitetu ministara. Nakon što razmotri predložene izmene i dopune i mišljenje GRETA-e, Komitet ministara može usvojiti izmene i dopune. Takve izmene i dopune koje usvoji Komitet ministara moraju biti prosleđene članicama radi prihvatanja. Pre donošenja odluke o izmenama i dopunama, Komitet ministara će se posavetovati sa svim članicama i dobiti jednoglasni pristanak. Ovakav zahtev priznaje da sve članice Konvencije treba da budu u stanju da učestvuju u donošenju odluka u vezi sa izmenama i dopunama, kao i da su u ravnopravnom položaju.

Poglavlje X – Završne odredbe

380. Uz neke izuzetke, odredbe u ovom poglavlju su uglavnom zasnovane na modelu za završne odredbe za konvencije i sporazume o kome je odlučio Savet Evrope, i koji je Komitet ministara odobrio na 315-tom sastanku zamenika u februaru 1980. Članovi 42 do 47 ili koriste uobičajeni jezik modela za završne odredbe ili se zasnivaju na dugotrajnoj praksi sklapanja ugovora pri Savetu Evrope. Treba primetiti u vezi sa ovim da su odredbe po modelu usvojene kao neobavezujući skup odredbi. Kao što je rečeno u uvodu za odredbe po modelu, „ove završne odredbe po modelu imaju za cilj samo da olakšaju zadatak ekspertskim komitetima i izbegnu odstupanja u tekstu koja ne bi imala nekakvo stvarno

opravdanje. Model nije ni na koji način obavezujući i mogu biti usvojene različite odredbe prilagođene da odgovaraju zasebnim slučajevima."

Član 42 – Potpisivanje i stupanje na snagu

381. Konvencija je otvorena za potpisivanje ne samo državama članicama Saveta Evrope, nego i Evropskoj zajednici i državama koje nisu članice Saveta Evrope (Kanada, Sveta Stolica, Japan, Meksiko i Sjedinjene Američke Države) koje su učestvovala u njenoj izradi. Jednom kad Konvencija stupi na snagu, u skladu sa stavom 3, druge države nečlanice koje se ne spominju u ovoj odredbi mogu biti pozvane da pristupe Konvenciji u skladu sa Članom 43(1).

382. Član 42(3) postavlja niz ratifikacija, prihvatanja ili odobrenja potrebnih od 10 država da Konvencija stupi na snagu. Ovaj broj izražava verovanje da je potreban značajan broj država da se uspešno postavi niz mera koje se obraćaju izazovu trgovine ljudskim bićima. Broj nije toliko veliki, ipak, kako se ne bi nepotrebno odlagalo stupanje Konvencije na snagu. U skladu sa praksom sklapanja ugovora Ogranizacije, od deset početnih država, barem osam moraju biti članice Saveta Evrope.

Član 43 – Pristupanje Konvenciji

383. Nakon savetovanja sa članicama i dobijanja njihovog jednoglasnog pristanka, Komitet ministara može pozvati bilo koju državu koja nije članica Saveta Evrope i nije učestvovala u izradi Konvencije da joj pristupi. Ova odluka zahteva dvotrećinsku većinu propisanu u Članu 20.d Statuta Saveta Evrope i jednoglasan pristanak članica ove Konvencije.

Član 44 – Teritorijalna primena

384. Član 44 (1) precizira za koje teritorije ova Konvencija važi. Ovde treba da se ukaže da ne bi bilo u skladu sa predmetom i svrhom Konvencije da države članice isključe delove svoje teritorije iz primene Konvencije bez valjanog razloga (kao što je postojanje različitih zakonskih sistema koji važe za pitanja koja obrađuje Konvencija).

385. Član 44 (2) se bavi proširenjem primene Konvencije na teritorije za čije su međunarodne odnose zadužene članice ili u čije ime su ovlašćene da daju obećanja.

Član 45 – Rezerve

386. Član 45 precizira da članice mogu staviti rezerve kao što je navedeno u Članu 31 stav 2. Nikakve druge rezerve se ne mogu staviti.

Član 46 – Otkazivanje

387. U skladu sa Bečkom konvencijom Ujedinjenih nacija o zakonu o ugovorima, Član 46 dopušta bilo kojoj članici da otkáže ovu Konvenciju.

Član 47 – Obaveštavanje

388. Član 47 navodi u vezi sa čime generalni sekretar Saveta Evrope, kao čuvar ove Konvencije, mora da izdaje obaveštenja, kao i koje entitete (države i Evropsku zajednicu) o tome treba da obaveštava.